

Univerzita Palackého v Olomouci

**Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra pastorální a spirituální teologie
Teologické nauky**

Kristus v živote lekára v kontexte spirituálnej teológie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor: MUDr. Bc. Marek Filipiak

Vedúci práce: doc. Dr. Altrichter Michal, Th.D.

2023

Prehlasujem, že som prácu vypracoval samostatne a všetky použité informačné zdroje riadne uviedol v zozname literatúry.

V Olomouci, 13. novembra 2023

.....
MUDr. Bc. Marek Filipiak

Pod'akovanie:

Srdečne ďakujem doc. Dr. Altrichterovi Michalovi, Th.D. za ústretový prístup, úprimnú podporu a metodické vedenie pri písaní mojej diplomovej práce.

ÚVOD	5
MOTIVÁCIA A PREDPOKLADY	5
METÓDA	5
ZDROJE	6
CIEĽ PRÁCE	6
1 TÚŽBA PO ZDRAVÍ A POTREBA UZDRAVENIA AKO SPIRITUÁLNE POZVANIE	9
1.1 EXISTENCIÁLNE OTÁZKY AKO ZNÁMKA SPIRITUÁLNEHO ROZMERU NÁŠHO ŽIVOTA	10
1.1.1 <i>Choroba a utrpenie ako existenciálna otázka života</i>	11
1.1.2 <i>Život a smrť ako voľba</i>	13
1.2 POTREBY A TÚŽBY ĽUDSTVA SÚ NEKONEČNÉ, ĽUDSKÉ MOŽNOSTI VŠAK KONEČNÉ	16
1.2.1 <i>Rozvoj a poznanie v medicíne ako cesta k Bohu</i>	17
1.2.2 <i>Vývoj medicíny a spiritualita</i>	18
1.2.3 <i>Súčasná spirituálne výzvy, rozvoj neurolinguistických vied a „digitálnej“ kultúry</i>	21
1.2.4 <i>Mobil, zdroj osobného „slova“ a individuálnej virtuálnej ponuky</i>	21
1.2.5 <i>Sociálny a sociologický rozmer duchovnosti, pozornosť človeka ako predajný artikel</i>	23
2 BOH NÁS OBDAROVAL	27
2.1 PRIJALI SME MILOŠŤ ZA MILOŠŤOU	27
2.1.1 <i>Príroda a mesto</i>	27
2.1.2 <i>Zdravie a choroba</i>	29
2.1.3 <i>Vzťahy a samota</i>	31
2.2 DAR VYVÁŽENEJ MODLITBY A PRÁCE	34
2.2.1 <i>Dar modlitby, dar synovstva, dar spočinutia v Pánovi</i>	36
2.2.2 <i>Dar práce</i>	37
2.3 DAR MÁRIE, MATKY USTAVIČNEJ POMOCI	39
2.4 DAR CIRKVI	40
2.4.1 <i>V Cirkvi stretáme Krista i zlo, nad ktorým Kristus víťazí</i>	40
2.4.2 <i>Sviatosti</i>	43
2.5 SVÄTÍ Z PROSTREDIA MEDICÍNY A ICH SPIRITUÁLNY ODKAZ	47
2.5.1 <i>Sv. Hildegarda z Bingen</i>	47
2.5.2 <i>Sv. Giuseppe Moscati</i>	50
2.5.3 <i>Sv. Richard Pampuri</i>	53
3 KRISTUS V ŽIVOTE LEKÁRA	56
3.1 KRISTUS SKRZE UDALOSTI NÁŠHO ŽIVOTA NAPŔŔNA NAŠE SRDCE A DÁVA ŽIVOT	56
3.1.1 <i>Pán napŕŕna srdce</i>	57
3.1.2 <i>Pán dáva život</i>	58
3.2 KRISTUS V TRPIACOM ČLOVEKU	59
3.2.1 <i>Milovať je riskantné</i>	61
3.2.2 <i>Nepoznaný Kristus sa dáva poznať</i>	62
3.2.3 <i>Prijatie „ľudskosti“, je prijatím „Božského“</i>	63
3.2.4 <i>Dôstojnosť človeka</i>	64
3.2.5 <i>Vzájomnosť vo vzťahu lekár - pacient a pacient - lekár</i>	66
3.3 CHIRURGICKÁ SKÚSENOSŤ	67
3.3.1 <i>Rozpoznať dôležitosť toho, čo nás stretá</i>	67
3.3.2 <i>Plánované operácie ako skúsenosť pravdivej komunikácie</i>	68
3.3.3 <i>Komplikácie ako súčasť cesty – riešenie existuje</i>	69
3.3.4 <i>„Robte, čo môžete, sú len dve možnosti“</i>	70
3.3.5 <i>Životná skúsenosť s Pánom vedie k dôvere v Život</i>	70
3.4 PALIATÍVNA MEDICÍNA A JEJ SPIRITUÁLNE ŠPECIFIKÁ	71
3.4.1 <i>Prijatť svoje skutočné limity je liečba</i>	71
3.4.2 <i>Nevyčerpáva nás samotná situácia, ale náš postoj k nej</i>	72
3.4.3 <i>Byť „dostupný“ srdcom</i>	73
3.4.4 <i>Vonkajšia zmena ako nástroj pre potešenie srdca</i>	74
3.4.5 <i>Vidieť krásu a darovať ju</i>	74
3.5 KRISTUS AKO UČITEL	75

4	LEKÁR JE POVOLANÝ KRISTOM	77
4.1	POVOLANIE BYŤ LEKÁROM	79
4.2	POZVANIE K SEBAPOZNANIU	81
4.3	SPIRITUÁLNE POZADIE „BURN OUT SYNDRÓMU“ V MEDICÍNE	81
4.4	KRISTUS UMOŽŇUJE NÁJSŤ SPRÁVNU MIERU	83
4.5	KRISTUS USCHOPŇUJE LEKÁRA MILOVAŤ HO V BLÍŽNOM	84
4.5.1	<i>Ako milovať Krista v blížnom</i>	84
4.5.2	<i>Kristus uzdravuje</i>	85
4.6	KRISTUS V ŽIVOTE LEKÁRA, DRUHÝ KRÁT	87
4.7	KRISTUS KONÁ TAK, ABY SOM UVERIL, ŽE MA MILUJE	87
5	ZÁVER	89
5.1	ZHRNUTIE	89
5.2	KOMENTÁR KU VZNIKU PRÁCE	92
5.3	MOŽNÝ PRÍNOS PRÁCE	93
5.4	SUMMARY	95
	ABECEDNÝ ZOZNAM SKRATIEK	98
	BIBLIOGRAFIA	99
	PRÍLOHY	104

Motivácia a predpoklady

Počas štúdia teológie ma oslovil ľudský prístup doc. Dr. Altrichtera Michala, Th.D.. Okrem ľudského, ústretového prístupu ma zaujal ním predkladaný pohľad na život viery v rámci spirituálnej teológie. Zvlášť ma oslovil prístup k životu, ktorý sa mi v spirituálnej teológii ponúkol, totiž pohľad schopný zároveň udržať nadhľad syntézy a citlivosť detailu. Moja životná profesijná skúsenosť má v tomto pohľade svoju analógiu: chirurgický prístup k človeku sa sústreďuje na detail, prístup paliatívnej medicíny vníma človeka viac v syntéze, ako celok. Tento pohľad je tak pre moju prácu lekára ako aj osobnú spirituálnu cestu životom veľkou inšpiráciou a prínosom a je mi blízky. Svoj život sa snažím žiť vo vzťahu s Pánom a štúdium teológie je pre mňa aj znovu uvedomovaním si pôsobenia Pána v mojom živote. Z týchto dôvodov som sa rozhodol pod vedením doc. Dr. Altrichtera Michala, Th.D. zakončiť svoje štúdium teológie práve pohľadom na Krista prítomného v živote lekára v kontexte spirituálnej teológie. S mojím rozhodnutím a „priložením“ ruky k dielu vnímam radosť, pretože vidím, že aj skrze poznatky spirituálnej teológie ma Kristus vedie a sám mi dáva nové podnety a otvára nové perspektívy, aby som mohol plnšie prežívať svoju vieru v konkrétnom živote lekára a žiť vzťah s Ním.

Predpokladom pre písanie mojej práce je moja dlhoročná pracovná skúsenosť lekára a zároveň distančné štúdium teológie, ktorému sa venujem. V súčasnosti pracujem ako lekár s atestáciou z paliatívnej medicíny v hospici, predtým som dlhé roky pracoval ako atestovaný chirurg. Absolvoval som aj 5 ročný psychoterapeutický výcvik v logoterapii a existenciálnej analýze podľa V.E. Frankla, ktorý ma inšpiroval zvlášť v pohľade na existenciálne otázky života (prinášam ho hlavne v prvej kapitole). Moja diplomová práca vznikala počas súbežného pracovného procesu a štúdia.

Metóda mojej práce je komparatívna, pracujem porovnávaním spirituality a medicíny a je induktívna, z jednotlivých mnou zažitých kazuistík odvodzujem všeobecné. Verím, že v mojej práci je možné vidieť snahu o konštruktívny dialóg medzi teologickým a empirickým oborom. Vzťah spirituálnej teológie a medicíny sa snažím svojim prístupom

viest' nielen ako jednoduchú medziodborovú koexistenciu, či interdisciplinaritu, spontánne volím a myslím s výhodou intradisciplinárny kvalitatívny prístup.¹ V práci sa snažím o vzájomné teologicko empirické prelínanie a ovplyvňovanie, ktoré verím bude prijateľné pre obidva obory tak teologický, ako aj medicínsky. Snažím sa induktívne z povedaného vyvodit' možný teologický prienik.

V práci ponúkam aj inšpiráciu z prostredia východnej kresťanskej spirituality,² prinášam krátke liturgické texty z východného obradu, ikonu Panny Márie Matky Ustavičnej Pomoci a podávam príbehy ako obrazy, odkazujem na hľadanie osobného vnútorného streda čitateľa.

Zdroje

Hlavné zdroje o ktoré sa (okrem Biblie) opieram sú:

- Deus caritas est., Encyklika pápeža Benedikta XVI. (téma práce),
- viaceré texty pápeža Františka, zvlášť apoštolská Exhortácia o povolani v dnešnom svete Gaudete et exultate (téma povolanie lekára),
- viaceré texty Jána Pavla II., zvlášť Evangelium Vitae., Encyklika pápeža Jána Pavla II. (téma dôstojnosti ľudského života),
- spirituálne teologicky pohľad čerpám hlavne v literatúre doc. Dr. Altrichtera Michala, Th.D..

Cieľ práce

Cieľom mojej práce je poukázať na to, že **Kristus v našom živote koná tak, aby sme mohli spoznať jeho Lásku, zakúsili ju, a tak mohli každý osobne i spolu povedať: „Uverili sme v Lásku“.** Toto tvrdenie implikujem predložením osobnej skúsenosti s Kristom v živote lekára tak, že v jednotlivých témach práce postupne predstavujem Boha ako Toho, ktorý sa nám v živote dáva spoznávať ako milujúci Boh.

Postup

¹ ŠÍDLOVÁ, Jana. Možnosti využití empirických metod v (praktické) teologii. *caritasetveritas.cz*. [Online] Júl 2017.

² „Západ poslucháči slova, východ svedkovia obrazu“ Pozri viac ALTRICHTER, Michal. *Příručka spirituální teologie*. Olomouc : Refugium Velehrad- Roma s.r.o., 2007, str. 66-70.

V prvej kapitole priblížim ako sú túžba a potreba uzdravenia jednotlivého človeka i ľudstva ako celku, spirituálnym pozvaním Boha. **Situáciu jednotlivého človeka** priblížim v existenciálnej rovine, v ktorej vyvstávajú pre človeka osobné otázky zmyslu utrpenia, choroby, bolesti, ale aj otázky života a smrti. **Situáciu ľudstva** potom predstavím ako dejinné putovanie za uzdravením a poznaním Boha, ktoré je viditeľné v medicínskom vývoji. Zaznie aj dnešné obdobie rozvoja poznania neurolinguistických vied a posunu spoločnosti smerom do virtuálnej reality ako pokračovanie nášho dejinného putovania. Poukazujem na veľké túžby a potreby každého človeka i celého ľudstva, ktoré môže naplniť iba Boh. Medicínsky vývoj potom vnímam ako putovanie ľudstva za Bohom a zároveň spoznávanie Boha, ktorý sa nám sám aj skrze vedu a pokrok približuje a necháva sa poznávať ako osobný a milujúci Boh.

V druhej kapitole predstavujem **Boha ako milujúceho štedrého Darcu**. Očami lekára poukážem na bežné životné obdarovanie, dary, ktoré vnímam vo svojom živote ako dôležité (príroda, mesto, zdravie i choroba, vzťahy a samota, Mária, Cirkev, modlitba, práca, dar svätých z prostredia medicíny) a ktoré ukazujú na darujúcu sa Božiu Lásku prítomnú v našich životoch. Božie obdarovanie v našom živote, je tak aj východisko k rozpoznaní prítomnosti Krista, skrze ktorého sme prijali všetko obdarovanie ako milosť za milosťou.

V tretej kapitole potom predstavujem **Krista** tak, ako ho zažívam **v živote lekára**. Chcem priblížiť prítomnosť skrytého Ježiša, ako Toho, ktorý sa nám dáva spoznať v udalostiach života, naplňuje srdce človeka a dáva mu život. Poukážem na Krista v trpiacom človeku a skrze osobnú skúsenosť z prostredia chirurgie i paliatívnej medicíny tak predstavujem Krista ako Učiteľa, ktorý ma v živote učí, vedie a pozýva do osobného vzťahu s Ním.

V štvrtej kapitole obraciam svoju pozornosť na **Krista, ktorý povoláva lekára k životu s Ním, utvrdzuje ho vo svojej láske, vedie ho a uschopňuje ho milovať**. Ukazujem na možné postoje lekára k povolaniu i k životu s Kristom vo svojom povolaní. Poukazujem na potrebu sebapoznania, vrastania do vzťahu s Kristom, na možné spirituálne pozadie syndrómu vyhorenia, ako následok neprežívania Lásky. Znovu tak ukazujem Krista, ktorý sám prichádza a umožňuje život v Láске, **povoláva i uschopňuje nás stretávať Ho a milovať v blížnom**.

V **závere** vyslovujem mnou predpokladanú všeobecnú teologickú platnosť Pánovho postoja a jednanja voči každému človeku, teda že: „**Kristus v živote každého človeka koná tak, aby sme spoznali a zakúsili jeho Lásku. Lásku, akú má Boh k nám a uverili v ňu**“. Ozrejmujem že, toto tvrdenie odvodzujem z mojej osobnej skúsenosti s Kristom v živote lekára a štruktúrovane vysvetľujem ako som k tejto skúsenosti dospel. Pridávam krátky komentár o vzniku mojej práce, ktorým chcem priblížiť čo ma viedlo ku konečnému usporiadaniu i rozvinutiu jednotlivých kapitol a tém. Naznačujem tiež možný prínos práce.

1 Túžba po zdraví a potreba uzdravenia ako spirituálne pozvanie

Je náš kresťanský život o normách alebo o vnútornom autentickom postoji, ktorý nachádzame vo svojom srdci? Je v tom nejaký rozpor?

Kristova otázka, ktorú položil dvom učeníkom Jána Krstiteľa, ktorí sa vydali ho nasledovať nás nenecháva na pochybách. Ak sa opýtame seba samých, či je náš život o normách (bez prídavku „kresťanský“) alebo o vnútornom autentickom postoji, spontánne zistujeme že náš život nemôže byť o normách, ale len o autentickom postoji k životu. Ak sme váhali pri slove „kresťanský“, tak možno máme podvedome v kresťanstve schovaný viac normatívny význam ako vzťahový. Lenže v kresťanstve ide primárne o vzťah s Bohom, o hľadanie živého Boha, ktorý žije s nami a v nás. O hľadanie Lásky ktorá nás hľadá³. Tento vzťah Otcovej a Synovej Lásky je čistou autenticitou nášho života pravdivo tryskajúcou z nášho srdca.⁴

Preto učeníkom Jána zaznieva aj Kristova otázka „Čo hľadáte?“ (pozri Jn 1,38). Zaznieva v srdci každého človeka ako otázka, ktorá obracia náš pohľad od nášho snaženia nájsť možno to „správne“ učenie či „normu“, priamo k nášmu srdcu, k Bohu už prítomnom a jednajúcim v našom srdci, k Bohu, za ktorým kráčame i keď ani nevieme, že je to Boh, k Bohu ktorý je nám tak blízko, že doslova nemáme kam ujsť.⁵ Kristus tou otázkou „Čo hľadáte?“ pozýva každého človeka skutočne spoznať svoje srdce a zaznamenať vzácnu súhru. Totiž, že naše srdce, my sami túžime po Bohu, po Bohu živom. A tento Boh, ktorý je v nás i pred našimi očami sa nám zjavuje a dáva spoznať.

O poznaní a nepoznaní Krista jednajúceho pred našimi očami a v nás samých je v Písme niekoľko fascinujúcich príbehov:

Pilát má Krista (Pravdu) pred očami a vo svojom srdci pravdu o Ňom pozná, vie, že Kristus je nevinný, ale práve v takomto stave svojho srdca sa Krista opýta: „Čo je pravda?“ (Jn 18,38). Ak by si Pilát odpovedal pravdivo v srdci sám, potom by rozpoznal aj Krista pred svojimi očami. Ved' predsa dobre vedel, aká je pravda o Kristovi.

³ Sv. Šarbel hovorí: „Láska nie je puto, pretože je slobodná, zatiaľ čo puto ovláda. Boh je sloboda. Láska nie je mŕtvy zvyk, ktorý vás zväzuje a pripútava, je to sila neustáleho obnovovania, ktorá vás oživuje a oslobodzuje“. SKANDAR, Hanna, *Myšlenky svätého Šarbela*. Praha : Karmelitánske nakladatelství, 2018, str. 63.

⁴ „Božia láska je rozliata v našich srdciach skrze Ducha Svätého, ktorého sme dostali.“ (Rim 5,5).

⁵ „Kam by som odišiel pred tvojím Duchom, kam by som utiekol pred tvou tvárou?“ (Ž 139, 7).

Bohatý mladík, ktorý mal Dobro pred očami sa pýtal: „Učiteľ, čo dobré mám robiť, aby som mal večný život?“ Ježiš mu odpovedal: „Čo sa ma pýtaš na dobro? Jeden je Dobrý!“ (Mt 19,16-17).

Naše sklamanie v ťažkosti iného je sklamaním učeníkov z Emauz, ktoré sa dá vyjadriť aj takto: „Ty (Bože) si vari jediný návštevník Jeruzalema, ktorý nevie, čo sa tam po tieto dni stalo!“ On sa ich spýtal: „A čo?“ (Lk 24,18-19).

Učiteľ zákona, aby sa ospravedlnil, sa pýtal Ježiša: „A kto je môj blížny?“ (Lk 10,29) Pritom v úvode len skúšal Ježiša otázkou: „Čo mám robiť, aby som získal život večný?“ (Lk 10,25).

Prečo o tom hovorím? Pretože počas choroby, či v utrpení znejú a rezonujú v našom srdci veľmi podobné otázky, ako tieto výroky z Písma: „Čo hľadáte?“ , „Čo dobré mám robiť?“, „Čo sa to stalo?“, „Kto je môj blížny?“. Tieto existenciálne otázky sú známkou spirituálneho stretnutia s Pravdou, Dobrom, s Kristom, ktorý nás vedie.

1.1 Existenciálne otázky ako známka spirituálneho rozmeru nášho života

„Kto sa pýta po zmysle života, kladie otázku zle. Otázky nám dáva život a na nás je, aby sme na nich odpovedali.“

Viktor Frankl⁶

Je mnoho situácií v živote, v ktorých sa pýtame aký majú veci zmysel, aký zmysel má náš život.⁷ Takýmto obdobím je často aj obdobie choroby, či obdobie utrpenia alebo blížiacej sa smrti. Ohrozenie našej existencie, ktoré na pozadí takýchto situácií vnímame, je úplne prirodzené. Zdá sa mi správne uvedomiť si, že v tejto situácii sa nepýtame len my, aký to má význam, ale samotný život kladie otázku nám. Biblicky podobnú situáciu zažil Jób. Sám bol skúšaný⁸ a život sa ho pýtal. Fatálnymi zmenami života bol pochopiteľne nútený sám sa pýtať, čo sa to deje a odpovedať sám sebe vo svojom srdci. Jóbovi sa v tejto situácii odhaľuje aj sociálny rozmer života, odkrýva sa mu postoj jeho manželky a spoznáva srdce svojich „priateľov“. Tento čas môžeme teda chápať aj ako čas, v ktorom nás

⁶ SVOBODA, Martin. *www.citaty-slavných.sk*. [Online] 2023.

⁷ „Božia láska k nám je základnou podmienkou života a kladie rozhodujúce otázky o tom, kto je Boh a kto sme my.“ BENEDIKT XVI., Pápež. *Deus caritas est*. Encyklika pápeža Benedikta., *www.kbs.sk*. [Online], čl. 2.

⁸Pozri (Job 1,10- 11).

samotný život núti pravdivo vidieť „stavbu“ nášho života⁹ od základov a pozrieť sa na náš život pravdivo. Je to čas, keď vnímame, že sa niečo oprelo do nášho života tak silno, že už svoj život vidíme inak a potrebujeme vidieť a poznať pravdu.

Pápež Benedikt XVI. výstižne vyjadril spirituálny rozmer tejto zakúšanej existenciálnej skutočnosti človeka v encyklike „Deus caritas est“ takto: „Často nám nie je dané poznať dôvod, prečo Boh zadrží svoje rameno a nezasiahne. Napokon, nezakazuje i nám volať ako Ježiš na kríži: „Bože môj, Bože môj, prečo si ma opustil?“ (Mt 27, 46). S touto otázkou musíme **zostať pred jeho tvárou v modlitbovom dialógu**: „Dokedy, Pane, svätý a pravdivý, nebudeš súdiť a pomstiť našu krv...?“ (Zjv 6, 10). Na túto našu bolesť dáva odpoveď viery svätý Augustín: „Si comprehendis, non est Deus – Ak ho chápeš, tak to nie je Boh.“ Náš protest nechce vyjadriť nedôveru v Boha ani mu vyčítať omyl, slabosť alebo ľahostajnosť. Pre veriaceho nie je možné myslieť si, žeby Boh nebol všemohúci alebo azda „spí“ (porov. 1 Kr 18, 27). Skôr je pravda, že dokonca aj naše volanie, podobne ako Ježišovo volanie na kríži, je extrémnym a najhlbším potvrdením našej viery v jeho najvyššiu moc.“¹⁰

Ak človek v takejto chvíli úprimne hovorí: „ja sa už nedokážem modliť“, je to jednoducho úprimná modlitba.

1.1.1 Choroba a utrpenie ako existenciálna otázka života

Čas choroby a utrpenia je časom navštívenia, hovoríeva ľudová zbožnosť. Otázky, ktoré sa v nás v takejto situácii vynárajú reagujú na novú tiesnivú situáciu. Sú hlboko ľudské a zároveň zažívame, že odpoveď na ne nás presahuje. Naše ľudské odpovede či riešenia, ktoré ponúka svet, nám k prijatiu situácie nestačia. Situácia priamo vyžaduje prijať svoj život, samých seba s trápením, ktoré nás stretá a odovzdať sa v dôvere do vyššej moci Božej náruče (a nechať sa situáciou previesť).¹¹

⁹Sv. Šarbel nám aj v období choroby radí: „Premyslite si znovu svoje priority a uvedomte si, či náhodou nemáte svoj rebríček hodnôt hore nohami, najužšia priečka dole a ta najširšia hore. ...v dnešnej dobe, mnoho ľudí stavia múry (budovy) obrátene. Už nevedia rozlíšiť medzi malým a veľkým kameňom, medzi prvým a posledným, medzi dôležitým a menej dôležitým. Stena, ktorej základ tvorí malý kameň a veľký je až hore, sa rozsype a celá budova sa zborí. Čo sa týka vás, budujte múdro. Budujte na Kristovom základe, On je základný kameň každej budovy, on udrží všetky steny. Umiestnite svoje najväčšie kamene naspodok, a tie menšie na ne. Ak si všimnete, že v nejakej stavbe je veľký kameň umiestnený príliš vysoko a malý dole, je lepšie rozobrať celú stenu a postaviť ju znovu, než aby vám. potom spadla na hlavu“. SKANDAR, Hanna, *Myslenky svätého Šarbela*. Praha : Karmelitánske nakladateľstvá, 2018, stránky 43-44.

¹⁰ BENEDIKT XVI., Pápež. 2005, Deus caritas est. Encyklika pápeža Benedikta., www.kbs.sk. [Online], čl.37.

¹¹ Ježiš hovorí Petrovi: „Kým si bol mladší, opásal si sa sám a chodil si, kde si chcel. Ale keď zostarneš, vystrieš ruky a iný ťa opáše a bude viesť, kam nechceš.“ (Jn 21,18). Zdá sa, že Ježišovo tvrdenie je všeobecne pravdou o našom živote v chorobe, a starobe. Život nás v chorobe a starobe dostane do situácie, v ktorej nechceme byť.

V sociálnej rovine sme v zdravotníctve často svedkami, že utrpenie človeka má potenciál spájať, ale aj rozdeľovať ľudí, rodiny, spoločnosť. Zažívame mnoho ľudských postojov. Zažívame, že prítomné utrpenie blízky človek jednoducho neznesie a opúšťa trpiaceho. Zažívame však aj opačné situácie. Navonok vzdialený človek súciteľne pomáha druhému a stáva sa mu blízkym alebo sa doslova zmobilizuje celé okolie k pomoci a k prejavom lásky.

Ján Pavol II. v apoštolskom liste Salvifici Doloris hovorí **o roztratenom svete, ktorý vytvára vlastnú súdržnosť**:

„ [...] svet utrpenia je čosi „roztratené“, pretože oddelene zasahuje mnohých, ba veľmi mnohých ľudí. Každý človek svojím osobným utrpením je nielen malou časťou tohto sveta, ale tento svet je v ňom aj čímsi vymedzeným a neopakovateľným. K tomu však pristupuje aj iný, a to medziľudský a spoločenský rozmer. Svet utrpenia vytvára akoby svoju vlastnú súdržnosť.“¹²

Zhrňujúc úvahy o chorobe, bolesti a utrpení je vhodné pochopiť rozmer ľudského utrpenia, ktorý presahuje obsah slova choroba. Nie každé utrpenie je nutne spôsobené chorobou, či bolesťou.

Ján Pavol II. pokračuje:

„ [...] **utrpenie má oveľa väčší dosah ako choroba**; je oveľa zložitejšie a zároveň hlbšie zapúšťa korene do ľudskej prirodzenosti. Určitú predstavu o tomto probléme nám poskytnie rozdiel medzi telesným a duchovným utrpením. Tento rozdiel má svoj pôvod v dvojitom rozmere ľudskej bytosti a poukazuje na telesný a duchovný prvok ako na najbližší a bezprostredný subjekt utrpenia.“¹³

Utrpenie je bytostne spojené s podstatou života každého z nás. Má mnoho príčin a zakúšame ho na viacerých úrovniach tela, duše a ducha, ale aj spoločnosti. Prítomnosť utrpenia ukazuje na tak potrebný presah nášho života na zemi. Túžbou človeka je byť zdravý,

¹² Ján PAVOL II., Pápež.1984, Salvifici Doloris. Apoštolský list pápeža Jána Pavla II., www.kbs.sk. [Online], čl.8.

¹³ Tamtiež, čl.5.

netrpieť a žiť večne. Aj mnohé iné túžby: byť spokojný, šťastný, radostný, úspešný, prijatý, pochopený, ocenený, milovaný, môcť komunikovať a zdieľať svoj život svedčia o psychospirituálnych potrebách, ktoré presahujú možnosti tohto sveta. Popieranie týchto túžob a potrieb je potláčaním nášho srdca a nikam nevedie. My hlboko v srdci vieme, že naše predstavy, potreby, túžby môže naplniť len Boh, nie tento svet. V reálnom pociťovaní nedostatku a túžby človeka po dokonalom dobre možno vidieť skutočné potreby každého konkrétneho srdca, aj svojho vlastného srdca. Naše autentické zvolanie srdca k Pánovi je potom najhlbším prejavom našej viery.

1.1.2 Život a smrť ako voľba

*„Tvoje vzkriesenie Kriste Spasiteľu,
anjeli ospevujú na nebesiach,
dovoľ i nám na zemi,
čistým srdcom,
ospevovať Ťa a zvelebovať.“
(Text z gréckokatolíckej liturgie)¹⁴*

V medicíne okrem utrpenia a bolesti bezprostredne čelíme otázke života a smrti. Môžeme žiť akoby smrť nebola a popravde väčšinu života takto aj žijeme, a dosť spokojne. Ak však prichádza zaklopanie smrti a ozve sa naša konečnosť (choroba, náhla limitácia a podobne) doráža na nás otázka smrti všetkou svojou silou a otriasa mnohým v človeku.¹⁵ Smrť teda v bežnom v živote buď neberieme do úvahy a ignorujeme ju, alebo celý život pred ňou nejakým spôsobom utekáme, akoby sme nemali nikdy umrieť.¹⁶ Podoby úteku môžu byť pasívne aj aktívne.¹⁷ Okrem rezignácie, strachu a stiahnutia sa do seba, môžu

¹⁴ Prevzaté z dokumentu: Logos.tv. Utierenň Vzkriesenia. Logos.tv. [Online] dostupné 2023.

¹⁵ Sebe klamnú teóriu, ktoré o sebe o živote máme, v tejto konfrontácii na život a smrť už často nemajú silu pretrvávajúť pred našimi očami, a ostáva nám skutočnosť, ako pravda tak, ako ju žijeme.

¹⁶ Pozri Aurel ŠTEFKO, Hospic - miesto nádeje. *Studia theologica* 11. jaro 2023, ročník 5, č.1 (11 príbežně), s. 71-72.

¹⁷ „Bez Krista je náš pohyb odsúdený k nevyhnutnej smrti, ale s Ním máme večný život. Nemôžeme byť nikde uprostred, musíme si vybrať: smrť, alebo život. Posväcujte pohyb, ktorý je vo vás, prostredníctvom života, ktorý je z Ježiša Krista“ SKANDAR, Hanna, *Myšlenky svatého Šarbela*. Praha : Karmelitánske nakladatelství, 2018, str. 68.

mať a často majú aj inú stranu: zvýšenú aktivitu vystrašeného či ohrozeného človeka na úteku, a to v rôznych podobách.¹⁸

Vnútorne prijaté „Memento mori!“¹⁹ nám môže pomôcť vidieť to podstatné (pozri podkapitolu 3.3.1). Prijatie možnosti smrti pôsobí, že v nás opadá mnoho nepodstatného, dokonca neučelná obranná a či neurotická seba zachraňujúca činnosť nám prestáva dávať význam.²⁰ Prijatím situácie sa naša aktivita môže meniť na pokojnú a pravdivú aktivitu, postavenú na Bohu.²¹ Niektorí tvrdia, že prijať smrť, znamená prijať život. Ja v tomto postoji však nachádzam len „polovičnú“ odpoveď na postoj k životu. Myslím si, že prijať večný Život, znamená správne prijať i smrť.

Paralelne s otázkou smrti nám totiž znie otázka večného života. Teda otázka, čo bude s človekom po smrti. Odpovedať si na to, akú mám predstavu a čo si myslím, že po smrti bude, je zdá sa minimálne tak dôležité, ako prijatie smrti a konečnosti svojho života. Pochopiteľne môžeme žiť, akoby život po smrti nebol. Vedie nás to k podobným útekovým reakciám (rezignácia, či zachraňujúca sa hyperčinnosť), pretože jednoducho veríme v smrť ako definitívnu odpoveď na náš život. Prijatie, že mi Boh pripravil večný život, je diametrálne iný postoj srdca. Stretnutie s Pánom je svetlo, ktoré žiari človeku v tieni smrti, aby nás upriamilo na cestu pokoja.²² Sme povolani Pánom žiť náš život vo svetle viery vo večný život s Kristom, mať osobnú pevnú nádej večného života, dôveru v Pána, že koná²³ v Láске k nám tak, že nás vedie na miesto, ktoré nám pripravil. Očakávať stretnutie so samotným Kristom, je potom životný postoj, ktorý nám ponúka viera.

¹⁸ Napríklad nadmerné pracovné vyťaženie, hromadenie majetku, zabezpečovanie sa, alebo potrebu neustálej zábavy, či celoživotnú „zážitkológiu“, horúčkovitý boj o mladosť, všetko to s cieľom nezastaviť sa a pozrieť sa vlastnej konečnosti tu na zemi do tváre.

¹⁹ z latinčiny „Pamätaj na smrť!“

²⁰ Moscati sa pred pitvou odmlčal, pozrel sa na kríž a niekedy po chvíľke predniesol medikom niečo v zmysle: „Tu končí ľudská pýcha. Nenávisť v srdci, milióny na konte, obžerstvo... A potom? Toto z nás zostane. Smrť je veľmi poučná záležitosť, keby sme o nej rozjímali častejšie, možno by sme boli lepšími ľuďmi.“ IMMEDIATA, Beatrice, *Doktor Moscati, svätý lekár z Neapole*. Praha 1 : Nakladatelství Paulinky, 2021, str. 127.

²¹ V srdci sme prijatím fyzickej smrti, a konečnosti na ceste od úteku k načúvaniu a začíname hľadať „niečo pevné“ pod našimi nohami, prísť pred Pána vo svojej slabosti a malosti nám umožňuje objaviť našu skutočnú vlastnú hodnotu, ktorú v Pánových očiach máme.

²² „aby sa zjavil tým, čo sedia v tme a v tóni smrti, a upriamil naše kroky na cestu pokoja.“ (Lk 1, 79).

²³ „Kresťania napriek všetkým nepochopeniam a zmätkom sveta, ktoré ich obklopujú, veria v „dobrotu Boha“ a v jeho „lásku k ľuďom“ (Tít 3, 4). Aj keď sú, podobne ako ostatní ľudia, ponorení do dramatickej zložitosti historického diania, zostávajú pevní v nádeji, že Boh je Otec a miluje nás, i keď jeho mlčanie zostáva pre nás nepochopiteľné.“ BENEDIKT XVI., Pápež. 2005, *Deus caritas est*. Encyklika pápeža Benedikta., www.kbs.sk. [Online], čl. 38.

Prijať smrť teda nie je pre kresťana definitívnou odpoveďou na život. Duch Boží v nás totiž možno niekedy ticho, inokedy nahlas, ale vytrvale hovorí: „Zvoľ si Život“.²⁴ Každá snaha o dobro v živote je Jeho hlas. Boj o život prezrádza našu hlbokú potrebu, ktorá vychádza z túžby nášho srdca po živote a Božieho pozvania k večnému životu. On nás v srdci povoláva k večnému životu, vlieva nám do srdca Lásku, prebúdza vieru a nádej a učí nás, že večný život v Kristovi a jeho moc zakúšaná už tu na zemi pretrvávajú. Sme pozvaní žiť s Bohom a v Bohu večne. Zažívať Krista vzkrieseného je zdrojom obrovskej radosti. Žiť vo viere v naše vzkriesenie a večný život je tou pravou spiritualitou, ktorú dáva stretnutie s Pánom.²⁵

Pre mňa ako lekára, byť svedkom Vzkrieseného Krista znamená súčasne uveriť v osobné vzkriesenie, ale aj vzkriesenie pacientov a večný život s Kristom. Táto viera²⁶ v Krista premáha svet, ani nie nejako násilne, ale oslobodzujúcim postojom pravdy. Svet, ktorý nás presviedča, že v tomto živote je všetko konečné a žiadne východisko neexistuje je v skutočnosti veľmi stresujúci. Viera tak pravdivo upokojuje srdce, prináša nádej, slobodu, silu, usporadúva hodnoty a dáva smer, učí nás spokojnosti srdca.

A nie sú to len ružové okuliare, či náter, alebo len americký „dočasný“ sen, či náboženské stonanie ako ópium ľudstva? Tak sa sám seba pýtam, čím je celý ten náš svet so všetkým snažením bez zmŕtvychvstania Krista? Samotný svet (bez Krista) mi len nasadzuje ružové okuliare, natiera utrpenie, odsúva bolesť a smrť, aby som ich nevidel, vytvára mi ilúziu trvalého blahobytu na zemi a poskytuje tak maximálne „ópium zábavy a obchodu“ ako liečbu na bolesť srdca a prítomné utrpenie. Svet sám o sebe bez vzťahu s Pánom mi nič viac nemôže poskytnúť. Prítomnosť samotného utrpenia je buď známkou smrti, alebo kľúčom k večnému životu. Kristus je odpoveď. Spolu s Kristom je utrpenie kľúčom k Životu.

Sv. Šarbel nám ponúka jedinečný obraz o Nebeskej bráne (môžeme chvíľu nazerať): „Nebeská brána sa nachádza tam, kde sa nebo a zem dotýkajú, na vrchole hory Kalvárie. Brána je známa, hmatateľná a viditeľná, každý ju môže uvidieť. Niektorí si myslia, že

²⁴ „Predložil som vám život i smrť, požehnanie i kľatbu. Vyvoľ si teda život, aby si zostal nažive aj so svojím potomstvom. Miluj Hospodina, svojho Boha, poslušaj jeho hlas a pridržaj sa ho, pretože od toho závisí tvoj život“ (Dt 30,19-20).

²⁵ Vzkriesený Kristus nie je vzdialený, ON je živý a prítomne tajomstvo aj našej osobnej Veľkej Noci a skrze Neho, s Ním a v ňom prijímané ponuku večného života v spoločenstve Svätých.

²⁶ „Bezpodmienečné vyjadrenie sa za život nadobúda plný náboženský a morálny význam, keď prýšti z viery v Krista, je ňou utvárané a z nej čerpá silu. Nič viac nepomáha zaujať správny postoj v konflikte smrti a života, do ktorého sme ponorení, ako viera v Božieho Syna, ktorý sa stal človekom a prišiel k ľuďom, "aby mali život a aby ho mali hojnejšie" (Jn 10,10): je to viera v Zmŕtvychvstalého, ktorý premohol smrť; viera v Kristovu krv, "ktorá volá hlasnejšie než Ábelova" (Hebr 12,24).“ Ján PAVOL II., Pápež. 1995, Evangelium Vitae., Encyklika pápeža Jána Pavla II., www.kbs.sk. [Online], čl. 28.

(táto brána) nemá zámok a otvára sa tak, že sa vyrazí, ale keď sa k nej priblížime, zistíme, že má zámok, ktorý sa dá otvoriť len kľúčom. Ten správny kľúč nepoznáme pokiaľ ho nevyskúšame v zámku. Existuje len jeden správny kľúč, a tým je Kristov kríž²⁷. Zdá sa, že prijatie skutočnosti večného života²⁸ v Kristovi je pre náš život (vo viere) ďaleko dôležitejšie ako len prijatie skutočnosti fyzickej smrti. Celý príbeh sa totiž nedá správne interpretovať, ak nám chýba záver. Podobne náš život sa nedá žiť pravdivo a slobodne, ak by sme nemohli veriť, že Kristus vstal z mŕtvych a s Ním vstaneme aj my. Zvoliť si Život teda má v sebe i pohľad viery do budúcnosti, pohľad ktorý počíta s Bohom, ktorý o mne vie. V láske a v dôvere potom „vsadiť“ svoj život na Lásku (Boha, ktorý bol, je a bude), je možnosť voľby a výberu života. Zvoliť si smrť potom predpokladá definitívne prilnúť srdcom len k tomuto svetu a zvoliť si konečnosť.²⁹

1.2 Potreby a túžby ľudstva sú nekonečné, ľudské možnosti však konečné

Zdá sa, že tvrdenie, že zdravotná starostlivosť je nutne aj duchovnou starostlivosťou je okrem starovekej literatúry či filozofického prístupu možné objaviť priamo z pozorovateľného medicínskeho života, ľudských potrieb a možností zdravotnej starostlivosti.

Pozrime sa na pozorovateľné paradoxy poskytovania zdravotnej starostlivosti, ktoré poukazujú na všeobecnú potrebu a túžbu ľudstva, ktorú si ľudstvo samo nedokáže naplniť:

30

- Potreba uzdravenia je **univerzálna**, uzdravenie je uskutočňované **partikulárne**. Pre celé ľudstvo a pre každého človeka vyvstáva v živote chvíľa, keď potrebuje uzdravenie, teda táto potreba je univerzálna. Zároveň však vidíme, že uzdravenie sa v medicíne uskutočňuje „prípady od prípadu“.
- Pociťovanie choroby je **subjektívne**. Podľa prítomnosti symptómov stanovujeme diagnózu, **objektívizujeme ochorenie**. Tak hľadáme ideálny stav, ktorý by bol „objektívny“ a napriek tomu, ideál je pre pacienta subjektívny.
- Cieľ tejto služby je súčasne nekonečný aj konečný zároveň.

²⁷ SKANDAR, Hanna, *Myšlenky svätého Šarbela*. Praha : Karmelitánske nakladatelství, 2018, str. 33.

²⁸ Už len ľudsky, mi príde skutočne užitočné a dobré aspoň si vyskúšať, ako sa mi žije vo viere, že po smrti budem večne žiť s Kristom, a ako sa mi žije, keď si tvrdím, že to neviem a nedávam si odpoveď, alebo si tvrdím, že už nič nebude.

²⁹ Svätý Šarbel hovorí slovami, ktoré sice znejú tvrdo, ale sú pravdivé: „Hlúpy človek sa upne k prachu, až sa sám stane prachom. Múdry a prezieravý človek, sa upína k nebu, až ho dosiahne. Na miesto, ktoré si zamýšľuješ, sám patriš“ SKANDAR, Hanna, *Myšlenky svätého Šarbela*. Praha : Karmelitánske nakladatelství, 2018, str. 74.

³⁰ P. SULMASY, O.F.M., M.D., *THE REBIRTH OF THE CLINIC - An Introduction to Spirituality in Health Care*, Washington, D.C. : Georgetown University Press, 2006, stránky 60-71.

Hoci je potreba uzdravenia nekonečná, každý postup v medicíne je konečný.

Vidíme, že „ideál“ našej predstavy nie je naplnený ani naplniteľný samotnou snahou ľudstva už z podstaty našej konečnosti na zemi. Naša potreba uzdravenia nemôže byť definitívne uspokojená technickými možnosťami medicíny ani u jednotlivca, ani v spoločnosti.

Bez prijatia spirituálneho rozmeru tak medicína i lekár uviaznu „de facto“ v predstave, ktorá predstiera nekonečné možnosti a neprijíma konečnosť. Medicína potom ponúka neustále nové či ďalšie riešenia s predajným marketingom „absolútne úspešnej a bezpečnej“ liečby alebo predkladá novšie postupy ako definitívne odpovede, či avizuje ďalší „primeraný“ zásah v životnej situácii chorého.³¹ **Nepriznávať reálne limity medicíny, konečnosť našich možností i celkový pohľad na život s jeho spirituálnym rozmerom, výrazne sťažuje nájsť adekvátnu mieru pomoci a skutočné uzdravenie** a nájsť zdravú a pravdivú cestu životom, ktorá akceptuje spirituálny rozmer konkrétneho človeka i ľudstva vedeného Bohom.

1.2.1 Rozvoj a poznanie v medicíne ako cesta k Bohu

Ľudstvo ako celok „putuje“ i poznaním. Cesta, ktorú ľudstvo poznaním v medicíne už ušlo, je cestou k Bohu. Možno sa s každým pokrokom v poznaní ľudstvu zdá, že Boha ani nepotrebuje alebo, že dokonca Boh neexistuje lebo „našlo riešenie“. Niekedy si hrdo myslíme, že si už ľudstvo konečne vystačí samo.³² Pravdou je, že aj keď ľudstvo našlo riešenie, je to dar.³³ Boh ako Darca a Stvoriteľ človeka pozýva človeka k poznaniu skrze pokrok ľudstva. Dáva nám prenikať do tajomstiev tela, duše i ducha. Človek tak skrze poznávanie a vedu spolupracuje s Bohom³⁴ a poznáva i Boha. Boh a človek nestoja proti sebe akokoľvek sa to v etapách vývoja poznania mohlo interpretovať.³⁵ Evolúcia, technický pokrok, genetická manipulácia sami o sebe neodporujú Bohu, pretože nie sú len

³¹ Podobný marketingový „všetko riešiaci“ pohľad na medicínu a jej možnosti bol ľuďom predávaný a predkladaný aj za covidu, pričom bolo jasné, že medicína naráža na svoje limity.

³² Opačná spirituálna „pasívna“ pozícia, že pokrok je úplne zbytočný, alebo dokonca len nebezpečný, a je tu predsa Boh a nič to nezmení na našej situácii či pokročíme alebo nie, tiež nebude správna cesta.

³³ „Čo máš, čo by si nebol dostal? Keď si teda dostal, prečo sa chváliš, ako by si nebol dostal?“ (1 Kor 4,7).

³⁴ Sv. Moscatti píše mladému lekárovi: „Myslíte nato, že láska Vám ukladá povinnosť študovať, lebo len tak budete schopný plniť tú veľkú úlohu a uľaviť ľuďom v ich trápení. Veda a viera!“ IMMEDIATA, Beatrix, *Doktor Moscatti, svätý lekár z Neapole*. Praha 1 : Nakladateľství Paulínky, 2021, str. 129.

³⁵ Sv. Pampuri hovorí: „Môžem sa v úplnom sebaklame oddať predstave, že veda a jej výsledky nás vzdávajú od Boha. V deň súdu sa však pred Bohom objavia skutoční a veľkí vedci Newton, Volt, Pasteur[...] k nim patrí ešte nemalý počet anatómov a lekárov.“ MUTSCHLECHNER, Nicolaus, *Lekár, ktorý zvolil Boha*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľství, 1995, str. 68.

ovocím snahy človeka, ale predovšetkým sú darom od Boha. Nové poznanie tak možno len „búra“ niektoré „bezpečné“ predstavy a konštrukcie ako sme Boha chápali či chceli chápať. To ešte predsa neznamená, že Boh nie je, ak moja spirituálna predstava vo svetle nových poznatkov neobstojí! Boh sa skrze vedu v medicíne necháva bližšie spoznať a žiadne pravdivé poznanie Mu nijako neodporuje a ani nemôže odporovať.

1.2.2 Vývoj medicíny a spiritualita

Prejdime stručne vývoj medicíny a predstavme si i moderné výzvy. V krátkom priereze dejinami vývoja poznania v medicíne, uvidíme aj jednotlivé posuny v akcente a chápaní spirituality, ktoré má ľudstvo za sebou a ktoré stoja pred nami.

1.2.2.1 *Medicína liečiteľov a šamanov*

V dobách pred technologickým pokrokom medicíny bol spirituálny rozmer uzdravenia prítomný tak povediac intuitívne, pretože stavov, ktoré boli poskytovatelia uzdravenia exaktne medicínsky schopní riešiť, bolo o dosť menej než dnes. Smrť bola všeobecne bližšie.

Obdobie liečiteľov, šamanov, pred klasickou medicínou je priamo spirituálne. Chorí, či už sami alebo v kruhu rodiny, s túžbou po uzdravení, predpokladali zásah vyššej moci v ich prospech a poskytnutie pomoci, ktorá presahovala vtedajšie možnosti medicíny, ale aj konkrétneho poskytovateľa (liečiteľa, šamana). Ľudia v uzdravovaní predpokladali a predpokladajú naďalej nejaký zásah vyššej moci. Vidíme, že už dávno liečba obsahovala sprostredkovanie spirituálnej zložky uzdravenia. Subjektívne a objektívne, univerzálne a partikulárne, podobne ako konečne a nekonečne sa stretne v jedinom akte a dochádza k uzdraveniu.³⁶

1.2.2.2 *Medicína ako remeslo*

Keď sa objavilo logické zdôvodnenie, či kauzálny pôvod niektorých ochorení v gréckej pre-Hippokratckej medicíne, potreba liečiteľa poklesla. Racionalita gréckej medicíny sľubovala a skutočne dosahovala vyššiu úspešnosť medicínskej praxe a aj efektivitu za-

³⁶ Daniel P. SULMASY, O.F.M., M.D., THE REBIRTH OF THE CLINIC - *An Introduction to Spirituality in Health Care*, Washington, D.C. : Georgetown University Press, 2006, stránky 71-72.

loženú na znalostiach a empírii, nie na vzývaní bohov. Takže z poskytovateľov medicínskych úkonov sa stávali remeselníci, ale spirituálny rozmer aj tak v úzadí pretrval a vývoj medicíny smeroval ďalej.

1.2.2.3 Medicína ako profesijné povolanie

S nárastom poznania a s následným zložením prísahy (Hippokratovej či inej medicínskej varianty) sa medicínska prax stáva povoláním. Už nie je len obyčajným remeslom, ale patrí k určitému stavu, ktorý si predáva skúsenosti a vedomosti. V Hippokratovom sľube sa okrem iného poskytovanie pomoci odkazuje priamo na boha Apolóna. Pacient sa tak dostáva do idealizovaného postavenia vo vzťahu k profesionálom. Lekári, sľúbili pred bohmi, a určitým spôsobom tak „garantujú“ správny prístup k pacientovi. Sľúbili zachovávať určitý kódex chovania a životného štýlu. Spirituálny odkaz v medicíne, v období „profesie“, zohráva dôležitú úlohu a je akcentovaný priamo lekárom.³⁷

1.2.2.4 Zmluva v judaizme

Prienik efektívnej racionálnej gréckej medicíny do judaizmu pochopiteľne priniesol konfrontáciu boha Apolóna s Bohom Izraela. Pre judaizmus bolo pomerne komfortne možné nábožensky re-interpretovať novú situáciu a včleniť tak nové poznatky do náboženského konceptu bez narušenia viery. Boh Abraháma totiž dal poznanie lekárom a jeho vôľa je uzdraviť človeka.³⁸ Zmluva medzi Hospodinom a Izraelom tak v judaizme zostala nástrojom uzdravenia pre ľudí i skrze ruky a poznanie lekára. Človeku sa dostáva naďalej pomoci od Hospodina, ktorý je jediný a pravý zdroj uzdravenia.³⁹

1.2.2.5 Židovsko-kresťanská syntéza

Židovská re-interpretácia a inklúzia vedeckej medicíny sa stala základom i pre kresťanské myslenie. V kresťanstve má však chorý človek akési „výsočné“ postavenie. **Poskytovať pomoc chorému človeku je totiž priamou službou Bohu.** V tomto koncepte chápania choroby dochádza pod vplyvom kresťanského diela k rozvoju mnohých kresťanských aktivít na pomoc chorým a núdznym. Neskôr síce prúdy osvietenstva a humanizmu znovu

³⁷ Daniel P. SULMASY, O.F.M., M.D., THE REBIRTH OF THE CLINIC - *An Introduction to Spirituality in Health Care*, Washington, D.C. : Georgetown University Press, 2006, str. 74.

³⁸ Pozri (Sir 38, 6-7).

³⁹ Porov. Daniel P. SULMASY, O.F.M., M.D., THE REBIRTH OF THE CLINIC - *An Introduction to Spirituality in Health Care*, Washington, D.C. : Georgetown University Press, 2006, str. 75.

zatičili už jasný spirituálny rozmer „Boha, ktorý sa stal človekom“ a sústredili pozornosť na profesionalitu či humanitu. Vývoj v období technologického rozmachu, ktorý zasiahne a zmení medicínu veľmi silne, zatičenie spirituálneho rozmeru len zvýrazní.⁴⁰

1.2.2.6 Technologická medicína

So vstupom technológií a technologickým pokrokom v medicíne v 20. storočí dochádza k prudkému nárastu efektivity i množstva medicínskych postupov, nárastu poznania a zvyšuje sa tak tlak na špecializáciu poskytovania starostlivosti, tlak na vedecky výskum a podobne.

Nárast poznatkov a špecializovaných postupov je tak veľký, že **žiadny lekár už nemôže byť definitívnym expertom a jediným garantom správneho postupu**. Lekári sa stávajú expertmi v určitých oblastiach a pacienti sa stali miestom expertízneho posúdenia ich života.⁴¹

Prísľuby neobmedzeného technologického pokroku často zotrávajú v povedomí spoločnosti, lekárov i pacientov **ako definitívna odpoveď a riešenie zdravia**. Západná spoločnosť tak dnes čelí výraznej dezilúzii z konečnosti možností a limitov technologickej medicíny.⁴²

1.2.2.7 „Nová medicínska zmluva ako riešenie limitov a krízy technologickej medicíny?“

Daniel Sulmasy hovorí, že nová spirituálna interpretácia medicíny po technologickom vzostupe a následnom vytrácaní sa významu humanisticko-profesionálneho a technologického prístupu, môže byť už len nová syntéza zahrňujúca spirituálny rozmer. Nepredpokladá ďalšie technologické riešenie limitnej situácie v zmysle rýchlej nápravy či opravy systému.

To, čo podľa neho **chýba** nie je nič iné, než **určitá forma konverzie pacienta i lekára, v ktorej obaja objavia spirituálny rozmer** ochorenia, utrpenia i poskytovania zdravotnej starostlivosti, teda spirituálny rozmer života.⁴³ **Osobne si myslím, že túto syntézu je možné chápať ako zjavovanie sa osobného Boha človeku.**

⁴⁰ Porov. Daniel P. SULMASY, O.F.M., M.D., THE REBIRTH OF THE CLINIC - *An Introduction to Spirituality in Health Care*, Washington, D.C. : Georgetown University Press, 2006., str. 75.

⁴¹ Daniel P. SULMASY, O.F.M., M.D., THE REBIRTH OF THE CLINIC - *An Introduction to Spirituality in Health Care*, Washington, D.C. : Georgetown University Press, 2006., stránky 75-78.

⁴² Tamtiež, str. 78.

⁴³ Tamtiež, str. 82.

Spiritualita, ktorá totiž len činnosťou človeka preniká do medicíny ako všeobecne akceptovaná, má riziko, že sa stane „umelou“ profesionalitou, v ktorej chorý už nie je brat/sestra, ale konzument⁴⁴ spirituality. Chorý tak nestretá a nezakúša osobného Boha ani srdce druhého človeka. Boh poznávaný a zakúšaný osobne je nutný smer vývoja nášho poznávania seba, života a Boha.

1.2.3 Súčasné spirituálne výzvy, rozvoj neurolinguistických vied a „digitálnej“ kultúry

Zdá sa mi, že rozvoj neurolinguistických vied v medicíne je dnes dominantnou oblasťou vedeckého pokroku ľudstva všeobecne. Psychológia, psychiatria, psychosomatika, sociológia, médiá, matematika, PR a marketing, umelá inteligencia, virtuálna realita sú oblasti, ktoré sú ovplyvnené rozvojom poznania spôsobu ľudského myslenia a spracovania „slova – informácie“ a zároveň tento rozvoj synergicky podporujú. Prístup k človeku ako len k „učiacej sa stroju“ znovu konfrontuje spirituálny rozmer človeka.⁴⁵

1.2.4 Mobil, zdroj osobného „slova“ a individuálnej virtuálnej ponuky

Vývoj poznania v neurolinguistických vedách zasahujúci do všetkých oblastí nášho života, dáva obrovský priestor pre nové poznanie a re-interpretáciu sveta, v ktorom žijeme. Náš prístup k životu, k druhému človeku, k sebe samému a k Bohu sa zásadne mení. Dostávame obrovský priestor pre cielene ovplyvňovanie myslenia človeka v pozitívnom i negatívnom zmysle.⁴⁶

Duševné dnes nachádza korelát vo fyzickom, je pozorovateľné a stále viac identifikovateľné. Dnes sme tak schopní popísať a uchopiť⁴⁷ a mať funkčnú predstavu o tom, ako

⁴⁴ „popri profesionálnej príprave je pre týchto pracovníkov nevyhnutná predovšetkým formácia srdca: je potrebné priviesť ich k takému stretnutiu sa s Bohom v Kristovi, ktoré prebudí v nich lásku a otvorí ich srdcia pre druhých, aby láska k blížnemu nebola pre nich príkazom, daným zvonku, ale dôsledkom ich viery, ktorá sa stáva činnou skrz lásku.“ BENEDIKT XVI., Pápež. 2005, Deus caritas est. Encyklika pápeža Benedikta., www.kbs.sk. [Online], čl. 31a.

⁴⁵ „Algoritmické“ uchopenie chovania človeka, ktorý má v každej situácii na výber len 2 možnosti „áno“ a „nie“, umožňuje stanoviť algoritmus i predpoklad chovania každého jednotlivca i spoločnosti.

⁴⁶ „Zdá sa, že dnešného človeka stále ohrozuje práve to, čo je jeho vlastným výtvorom, t.j. výsledok práce jeho vlastných rúk a ešte viac výsledok činnosti jeho rozumu a úsilia jeho vôle.“ JÁN PAVOL II., Pápež. 1979, Redemptor hominis., Encyklika pápeža Jána Pavla II., www.vatican.va. [Online], čl.15.

⁴⁷ Pochopiteľne, na bezprostrednej hranici výskumu je obraz neostrý. V skúmanej situácii vyvstávajú otázky, takže prehľadnosť chýba.

človek myslí a vníma⁴⁸, poznáva a hodnotí, triedi informácie, ako asociuje, generalizuje a podobne. To celé umožňuje vytvoriť si novú interpretáciu nášho chápania duševna i chápania spirituality.

Od známej Gustave le Bonovej knihy „Psychológia davu“, ktorá predpokladá kolektívne nekritické preberanie názoru a dušu davu, sme dnes vďaka poznaniu a technológii postúpili k personifikovanému vplyvu na človeka. Dokážeme vytvárať „predstavu“ o svete šítú na mieru požiadaviek človeka. To všetko je možné ovplyvniť len tým, akým spôsobom bude človek chcieť informácie prijímať.⁴⁹

⁴⁸ Procesu a spôsobu vnímania sa (iste pod vplyvom rozvoja vtedajšej neurolinguistiky) filozofickým prístupom vo svojej dobe venovala aj svätá Edita Steinová. Spracovávala napríklad tému vnímanie, spomienka, predstava ako originárne a neoriginárne prežívanie. Pozri viac Nadační fond Edity Steinové. [ed.] Vladimír Petkevič, *K problému vcítěni (sebrané spisy Edity Steinové)*. Praha : Nadační fond Edity Steinové, 2013, souborné vydání, svazek 5 stránky 11- 44. Dnes by sme jazykom neurolinguistiky jednoducho povedali, že sa venovala spôsobu tvorby predstavy či uchovania spomienky a jej jednotlivým modalitám. Sme v tomto poznaní myslím ďalej, a to, že si napríklad sami vytvárame limitujúce presvedčenia, podľa hlbších a nepoznaných stratégií, to, že vidíme v situácii čo tam chceme vidieť, že situáciu interpretujeme ako ju chceme interpretovať, a podobne je dnes zdá sa, integrálna záležitosť. I toto poznanie má nutne vplyv na chápanie spirituality. Dnes napríklad chápeme, že pre nás často nie je dôležitý len obsah, ale aj funkcia našich presvedčení a aj podľa toho jednoducho interpretáciu vyberieme, ako niečo, čo sa nám hodí, alebo nehodí do konceptu, ktorý o svete máme. Presvedčenie, si buď aktualizujeme, potvrdzujeme alebo vyvraciamy v našom živote a podobne. To, že mnoho z našich myšlienok a presvedčení ma ochrannú funkciu a bráni nám zažiť novú skúsenosť je fakt, ktorý naša myseľ produkuje v každej obávanej situácii. Stačí si len predstaviť situáciu, keď večer ideme ulicou a začneme sa obávať. Je evidentne, že sa nebojíme samotnej reality tmavej ulice, ale našej vytvorenej konkrétnej predstavy, teda toho, čo by sa mohlo stať, nie reality. To všetko má za cieľ ochrániť náš život pred možným ohrozením. Vedomá konfrontácia vytvorenej „hroznej“ predstavy so skutočnou realitou, priamo deštruuje jej silu. Strach s konštatovaním „veď sa bojím len predstavy, ale realita je toto“ skutočne pomínie. Svet neurolinguistických vied je podávaný človeku pomerne jednoducho a fascinujúco i prostredníctvom tzv. „neurolinguistického programovania“ (ďalej NLP) ako nástroj zmeny prežívania a obsahov myslenia. Nie je to vyložene vedecký prístup (aj keď to marketingovo deklaruje, nepracuje klasickými vedeckými metódami). Aplikuje však postupy opierajúc sa i o niektoré poznatky neurolinguistických vied. Napríklad, špecificky prínosný pohľad, ktorý uchopuje proces myslenia viac, než samotným obsah, tak má potenciál pozmeniť nepoznané procesy či vybudované stratégie v človeku spochybníť či deštruuovať nefunkčné vytvorené schémy a umožniť tak zažiť novú skúsenosť. NLP ťažkosti človeka „rieši“ technicky. Vytvoríme inú predstavu, inú spomienku, asociáciu, presvedčenie a podobne. Z NLP sa pre úspešnosť zmien v živote, stáva niečo ako nový životný postoj, či povedzme štýl života až náboženstvo. Človek je sám seba poznávajúci i riešiteľ svojho života. Kde sa v spiritualite pohybuje táto rovina poznávania? Je predsa fajn poznať pravdu o tom, čo si myslím, i ako si vytváram predstavy a je to oslobodzujúce, podobne ako Ježišove slová: poznajte pravdu a pravda vás oslobodí. Nachádzame sa skutočne pred otázkou schopnou prehliť náš vzťah s Pánom, ak existuje spirituálny rozmer v našom myslení, či v predstave o Bohu, buď nie je možné si myslieť o našich predstavách a spomienkach, že si ich tvoríme iba my sami, ale je v nich nejako Boh. Alebo je potom spirituálny rozmer ešte hlbšie než sú naše myšlienky a predstavy. To druhé tvrdenie je zdá sa i biblické „moje myšlienky, nie sú vaše myšlienky“. Spirituálny rozmer prítomnosti Boha je teda ďaleko hlbší než naše myšlienky. Boží záměr nás prevyšuje. Odovzdať svoje starosti a radosti Bohu, alebo sa preprogramovať? Pravdu o nás nachádzame v stretnutí s Ježišom, nie preprogramovaním sa. Pravda, nie je otázkou naše interpretácie, podobne ako my nie sme naše myšlienky.

⁴⁹ Pre slobodne konanie človeka musí existovať cesta ako prijímať život duchovne, osobný spôsob vnútornej komunikácie s Bohom, teda modlitba.

1.2.5 Sociálny a sociologický rozmer duchovnosti, pozornosť človeka ako predajný artikel

Predstava izolovaného spirituálneho života a nezávislosti človeka ignoruje sociálne prostredie. Nechcem redukovať duchovnosť na „stádovitost' davu“, ale chcem zdôrazniť, že pre poznanie toho, čím žijem ako jednotlivec (duševne a aj duchovne) je určite dobré vnímať i to, v akom duchovnom prostredí žijem ja i moje okolie, či spoločnosť ako celok.⁵⁰ Napríklad ak sa spoločnosť dostala do stavu, keď si nadovšetko cení peniaze nie človeka, tak aj vnútorné nastavenie ľudí i ich správanie sa nutne zmení vonkajšími podmienkami, v ktorých všetci zažívame peniaze ako dôležité v každej interakcii. Sme možno zrazu vyprázdnení, nespokojní, frustrovaní a nechápeme ako to zmeniť. Pýtame sa, čo sa to deje, kam sa podela ľudskosť? Toto je spirituálny rozmer zla, ktorý doslova vylieva svoju opojnú čašu na národ. V súčasnosti, v ére technológií, individualizovaná ponuka pre daného človeka už nemá za cieľ predat' len produkt, ale priamo zadarmo získava a draho predáva čas, sily a pozornosť užívateľa siete. K zárobku „youtubera“, „influencera“ úplne postačí udržať pozornosť užívateľa. Vlastník sociálnej siete tak predáva pozornosť, sily, čas oboch konzumentov sociálnej siete. „Influencer“ v snahe zarobiť venuje svoju pozornosť, úsilie a čas, niekedy spôsob života budovaniu obsahu na „mieru“. Konzument potom venuje pozornosť, čas, sily a pochopiteľne tiež reaguje zmenou svojho životného štýlu podľa toho, čo vidí na sieti. Vlastník virtuálnej siete ako prostredník, zarába na oboch. Každý interagujúci s obrazovkou dostáva „svoj“ virtuálny obsah, ktorý mu vyhovuje, ale zároveň zaň zaplatí pozornosťou a časom. Za pobyt vo virtuálnom priestore platíme všetci vysokú cenu svojej pozornosti a času (a tým aj stratou niektorých schopností). Zďaleka sa nejedná len o vplyv na jednotlivca, je to masívny vplyv na celú spoločnosť. Pohodnosť a presnosť technológií vo svetle blížiaceho sa „života na klik“ nás asi čaká, druhá a prehliadaná strana tejto mince je silný deštruktívny vplyv vytrvalého sledovania virtuálneho obsahu a médií na jednotlivca i celú spoločnosť, ktorý vidíme už dnes. Populárno-vedecky o tom hovorí aj MUDr. Stránsky Ján⁵¹. Voľne interpretovaný

⁵⁰ Ježiš často hovorí v sociálnom kontexte napríklad o mestách: „Beda ti, Chorazin! Beda ti, Betsaida! Lebo keby sa v Týre a Sidóne boli stali mocné činy, aké sa stali u vás, dávno by sa boli kajali vo vrecovine a sedeli v popole. Ale Týru a Sidónu bude na súde ľahšie ako vám. A ty, Kafarnaum, vari sa budeš vyvyšovať až do neba? Až do podsvetia zostúpiš! 16 Kto vás počúva, mňa počúva. Kto vami pohŕda, mnou pohŕda. A kto pohŕda mnou, pohŕda tým, ktorý ma poslal.“(Lukáš 10,13-16).

⁵¹ Na Rovinu Online. MUDr. Martin Jan Stránský (neuroológ, Yale University). *Sociálne siete sú ako kasino*. [Online] www.youtube.com, 20. Jún 2023, (od 6 min. 30 sek. do 8 min. 59 sek).

preklad jeho posolstva znie: „nové technológie sú pre náš mozog toxické, zvlášť pre deti“ a „tým, že sa vzdávame niektorých procesov, hlúpne.“

Podkladom pre pochopenie toho, čo sa deje od fyzickej roviny cez duševnú až po spirituálnu je ďalšie jeho tvrdenie, ktoré potvrdzuje biblickú pravdu: „spôsob, akým náš mozog dostáva informácie nakoniec určuje aj to, akým spôsobom sa náš mozog sformuje (nastaví), aby informácie prijímal.“⁵²

Inými slovami, ak trávime čas s ľuďmi, v prírode, v reálnom stvorenom svete, mozog sa tomu prispôsobí a budeme nastavení a schopní komunikovať s ľuďmi priamo. Ak však trávime čas s mobilom či počítačom formujeme sa do strojového spôsobu komunikácie a komunikácia v konkrétnych vzťahoch sa stáva nezaujímavá a časom i náročná. Jednoduchá neschopnosť komunikovať priamo môže byť samostatnou príčinou izolácie, zdrojom mnohých frustrácií i neschopnosti vôbec vytvárať, budovať či udržať medziľudské vzťahy⁵³. V tomto kontexte pre duševné a duchovné zdravie človeka znie odporúčenie dávať pozor na to, čo počúvate a vidíte ako jasné Božie odporúčanie do dnešného sveta, spirituálne odporúčanie.⁵⁴

Jedovatý obsah a toxický neprirodzený spôsob života, ktorý interaguje viac s neživým ako so živým, nás núti zamyslieť sa nad tým, v akej spirituálnej atmosfére to dnes žijeme. A to sme, ako tušíme, na začiatku ďalšieho vývoja. Potencionálnu nebezpečnosť virtuálnych sociálnych sietí a nutnosť hľadania správnej miery ich používania predkladá aj cirkev v novom dokumente „Smerom k plnej prítomnosti“.⁵⁵ Predstavuje v ňom moderného človeka, ktorý prepadol závislosti na sociálnych sieťach ako človeka olúpeného na ceste z Jericha a kresťanovi tak znovu ponúka zaujať na sociálnych sieťach postoj milosrdného Samaritána.

Sme teda **znovu pozvaní otvoriť oči** a objaviť stvorenie, prírodu, prirodzenosť a krásu človeka a osobného vzťahu, už len dotazom na cestu či pozdravením: „Dobrý deň“, poďakovaním pri nákupe, pobyto v prírode. Prirodzené, je cestou k normálnejšiemu spirituálnemu životu. Sme **znovu pozvaní počuť Slovo**.⁵⁶

⁵² Na Rovinu Online. MUDr. Martin Jan Stránský (neuroológ, Yale University). *Sociálne siete sú ako kasíno*. [Online] www.youtube.com, 20. Jún 2023, (od 9 min. 49 sek do 10 min. 57 sek).

⁵³ A nie sme dnes už svedkami tejto neschopnosti i nezáujmu komunikovať priamo? Situácia v MHD, vlaku, dokonca na ulici svedčí, že naším hlavným zdrojom informácii (slova) je dnes „mobil“.

⁵⁴ „Pre štvrté evanjelium veriť znamená počúvať a súčasne aj vidieť.“ FRANTIŠEK, Pápež. 2013. Lumen fidei, Encyklika pápeža Františka., www.kbs.sk. [Online]. čl. 30.

⁵⁵ DICASTERY FOR COMMUNICATION. 2023. Towards Full Presence. www.vatican.va. [Online].

⁵⁶ „Starý zákon spájal obidva typy poznania, pretože spája počúvanie Božieho slova s túžbou vidieť jeho tvár. Vďaka tomu bolo možné rozvinúť dialóg s helenistickou kultúrou, dialóg, ktorý patrí k jadrú Písma. Sluch osvedčuje osobné povolanie a poslušnosť, ako aj skutočnosť, že pravda sa zjavuje v čase. Zrak zas ponúka plné videnie celej cesty a umožňuje nájsť svoje miesto vo veľkom Božom pláne. Bez takého videnia

1.2.5.1 Počuť Boha , hľadať ho a spočinúť v Jeho náručí je krok správnym smerom do prítomnosti Boha

*Počuj, Izrael, Hospodín je náš Boh, Hospodín jediný!
Milovať budeš Hospodina, svojho Boha, celým srdcom, celou dušou a celou silou.
Tieto slová, ktoré ti dnes prikazujem, budeš mať na srdci.
(Dt 6,4-6)*

Modlitba ako krok správnym smerom, ako prostriedok vždy nového čerpania z Krista je trvalým pozvaním Otca do Jeho náruče. Chráni nás pred postojom srdca, ktorý si myslí, že sme všemocní i pred postojom, ktorý v srdci budí zdanie, že sa už nedá nič urobiť. Pápež Benedikt XVI. hovorí:

„Zakúšanie nekonečnosti potrieb nás môže priviesť k ideológii, ktorá si trúfa dosiahnuť to, čo zdanlivo momentálne nedosahuje ani Božia vláda nad svetom: všeobecné vyriešenie všetkých problémov. Na druhej strane to môže byť pokušenie upadnúť do nečinnosti na základe dojmu, že aj tak sa nedá nič robiť. V takejto situácii je živý vzťah s Kristom zásadnou pomocou, aby sme zostali na správnej ceste: aby sme ani neupadli do pýchy, ktorá pohŕda človekom a v skutočnosti nič nevytvára, ba skôr ničí, ani sa nenechali pohltiť znechutením, ktoré by znemožnilo dať sa viesť láskou a tak slúžiť človeku. Modlitba ako prostriedok vždy nového načerpania síl od Krista sa tak stáva celkom konkrétnou naliehavou potrebou. Kto sa modlí, nemrhá časom aj keď sa zdá, že situácia je z každej stránky naliehavá a žiada sa iba konať.“⁵⁷

Boh je umelec, ktorý do všetkého vložil krásu a tak vyjadruje svoju lásku k človeku. Rozpozná to len srdce človeka, ktoré má oči, aby videlo, uši, aby počulo a je z mäsa. Istým spôsobom je pre nás jednoduché zostať pri napĺňaní telesných potrieb, zredukovať svoj život, jednoducho nevidieť lásku a nepočuť Boží hlas. Život bez lásky, život „cvendžiacého kovu“, potom počujeme, len keď (v niektorej potrebe) dopadne na zem.

by sme mali k dispozícii len izolované fragmenty neznámeho celku.“ FRANTIŠEK, Pápež. 2013. Lumen fidei, Encyklika pápeža Františka., www.kbs.sk. [Online], čl.29

⁵⁷ BENEDIKT XVI., Pápež. 2005, Deus caritas est. Encyklika pápeža Benedikta., www.kbs.sk. [Online], čl. 36.

Ak bol spirituálny svet kedysi ľuďmi chápaný ako vzdialený, nepoznaný a tajomný, dnes skrze dynamiku pohybu ľudstva (vývoj) smeruje k rozpoznaní osobného Boha prítomného v stvorení, vrátane človeka. Človek zakúša, že potrebuje stretnutie srdca, potrebuje stretnúť Boha⁵⁸. Technologický prístup, nielen v medicíne, dosahuje účinnosť a efektivitu, ale sám o sebe nenasýti srdce. Nedokáže odpovedať na potrebu stretnutia. Človek nikdy nezdegraduje na „konzumenta informácií“ a „vykonávateľa pokynov“. Boh živý a prítomný v našom živote, odpovedajúc na potreby nášho srdca sa nám dáva spoznávať ako osobný, jednajúci a milujúci Otec, ktorý túži potom, aby sme spoznali Jeho lásku k nám a uverili v ňu.

Samotné svetlo poznania našich duševných procesov či akýchkoľvek iných procesov nestačí k našej spokojnosti. Zakúšame priepastný rozdiel ak sami seba oberáme o spirituálny (vzťahový) rozmer a nežijeme dôverný vzťah s Bohom, našim Otcom. Nastolujeme si spôsob existencie, ktorý síce fyzicky vyhovuje, ale je to stav postupne vedúci k smrti srdca. V prázdnom a plačúcom srdci z mäsa, ešte zažívame potrebu lásky. Srdcu, ktoré je kamenné, už neplače a k sebe i blíznym pristupuje len technicky ako k nástrojom pre naplnenie potrieb tela, pomôže už len transplantácia. Nové srdce a nový Duch. A ako vieme i toto už Boh prisľúbil.⁵⁹

Teda Kristova láska je nad týmto všetkým a samotný Kristus nás v dejinách vývoja predchádza i nachádza, uzdravuje a vedie tak, aby sme poznali Lásku a uverili v ňu. Dokonca aj v nedostatku Lásky len zakúšame a prežívame, že chceme niečo ináč, že nám nestačí len svet, ale potrebujeme Lásku.

⁵⁸ „Dôverný vzťah s osobným Bohom a odovzdanosť do jeho vôle zamedzujú degradácii človeka, vyslobodzujú ho z väzenia fanatických a teroristických doktrín. Skutočne náboženský postoj zabráňuje človeku nárokovať si súdiť Boha a obviňovať ho, že dopúšťa biedu bez toho, aby zakúšal súcitiť so svojimi stvoreniami. No kto si myslí, že môže bojovať s Bohom, aby napomohol záujmy človeka, na koho sa spoľahne, keď sa ľudská činnosť ukáže bezmocná?“ BENEDIKT XVI., Pápež. 2005, Deus caritas est. Encyklika pápeža Benedikta., www.kbs.sk. [Online], čl.37.

⁵⁹ „Dám vám nové srdce a nového ducha do vášho vnútra; odstránim kamenné srdce z vášho tela a dám vám srdce z mäsa.“ (Ez 36,26).

2.1 Prijali sme milosť za milosťou

Boh sa v našom živote prejavuje ako štedrý Darca. Prijímame milosť za milosťou každú minútu, hodinu, deň, mesiac, rok. Snáď nie je lepší spôsob než pripomínať sám sebe, že to dobro, ktoré máme je dar od Nebeského Otca⁶⁰. Naučiť sa všimnúť si dar⁶¹ ako jazyk Pánovej lásky, úprimne chváliť Pána a ďakovať mu, je zdrojom radosti pre každé srdce človeka. Chvála a vďačnosť srdca človeka, ktoré rozpoznáva obdarovanie Pánom, zaháňa každé zlo.

„Stretnutie sa s viditeľnými prejavmi Božej lásky môže v nás vyvolať pocit radosti rodiacej sa zo skúsenosti, že sme milovaní. No také stretnutie sa obracia aj na našu vôľu a náš rozum. Uznanie živého Boha je cestou k láske a súhlas našej vôle s jeho vôľou spája náš rozum, vôľu a city do všetko zahrňujúceho aktu lásky. To je však proces, ktorý neustále prebieha: láska nikdy nie je ukončená ani úplná.“⁶²

Prijali sme, denne prijímame a budeme prijímať, nespočetné množstvo darov, ktoré boli, sú a budú konkrétnym prejavom Otcovej lásky. Pripomeňme si niektoré dary, ktoré sme už dostali.

2.1.1 Príroda a mesto

Príroda je mocným prejavom Božej lásky. Lieči a upokojuje srdce človeka, umožňuje človeku žasnúť nad dielami Božích rúk a priamo vťahuje jeho srdce do kontemplatívnej modlitby. Boh je tak konkrétne milujúci a tak blízko pri nás každý deň, že sme doslova zahrnutí Jeho láskou, len ju nevidíme, alebo sme si zvykli. Každý deň je láskavým darom

⁶⁰ „Život vo viere ako synovská existencia znamená spoznať pôvodný a radikálny dar, ktorý je základom existencie človeka a možno ho zhrnúť v slovách sv. Pavla Korint'anom: „Čo máš, čo by si nebol dostal?“ (1 Kor 4, 7).“ FRANTIŠEK, Pápež. 2013. Lumen fidei, Encyklika pápeža Františka., www.kbs.sk. [Online], čl.19.

⁶¹ „Začiatok spásy je otvorenie sa niečomu predchádzajúcemu, pôvodnému daru, ktorý potvrdzuje život a chráni existenciu. Len v otvorení sa tomuto pôvodu a jeho uznaním môžeme byť pretvorení a takto umožniť, aby v nás pôsobila spása a činila život plodným, plným dobrých plodov.“ FRANTIŠEK, Pápež. 2013. Lumen fidei, Encyklika pápeža Františka., www.kbs.sk. [Online], čl.19.

⁶² BENEDIKT XVI., Pápež. 2005, Deus caritas est. Encyklika pápeža Benedikta., www.kbs.sk. [Online], čl.17.

pre človeka. Hildegarda zdôrazňuje, že sme zasadení do kontextu prírody, ktorá je naplnená samotným Bohom. On do všetkého vložil svetlo a pokoj. Naplnil svet krásou, farbami, vôňou, chuťou, sviežosťou spevom i tichom. To všetko učinil ako prejav svojej lásky k nám (pozri podkapitolu 2.5.1.1). Príroda nám otvára oči a srdce pre dobro a krásu.⁶³

Z konkrétnej medicínskej skúsenosti uvediem niektoré maličkosti.

Kvety ako dar sú potešením a darujúci človek tak napodobňuje chovanie, aké má Pán (nielen v medicíne). Brat Slnko vyložene lieči, v hospici je hotový zázrak. U pacienta, ktorý už nič nemôže, stačí, aby bol vystavený teplu slnka a ihneď sa zmení jeho prežívanie. Vyvezenie pacienta do záhrady alebo kamkoľvek do prírody je anxiolytikum a anti-depresívum. Nádyh čerstvého vzduchu je života budič. Ranná rosa a večerné hviezdy. Žblnkot potôčika upokojí srdce, vôňa lesa upokojí myseľ. Všetko to vypovedá o sviežosti a mladosti Božej lásky. Boh vyzýva ku kontemplácii, ale aj k pohybu. Pre život pacienta i lekára platí, že zísť do prírody, znamená stretnúť Pánov láskavý dotyk a znovu načerpať zdravie a sviežosť.

Mesto je Boží dar, môže mať rôzne podoby. V bránach mesta zaznieva dvojaký hlas. Hlas múdrosti a hlas hlúposti. Je na nás, akému hlasu načúvame a ktorý nechávame svojim životom zaznieť. Môžeme vidieť ľudí žijúcich v srdci a ukotvených v Bohu i ľudí, ktorí sú iba hnaní vetrom. Rešpektovať potreby ľudí a takto budovať mesto je veľké dobro. Pre život človeka nie sú dôležité len nákupy a zábava. I mestá obdivujeme. „Spiritus loci“, akýsi „duch miesta“, je vyjadrením pre jedinečnosť prítomnosti, v ktorej sa stretá a miesi Božie a ľudské pred našimi očami. Podpis histórie, architektúry, prístupu ľudí, ktorý symbioticky vyrastá „z“ a vrasť „do“ Božieho konceptu je potom konkrétnym prejavom živej Božej lásky. Je inšpirujúce pozrieť sa občas hlbšie na mesto v ktorom žijeme, historickým i spirituálnym pohľadom. Sociálny aspekt prežívania duševnosti a duchovnosti je inšpirujúcou realitou (pozri 1.2.5). Už tu na zemi budujeme s Pánom „nový Jeruzalem“ uprostred svojho mesta, mesto je pozvaním Pána. Jednoduchá spiritualita každého z nás zohľadní to blízke, podľa darov a možností, ktoré máme. Aké liečivé je mať dobré a vrelé vzťahy v susedstve, štedro milovať svojho blížneho. Modliť sa za

⁶³ „Okrem toho, že viera nám zjavuje lásku Boha Stvoriteľa, vedie nás väčšmi rešpektovať prírodu. Učí nás rozpoznať v nej gramatiku, ktorú do nej Boh vpísal, a príbytok, ktorý nám zveril, aby sme ho rozvíjali a chránili. Viera nám pomáha nájsť také modely rozvoja, ktoré sa nezakladajú len na úžitku a zisku, ale považujú stvorenie za dar, za ktorý sme všetci zaviazaní; učí nás rozpoznať spravodlivé formy vlády a uznávať, že autorita pochádza od Boha, aby bola v službe spoločného dobra.“ FRANTIŠEK, Pápež. 2013. Lumen fidei, Encyklika pápeža Františka., www.kbs.sk. [Online], čl.55.

mesto a milovať miesto kde žijem. Tento biblický postoj je čerpaním živej vody zo zdroja Života, ktorý nám dáva Pán na konkrétnom mieste.⁶⁴ Poznať svoju Jakubovu studňu (miesto, kde čerpám vodu života), znamená stretnúť tam Krista. Kristus miluje zem, každé mesto, ľudí po celej zemi a je v mestách prítomný.

Zmeny, ktoré prináša multikultúrita v „mestách dnešnej doby“ sú priame spirituálne výzvy. Naša kresťanská viera je v interakcii s iným náboženstvom už nie teoreticky z diaľky, ale tieto spirituality sa vďaka zmenám v spoločnosti stali blízke a sú priamym svedectvom života, ktoré nás bezprostredne oslovuje. Nie je zďaleka výnimočné vidieť lásku či vzdelanosť, priame a otvorené srdce u ľudí iných náboženských vyznaní. Sú pre nás vhodným otáznikom ako žijeme svoju spiritualitu, ako sme v láske „zakorenení“ my. Obava „z iného“ v našom živote nie je životaschopnou cestou už vo svojej podstate. Rôznosť je ohrozujúca len pre uzavreté srdce neschopné zmeny, ale pre každé otvorené srdce je inšpiráciou. Preto skúmajme svoje obavy, prečo sa naše srdce uzatvára. Zo spirituálneho pohľadu mesto súčasnosti prináša aj dar dialógu. Boh tak rozširuje pohľad nášho srdca, učíme sa prijímať svet. Mesto je miestom, kde žijeme svoju spiritualitu konkrétne vo vzťahoch a zároveň miestom, kde sa naše srdce rozširuje. Pohľad lekára v tomto svete je tak nutne širší a obohacujúci. Uzavrieť si srdce pred cudzincom, či mať predsudky z rôznych dôvodov voči ľuďom, je cesta nikam. Vidieť Pána v každom človeku umožňuje skutočné stretnutie srdiec (už nie v zdanlivom sterilnom tvrdení, kryjúcom predsudky: „bez ohľadu na pôvod, rasu, náboženstvo“, ale práveže s ohľadom na Boha prítomného v každom človeku jedinečne). Prístup v láske, bez predsudkov tak umožňuje chápanie krehkej podstaty života univerzálnejšie. Medicína v multikultúrnom meste je miestom, kde je vidieť univerzálnosť ľudstva v potrebách človeka a zároveň fascinujúcu krásu a jedinečnosť každého Božieho Syna, Dcéry v rôznych dimenziách. Boh skutočne nešetril tým, ako nás stvoril. Byť si bratom a sestrou sa učíme v meste.

2.1.2 Zdravie a choroba

Zdravie, ak ho máme, prežívame akosi automaticky. Byť zdravý považujeme za normálne a tak dar zdravia, zvlášť v mladosti, nejako nedoceňujeme. Je to však veľký dar,

⁶⁴ „Viera ukazuje, aké pevné môžu byť vzťahy medzi ľuďmi, keď je medzi nimi prítomný Boh. Nevzťahuje sa len na vnútornú stálosť, na pevné presvedčenie jednotlivca. Viera osvecuje aj vzťahy medzi ľuďmi, pretože sa rodí z lásky a sleduje dynamiku Božej lásky. Spoľahlivý Boh dáva ľuďom spoľahlivé mesto.“ FRANTIŠEK, Pápež. 2013. Lumen fidei, Encyklika pápeža Františka., www.kbs.sk. [Online], čl. 50.

ktorý oceňujeme často práve až v chorobe alebo s pribúdajúcimi rokmi. To, čo sme schopní žiť je dané našim zdravím fyzickým, mentálnym i duchovným. Je dobré ďakovať Pánovi za naše zdravie a starať sa oň.⁶⁵

Lekár, ktorý skrze svoje povolanie môže poslužiť k prinavráteniu zdravia sa tak stáva nástrojom Lásky. Ponúkam však čitateľovi myšlienku, že v istom zmysle je povolanie byť lekárom univerzálne.⁶⁶

Choroba, sama o sebe nie je Božím darom, Boh nechce utrpenie človeka. **Pán však dokáže aj v chorobe (či skrze chorobu) obdarovať človeka.** Choroba, okrem zlého, ktoré jednoznačne vnímame, prináša človeku aj pohľad z opačnej strany. Podľa Pampuriho: „choroba je uzavreté Božie posolstvo“.⁶⁷

Z vlastnej skúsenosti viem, že zdravotný problém často prišiel ako niečo nevyhnutné, čo prehovorilo do môjho života tak silnou rečou, že sa pozmenil môj spôsob prežívania života. Preto chorobu vnímam aj ako čas zastavenia, keď sa ukazuje ako na tom som, čas navštívenia, čas poodstúpenia, prehodnotenia, prehĺbenia, rozlíšenia, čas modlitby, odpočinku a čas prijímania dobra. Je však aj choroba, ktorá je chronická a znemožňuje mnoho vecí natrvalo. Takáto choroba je dlhodobou výzvou prehodnotiť svoj život v smere, ktorým ma Pán vedie. Niekedy je to natoľko ťažká situácia, že ju sami nie sme úplne schopní žiť. Má moc zatvrdiť, alebo naopak obmäkčiť naše srdce, povzbudiť rodinné vzťahy alebo ich rozbiť, má moc nás úplne zničiť, izolovať alebo naopak prebudiť nás k hlbšiemu životu srdcom. Má teda moc pretvoriť nás zvnútra. Je to niečo ako stúpanie na duchovnej púti nášho života, veľmi náročná etapa, ktorá však niekedy vie byť zároveň i krásna (ponúka totiž výhľad). Svedectvom spirituálnych dôsledkov zásahu choroby v živote človeka, ktoré presahuje momentálne možné pochopenie,⁶⁸ vyjadruje aj svedectvo, ktoré po-

⁶⁵ Je správne starať sa aj o naše telo. Denné fyzické cvičenie v dnešnom svete bez nutnosti fyzickej aktivity je známkou rozumného postoja, ktorý vníma dar života v kontexte.

⁶⁶ Každý, môže byť nástrojom uzdravenia, liečiť svojim ľudským prístupom a je dobré si v kresťanstve túto spiritualitu osvojiť ako „črtu“ mojej duchovnosti. Prístupovať k človeku a byť mu uzdravením, povzbudením, potešením je v kresťanstve univerzálny dar vychádzajúci z Ježišovho srdca. Stačí ho prijať a žiť. Sme poslaní, ako kresťania, uzdravovať chorých. Aké je dobré stretnúť láskavé srdce človeka, v ktorom je Láska Lekára.

⁶⁷ MUTSCHLECHNER, Nicolaus, *Lekár, ktorý zvolil Boha*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvi, 1995, str. 52.

⁶⁸ „Viera nie je svetlo, ktoré rozptýli všetky naše temnoty, ale lampa, ktorá v noci vedie naše kroky, a toto stačí, aby človek mohol napredovať na svojej životnej ceste. Trpiacemu človeku Boh nedáva argumenty, ktoré by mu všetko vysvetlili, ale ponúka mu svoju odpoveď v podobe prítomnosti, ktorou ho sprevádza, či v podobe skúsenosti dobra, ktoré sa spája s osudmi utrpenia, aby doň vnieslo lúč svetla. V Kristovi sám Boh chce s nami prežívať túto cestu a ponúknuť nám svoj pohľad, aby sme v nej mohli vidieť svetlo.

dáva slovenská speváčka na invalidnom vozíku, Marika Gombitová. Je prístupné v rozhovore pre radiožurnál.⁶⁹ Marika Gombitová v ňom hovorí: „Sama sa modlím, sama sa modlím, každý deň a sú to modlitby za nás všetkých“ a pokračuje „čomu sa smejem? Na vlastnej hlúposti (smiech)..“. Aké obdivuhodné je srdce Mariky Gombitovej. Dá sa nahliadnuť a uvidieť, že Boh Mariku neopustil a ona našla svoj život v Bohu.

2.1.3 Vzťahy a samota

„Hľa, ty obľubuješ pravdu vo vnútri človeka...“

Ž 51,8

Ambivalentne kontrastnú realitu ľudského prežívania „samoty i spoločnosti“ ako drámy a zároveň jedinečného času, nájdeme aj v dvoch známych textoch slovenských piesní skupiny Elán. Jožo Ráž svojim nezameniteľným hlasovým prejavom z plného srdca spieva oboje. Nostalgicky „boľavo“ a hlasne narieka: „Neviem byť sám, neviem byť sám, sám. V meste sám žiť nechcem, Nevieť byť sám“. ⁷⁰ A inokedy pomaly, „zdanlivo spokojne“ vyspieva: „Kým som sám, vlastním všetky práva, mince svojich slov“. ⁷¹

Srdcu človeka nestačí to, že môže hovoriť, potrebuje vedieť, že bude počuté, aby mohlo spievať. Vtáci nespievajú do vetra, spievajú Pánovi. Ak je však vonkajší hluk v prostredí príliš veľký, ani vtáci nebudú spievať. Text piesne sa pomaly rodí v tichosti srdca alebo je vliaty a tryská zo srdca. Nikdy však nevznikne v mohutnom hluku.

Vo vzťahoch s inými prežívame a dávame lásku. Podľa obdarovania, aké sme od Pána prijali má aj náš vzťahový život prirodzene usporiadanie (manželia, prípadne komunita, rodičia, deti, širšia rodina, priatelia, kamaráti a kolegovia a podobne). Ak si chceme uvedomiť veľkosť daru, aký sme vo vzťahoch dostali, stačí si predstaviť, aký chudobný by bol náš život, ak by jeden z našich blízkych chýbal.

Kristus je ten, ktorý znášaním bolesti je „pôvodcom a zavŕšiteľom viery“ (Hebr 12, 2).“ FRANTIŠEK, Pápež. 2013. Lumen fidei, Encyklika pápeža Františka., www.kbs.sk [Online], čl.57.

⁶⁹ Lucie VÝBORNÁ, Magda ARNOŠTOVÁ. 2023. Radiožurnál. Rozhlas.cz. [Online] Český rozhlas, 23. September 2023.

⁷⁰ Elán. Nevieť byť sám., www.karaoketexty.cz [Online] TISCALI MEDIA, a.s., 2023.

⁷¹ Elán. Mám kým nemám., www.karaoketexty.cz [Online] TISCALI MEDIA, a.s., 2023.

Adamova prirodzenosť si žiadala Evu a Boh s tým počítal. Na tomto „manželskom vysvetlení“ lásky ľuďom Boh ďalej dejinne vysvetľuje a vyznáva svoju lásku k nám.⁷²

Zároveň všetci vieme, že ľudské vzťahy na zemi nie sú v žiadnom prípade prežívané ako „idylika“ dokonalosti. Môžu byť prežívané ako náročné z jednej strany, alebo z oboch strán, zvlášť, ak chýba jednoduchá ľudská zrelosť a vnímanie niektorého z rozmerov nášho života (bio-psycho-socio-spirituálny rozmer). Myslím, že o tejto realite nie je potrebné hovoriť, každý máme osobnú skúsenosť.

Samota je často prežívaná ako nepríjemná. V tejto nepríjemnosti sa zrkadlí naša silná motivácia k životu vo vzťahu: „Môj dôvod žiť, si ty“. Samotou, tak myslíme si, strácame „ty“ a tým aj dôvod žiť. V skutočnosti však rezonuje v srdci stále prítomné Božie: „Ja som“, ktoré len v Duchu Svätom spoznávame ako „Ty“.⁷³ Ľudsky zakúšaná opustenosť samoty, je rovnako cenný dar, čas, keď nás Duch Boží v srdci „zoznamuje“ s Otcom. Anonymita Všemohúceho a Nepoznaného, ktorý vzbudzuje strach či len obavu, je až desivá. Ale Boh koná tak, aby preklenul vzdialenosť srdc, zmenil náš strach na vzájomné prežívanie Lásky. Boh sa stal človekom. Pán chce, aby sme spoznali Jeho Lásku a uverili v ňu a tak mali večný život s Ním.

V samote tak zostávame sami so sebou ináč než pred ľuďmi, máme čas na seba a to, čo potrebujeme. Hovorí k nám naše vnútro a v ňom tiež Pán. Je to čas, keď sa nám zdá, že „vlastníme všetky práva a mince svojich slov“ a zároveň akosi znie i to elánovské „nevím byť sám“. Nieкто tak môže mať potrebu z nejakého dôvodu ihneď zaplniť tento čas vonkajšou aktivitou.⁷⁴ Samota je však darom a pozvaním objavovať seba i Pána. Je časom, ktorý môžeme využiť aj k tomu, aby sme objavili svoje srdce hlbšie, načúvali mu

⁷² „keď Adam stretáva Evu, ide o poetický moment: „Je to začiatok lásky: choďte spolu ako jedno telo. Toto majstrovské dielo Pána sa neskončilo vtedy, v dňoch stvorenia, pretože Pán si tento obraz zvolil na to, aby vysvetlil lásku, ktorú prechováva k svojmu ľudu. A to až do takej miery, že vtedy, keď je ľud neverný, prihovára sa mu slovami lásky. Pomocou tohto obrazu lásky vo veľdiele stvorenia Pán vysvetľuje lásku, ktorú má k svojmu ľudu. Ďalším krokom je to, keď Pavol potrebuje vysvetliť tajomstvo Krista, robí tak tiež prostredníctvom vzťahu, poukázaním na jeho Nevestu: pretože Kristus má svoju nevestu, Kristus uzavrel manželský zväzok, oženil sa s Cirkvou, so svojím ľuďom“. FRANTIŠEK, Pápež. 2014, Pápež v homílii: V Božom pohľade manželstvo nie je iba „prípád“. , www.radiovaticana.va. [Online].

⁷³ „Podnecujúcim impulzom v duchovnom živote môže byť obdivuhodná antinómia, dvojité pohyby v Bohu vzhľadom k svojmu stvoreniu. Sú to dve slová: „in“ („v“) a „trans“ („cez“), povedané jednoducho Boh vnútri a Boh navonok. „In“ odkazuje na to, že Boh je mi blízky, je priateľom, ako hovoríme v štvrtej anafore svätej omše, žije môj život. „Trans“ naopak predstavuje, že Boh ma neskonale presahuje, je Pánom a Vládcom. Je potrebné vnímať (zakúšať) v duchovnom živote obidve tieto tendencie, aby nehrozila eventualita, že vzniká karikatúra buď „priateľčkovania“ , v ktorej si familiárne môžem dovoliť čokoľvek, alebo karikatúra anonymitu, tam niekde vzdialeného Boha na dištanc.“ ALTRICHTER Michal, *Příručka spirituální teologie*. Olomouc : Refugium Velehrad- Roma s.r.o., 2007., stránky 131-132.

⁷⁴ Dnes dokonca postačuje pohodlne vyplniť tento čas virtuálnymi podnetmi, ani nie tvorivo či aktívne. Človek tak, nemusí počuť v tichu prítomnosti svoje srdce.

a rozpoznali hlas Pána v ňom.⁷⁵ Ak pootvoríme dvere nášho srdca, môžeme byť s Pánom. Môžeme úprimne predložiť Pánovi nielen náš strach, úzkosť obavy, ale aj naše túžby. Pán nám umožní stretnúť sa s Ním, On stojí pri dverách a klope. Niekedy nedokážeme viac ako rozprávať sa „cez dvere“ a počuť klopanie. Pán nám však pomôže to všetko, čo nás nejako odháňa, prekonať. Svoj život žijeme vo vzťahu s Pánom neustále, veď vždy žijeme vzťah s Bohom. Či sme schopní načúvať alebo nie, či chceme počuť alebo nechceme, tento hlas znie i úplne potichu a týmto hlasom znejúcej Pánovej Lásky sme živí aj za zatvorenými dverami nášho srdca, lebo hlboko v srdci vieme: „Ty si blízko, Ty si za dverami a Ty o mne vieš“. Vzdialené „Ja som“ sa mení na blízke „Ty“. Chvilé takejto „samoty“ sú tak chvíľami času výlučnej Božej prítomnosti bez ľudí, keď cítime potrebu Lásky a nejako ju zaplňujeme. Nie sú samotou ako takou. Je však prirodzené, že existujú aj ťažké chvíle, keď túto samotu zakúšame tak veľmi silno, že Boha ani necítíme.⁷⁶ Samota v utrpení, v chorobe, tak pochopiteľne nenaplnuje ľudský „ideál svätosti“, ktorá sa má javiť ako dokonalá. Utrpenie doslova taví rýdzosť a neznesie pretváрку. Niekedy človek túži po láske až tak, že srdce vediac, že Pán je „za dverami“, plače v bolesti „do vankúša“ a pravdivo hovorí: „Pane, ja sa teraz už ani nechcem modliť“, alebo hovorí: „prečo si odišiel, a prečo si ma opustil“ neštylizuje sa a ani to už nedokáže.⁷⁷

Pán nás vo chvíľach samoty pozýva „vniknúť do domu svojho srdca“. Pápež František nás v homílii povzbudzuje takto:

„Svätosť – tá Ježišova – sa šíri v sústredných kruhoch, ako keď sa hodí kameň do stojatej vody. Dni zla sú spočítané, zlo nie je večné, zlo nám už nemôže škodiť: prišiel silák, ktorý vnikol do jeho domu (porov. Mk 3,23-27). A týmto silákom je Ježiš, ktorý aj nám dáva silu, aby sme vnikli do domu svojho vnútra.“⁷⁸

⁷⁵ „Hľa, stojím pri dverách a klopem. Ak niekto počuje môj hlas a otvorí dvere, vojdem k nemu a budem jest' s ním a on so mnou.“ (Zj 3, 20).

⁷⁶ „Bože môj, Bože môj, prečo si ma opustil?“ (Mt 27, 46).

⁷⁷ „Často nám nie je dané poznať dôvod, prečo Boh zadrží svoje rameno a nezasiahne. Napokon, nezakazuje i nám volať ako Ježiš na kríži: „Bože môj, Bože môj, prečo si ma opustil?“ (Mt 27, 46). S touto otázkou musíme zostať pred jeho tvárou v modlitbovom dialógu: „Dokedy, Pane, svätý a pravdivý, nebudeš súdiť a pomstiť našu krv...?“ (Zjv 6, 10). Na túto našu bolesť dáva odpoveď viery svätý Augustín: „Si comprehendis, non est Deus – Ak ho chápeš, tak to nie je Boh.“ Náš protest nechce vyjadriť nedôveru v Boha ani mu vyčítať omyl, slabosť alebo ľahostajnosť. Pre veriaceho nie je možné myslieť si, žeby Boh nebol všemohúci alebo azda „spí“ (porov. 1 Kr 18, 27). Skôr je pravda, že dokonca aj naše volanie, podobne ako Ježišovo volanie na kríži, je extrémnym a najhlbším potvrdením našej viery v jeho najvyššiu moc.“ BENE-DIKT XVI., Pápež. 2005, Deus caritas est. Encyklika pápeža Benedikta., www.kbs.sk. [Online], čl. 38.

⁷⁸ FRANTIŠEK, Pápež. 2019. O Otčenáši – Posväť se jméno tvé., www.vaticannews.va. [Online].

Paradox nášho života je, že potrebujeme a zároveň nevyhnutne zakúšame, chvíle samoty i chvíle s ľuďmi. Túto dynamiku v našom živote máme prítomnú vždy.

Možno viac žijeme priamo s Bohom a menej s ľuďmi a zisťujeme tak, aký je to dar žiť s ľuďmi. Alebo ak máme čas naplnený prítomnosťou iných natoľko, že v nich naše srdce už akosi ani nestretá Boha, chvíle s Bohom o samote sú pre nás vzácné a vidíme akým darom sú. Ak naše srdce niečo potrebuje (samotu, alebo naopak blízkosť iného) a my môžeme voliť, je to dar, ktorý si môžeme dovoliť.⁷⁹ Všetko nám tak poslúži k dobrému. Človek nakoniec dostáva to, čo pred Pánom potrebuje, stačí túto slobodu, ktorú dáva Pán objaviť a prijať. V Bohu je totiž oboje a môžeme to zakúšať ako dar. Dokonca ani to, že tieto chvíle samoty či vzťahov sú niekedy možnosť a inokedy zase nutnosť si v Bohu neodporuje, ale slúži nám to k dobrému.

Samota však nie je odpoveďou na život. Odpoveďou je život v spoločenstve (pozri podkapitolu 2.4). Sme povolání žiť túto „kontempláciu“ Krista v človeku.

Pápež František hovorí:

„Keďže nemožno pochopiť Krista bez kráľovstva, ktoré prišiel založiť, tvoje vlastné poslanie je neoddeliteľné od budovania tohto kráľovstva: „Hľadajte najprv Božie kráľovstvo a jeho spravodlivosť“ (Mt 6, 33). Tvoje stotožnenie sa s Kristom a jeho želaniami znamená úsilie budovať – spolu s ním – toto kráľovstvo lásky, spravodlivosti a pokoja pre všetkých. Sám Kristus ho chce žiť s tebou, vo všetkých námahách a odriekaniach, ktoré si to vyžiada, a tiež v radoostiach a v plodnosti, ktorú ti to ponúkne. Neposvätiš sa teda bez toho, aby si sa telom i dušou daroval a v tomto úsilí tak dal to najlepšie zo seba. Nie je zdravé milovať ticho a vyhýbať sa stretnutiu s druhým, túžiť po odpočinku a odmietajú aktivitu, hľadať modlitbu a podceňovať službu. Všetko môže byť prijaté a integrované ako časť vlastnej existencie na tomto svete a patrí do cesty posvätenia. Sme povolání žiť kontempláciu aj prostredníctvom akcie a posväcujeme sa v zodpovednom a štedrom vykonávaní vlastného poslania.“⁸⁰

2.2 Dar vyváženej modlitby a práce

⁷⁹ Ježiš nebol podivín, ktorý vyhľadáva samotu, keď hľadal čas na modlitbu o samote. Ani nebol len žráč a pijan, tým, že dokázal hodovať a radovať sa s ľuďmi.

⁸⁰ FRANTIŠEK, Pápež. 2018. Gaudete et exultate - O povolání k svätosti v súčasnom svete, Apoštolská exhortácia., www.kbs.sk. [Online], čl. 25-26.

Nájsť vyvážený prístup medzi darom modlitby a práce v konkrétnych podmienkach pracovného života je pre lekára životne dôležité, pretože inak žije svoj život na „kyslíkový“ dlh⁸¹. Rozpoznávať pravú mieru a potrebu umožňuje srdce človeka, ktoré kontemplanuje.

Existuje mnoho možností a foriem modlitby, každý má nejakú osobnú skúsenosť a nejakú formu preferujeme. Je však aj stála modlitba srdca, o ktorej ani nemusíme vedieť. Naše srdce žije z Pána a neustále na Neho nahliada. Pán žije v našom srdci a dáva sa nám poznať, skrze naše srdce nám dáva život.

Analógiu dýchania používame ako obraz v rôznych aspektoch nášho duchovného života.⁸²

Dovolím si túto analógiu dýchania obrazne použiť na priblíženie vzťahu práce a modlitby a vnútornej kontemplatívnej modlitby srdca (stála modlitba srdca) ako ju vnímam ja.

Krátka poznámka k fyziológii dýchania nám bude iste nápomocná v tomto obraznom podaní. Dýchanie je komplexný dej a zjednodušene prebieha ako:

- vonkajšie dýchanie (ventilácia) pľúcami a
- vnútorné bunčné dýchanie (difúzia) – dýchanie buniek.

Aby došlo k výmene plynov medzi krvou a jednotlivými bunkami, musí fungovať cirkulácia krvi, ku ktorej je potrebná činnosť srdca (nielen pľúc).

Dar práce i dar modlitby sú spoločne obrazne povedané našim „vonkajším dýchaním“ nutným k životu duše. V tomto obraze vonkajšieho dýchania, nádych ako aktívny dej viac zodpovedá práci a výdych ako pasívny dej sa dá pripodobniť modlitbe. Obidva deje spolu vo vonkajšej aktivite harmonicky súvisia, nádych a výdych sa striedajú.

Človek však dýcha aj vnútorne. Srdce, ktoré pulzuje, privedie okysličenú krv ku každej bunke a dôjde k životodarnej výmene. Činnosť srdca je stála a neuvedomujeme si ju. Analógiu „vnútorného dýchania“ v duchovnom živote, je kontemplatívna modlitba, teda

⁸¹ „Aj keď k nám Pán hovorí rozličnými spôsobmi – uprostred našej práce, prostredníctvom druhých a v každom okamihu – nie je možné zanedbať ticho dlhšej modlitby na lepšie vnímanie tohto jazyka, na objasnenie skutočného zmyslu inšpirácií, ktoré veríme, že sme dostali, na upokojenie úzkostí a usporiadanie celku vlastnej existencie v Božom svetle. Tak môžeme dovoliť, aby sa zrodila táto nová syntéza, ktorá vyvíja zo života osvieteného Duchom“ FRANTIŠEK, Pápež. 2018. Gaudete et exultate - O povolání k svätosti v súčasnom svete, Apoštolská exhortácia., www.kbs.sk. [Online], čl.171.

⁸² Porovnaj ALTRICHTER Michal, *Výchází z výsosti*. Olomouc : Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad - Roma, s.r.o., 2020. str. 55.

neustála tichá život prinášajúca modlitba srdca.⁸³ Skrze kontemplatívny život pulzujúceho srdca, tak do „krvi“ z každej bunky nášho tela neustále doslova vydechujeme „oxid uhličitý“ a nadychujeme sa Božej lásky z „okysličenej krvi“ ktorú, kontemplujúce srdce spontánne dotlačí ku každej bunke. Vnútorň život tak zároveň umožňuje a zladuje aj nádyh a výdyh podľa potreby tela (prácu a modlitbu).

V duchovnom živote sa nám tak môže „zadýchať“ len z „vonkajšej“ príčiny z toho, že zadržíme dych a dlhodobo pracujeme bez modlitby alebo ak sa modlíme bez práce. Duchovnú „dýchavičnosť“ tiež pociťujeme z „vnútorných“ príčin, naše srdce je choré a nie je schopné kontemplovať Boha.⁸⁴ Písmo nie nadarmo hovorí: „Pri plnej ostražitosti si stráž srdce, lebo z neho vychádza život.“ (Prís 4,23).

Pápež František hovorí: „Svätec je človek s modliacim sa duchom, ktorý potrebuje komunikovať s Bohom. Je to niekto, kto neznáša dusenie sa v uzavretej imanencii tohto sveta a uprostred svojich námah a svojho sebadarovania dychtí po Bohu: vychádza zo seba vo chvále a rozširuje vlastné hranice v kontemplácii Pána. Neverím vo svätosť bez modlitby, aj keď nemusí ísť nevyhnutne o dlhé chvíle alebo intenzívne pocity.“⁸⁵

2.2.1 Dar modlitby, dar synovstva, dar spočínutia v Pánovi

Srdce, ktoré sa odovzdalo Bohu vie o tom, že patrí Bohu a neustále sa modlí.

Sme až príliš zvyknutí hodnotiť svoj duchovný život podľa akejsi vonkajšej efektivity, či našej predstavy. Neuspokojí nás však spôsob modlitby, niečo vonkajšie, len Pán, ktorý

⁸³ „Prosím však, aby sme modlitbové ticho nechápali ako útek, ktorý neguje svet okolo nás. „Ruský pútnik“, ktorý kráčal v neustálej modlitbe, hovorí, že táto modlitba ho neodlučovala od vonkajšej skutočnosti: „Keď som sa stretával s ľuďmi, zdalo sa mi, že boli všetci príjemní, ako by to bola moja vlastná rodina... A toto svetlo som cítil nielen vnútri mojej duše, ale aj vonkajší svet sa mi zdal nádherný a očarujúci.“ “ FRANTIŠEK, Pápež. 2018. Gaudete et exultate - O povolani k svätosti v súčasnom svete, Apoštolská exhortácia., www.kbs.sk. [Online], čl.152.

⁸⁴ „Rozhodujúci význam tu má posväcovanie každodenného života, o ktoré sa musí usilovať každý človek podľa svojho vlastného stavu a ktoré je možné sprístupňovať podľa vzoru dostupného všetkým ľuďom: „Sv. Jozef je predstaviteľom pokorných, ktorých kresťanstvo vyzdvihuje na nesmierne úlohy. On je dôkazom toho, že ten, kto chce byť dobrým a ozajstným Kristovým nasledovníkom, nepotrebuje konať výnimočné veci. Stačí mať obyčajné, jednoduché a ľudské čnosti, ale treba, aby boli opravdivé a skutočné.“ JÁN PAVOL II., Pápež.1989, Redemptoris custos., Apoštolská exhortácia o osobe svätého Jozefa a jeho poslaní v živote Krista a Cirkvi., www.kbs.sk. [Online].čl. 24.

⁸⁵ FRANTIŠEK, Pápež. 2018. Gaudete et exultate - O povolani k svätosti v súčasnom svete, Apoštolská exhortácia., www.kbs.sk. [Online], čl.147.

nás stvoril a vložil do nás svojho Ducha.⁸⁶ Možno žijeme s Pánom svoj vzťah ako nádenníci podriadení akémusi nejasnému, či naopak príliš jasnému zadaniu Pána, a tušíme, že naše srdce nie je spokojné. Veď ani nemôže byť. Naše srdce potrebuje spočinúť v Pánovi ako dieťa v náručí Matky. Inokedy sa len snažíme naplniť predstavu o výkone, či iným spôsobom si zaslúžiť Božiu lásku a nedokážeme si život, to čo je Otcovo, ani užiť a veseliť sa s priateľmi.

Pokoj nám prináša spočinutie srdca v Pánovi, ak žijeme ako Božie deti, syn - dcéra. Pravidelnosť duchovného života sa síce môže zvrtnúť do duchovného života ako povinnosti, či odškrtnutia splnenej požiadavky, ak opúšťame svoje synovstvo, no Boh nás Láskou v srdci predchádza. Ďakujem za obraz staršieho i mladšieho syna a za obraz Otca, ktorý nám pomáha prenikať do Svojej náruče i do Svojho Srdca a žiť spolu s Ním. Dar skutočnej modlitby je stretnutím srdca a duchovný život nie je nič iné, ako živý vzťah s Nebeským Otcom.

2.2.2 Dar práce

Pristavme sa chvíľu pri práci lekára ako „dare práce“ vo všeobecnosti. Ján Pavol II. pri niesol v apoštolskej exhortácii venovanej sv. Jozefovi s názvom „Ochranca Vykupiteľa“ , krátky, ale inšpirujúci pohľad na prácu:

„Práca bola v živote nazaretskej rodiny každodenným vyjadrením lásky. Evanjelium spresňuje druh práce, ktorú Jozef konal, aby uživil svoju rodinu; bol tesár. **Toto jednoduché slovo zahŕňa celý Jozefov život. Pre Ježiša ono tvorilo skrytý život,** teda obdobie, o ktorom hovorí Lukáš po vyrozprávaní príbehu, ktorý sa udial v chráme: „Potom sa s nimi vrátil do Nazareta a bol im poslušný“ (Lk 2,51).“⁸⁷

Práca v popise evanjelia zahŕňa podľa Jána Pavla II. prakticky celý Jozefov život a Ježišov skrytý život. Aj keď o práci evanjelium mnoho nehovorí, hovorí tým mnoho. To, čo

⁸⁶ „Božský pôvod tohto dychu života vysvetľuje stály pocit neuspokojenia, ktoré celý život človeka sprevádza. Človek, ktorého stvoril Boh, a ktorý v sebe nosí jeho nezmazateľnú stopu, prirodzene túži po Bohu. Každý človek, keď sa započúva do najhlbších túžob svojho srdca, musí uznať, že aj na neho sa vzťahujú pravdivé slová sv. Augustína: "Pre seba si nás stvoril, Pane, a nespokojné je naše srdce, kým nespočinie v tebe".“ Ján PAVOL II., Pápež. 1995, *Evanjelium Vitae.*, Encyklika pápeža Jána Pavla II., www.kbs.sk. [Online], čl. 35).

⁸⁷ Ján PAVOL II., Pápež. 1989, *Redemptoris custos.*, Apoštolská exhortácia o osobe svätého Jozefa a jeho poslaní v živote Krista a Cirkvi., www.kbs.sk. [Online]. čl. 22.

je textovo nenápadné, je až nápadne dlhý časový úsek. Teda práca, obyčajné, jednoduché a ľudské čnosti, sú každodenným vyjadrením lásky, ak sú opravdivé a skutočné, ako píše Ján Pavol II..

Myslím si však, že v tejto „svätej“ predstave Ježišovho a Jozefovho života nám aj skrze slová, ktoré používa Ján Pavol II., môže uniknúť niečo podstatné. Izolovane, práca určite nezahŕňa celý Jozefov život a Ježišov skrytý život. Láska zahŕňa celý ich život a nie práca. Jozef a Ježiš neboli „fanatici práce“, ktorí v práci trávia 16 a viac hodín denne a potom sa najedia a vyspia. Jednoducho nežili len prácou (aj keď sa to z textu môže takto zdať), oni milovali a milovali i prácou. Ježiš, Mária, Jozef boli a sú oázou pokoja, radosti, prijatia pre celé okolie. Boli otvorenou rodinou, priateľskí, spoločenský, vedeli sa baviť, odpočívať, modlili sa a ich život bol tak modlitbou chvály, stredom ich života bol Boh, ich práca tak bola každodenným vyjadrením lásky. Ved' neskôr bol Ježiš verejne považovaný za pijana a žráča, kde tieto „základy“ ako žiť spoločensky s ľuďmi získal, ak nie v rodine?

Teda pre lekára denná rutina na oddelení, ranná vizita, rozhovory s pacientmi, príjem a prepustenie pacientov, ordinácie liekov, drobné výkony, preväzy, čas s kolegami, tímové porady, čas obeda, zápisy v dokumentácii a administratíva, zjednodušene **všetko to drobné a každodenné pracovné môže a má byť každodenným vyjadrením lásky**, ak je to „opravdivé a skutočné“ ako hovorí Ján Pavol II.. Podobne však iné rozmery, vzťahový a spoločenský, ale i odpočinkový rozmer⁸⁸ Kristovho života sú dnes pre lekára nadmieru dôležité. Prílišná glorifikácia významu práce ma vzhľadom na zažitú hektické tempo priamo irituje. **Kristus neutekal do práce**, ani sa nenechal ňou zotročiť, nebol ani ubeháný, či uštváný a netrúvil svoj život len prácou. To je podľa mňa umelá „naoko svätá“, ale zotročujúca predstava. **Zažíval plnosť** života už tu na zemi v každom rozmere i v práci, pretože **žil v srdci slobodne v Láске**, podriadený Nebeskému Otcovi. Kristus a Duch Pána nám teda prinášajú slobodu a u Pána je odpočinutie i v práci.

Práca lekára je krásna a náročná zároveň. **Nájst' v nej „opravdivosť a skutočnosť“** je niekedy náročné. Zvlášť, ak pribúda administratívy, alebo je práce nejako cez hlavu, či lekár pracuje 24 a viac hodín denne, alebo pracovná atmosféra nie je ideálna. Zvláštna

⁸⁸ „Povedal im: „Pod'ťe vy sami do ústrania na pusté miesto a trochu si odpočinite!“ Stále tam totiž prichádzalo a odchádzalo množstvo ľudí, takže sa nemali kedy ani najesť.“ (Mk 6, 31).

skúsenosť s ľuďmi a osudmi človeka v utrpení kladie lekárovi aj osobné otázky, ktoré presahujú len medicínske odpovede.

Okrem energie, ktorú lekár venuje iným v snahe napomôcť k ich uzdraveniu, musí určite venovať aj čas a energiu tomu, aby si sám odpovedal na podstatné otázky a usporiadal svoj vnútorný i vonkajší svet. Je preto cenné, ak lekár napriek nekonečnej potrebe uzdravenia neostáva iba pracovne vyťažovaný, čo sa dnes s obľubou predkladá ako ideál, ale zároveň sa modlí a **chápe viac rozmernosť svojho života ako Boží dar**, vníma aj potrebu slávenia, aktívneho odpočinku, priateľstiev a podobne. Až „sabat“ dáva práci zmysel. Sv. Jozef s Ježišom iste nepracovali nepretržite. Takže, ak sa vrátíme do prirodzenej roviny, každý lekár potrebuje nájsť rovnováhu v živote. A myslím si, že túto rovnováhu môže nájsť len žítím s Kristom, ktorý dáva slobodu. Dostávam sa týmito úvahami o „práci“ lekára, k práci lekára ako k povolaniu byť s Kristom. Duchovný život lekára je neustálym pozvaním poznávať Pána a nasledovať Ho. Povolanie lekára mi prináša vysvetlenie týchto otázok až v osobnom stretnutí s Pánom.⁸⁹ Je to tak dôležitá téma, že sa jej venujem v samostatnej kapitole (pozri kapitolu 4).

2.3 Dar Márie, Matky Ustavičnej Pomoci

„Hľa, tvoja matka!“

(Jn 19, 27)

Mária je nám darovaná za Matku, Ježišom z kríža.

Ikona Panny Márie, Matky Ustavičnej Pomoci (pozri obrázok 1), na ktorej Panna Mária drží malého Ježiška v úľaku, ktorý sa prejaví tak, že mu padá sandálik, po stranách sú dvaja anjeli, ktorí Ježišovi prinášajú nástroje jeho umučenia, je vyobrazením človeka,

⁸⁹ „Toto poslanie má svoj plný zmysel v Kristovi, a možno mu porozumieť len od neho počínajúc. Svätosť v podstate znamená žiť tajomstvá jeho života v jednote s ním. Spočíva v spojení so smrťou a vzkriesením Pána jedinečným a osobným spôsobom, v neustálom zomieraní a vstávaní z mŕtvych s ním. Tiež však môže znamenať obnovenie – vo vlastnej existencii – určitých aspektov Ježišovho pozemského života: jeho skrytého života, jeho komunitného života, jeho blízkosti posledným, jeho chudoby a ďalších prejavov jeho obetovania sa z lásky. Kontemplácia týchto tajomstiev, ako ju navrhuje sv. Ignác z Loyoly, nás vedie k tomu, aby sme ich vtelovali do našich rozhodnutí a postojov. Pretože „všetko v Ježišovom živote je znakom jeho tajomstva“, „celý Kristov život je zjavením Otca“, „celý Kristov život je tajomstvom vykúpenia“, „celý Kristov život je tajomstvom rekapitulácie“, a „Kristus spôsobuje, aby sme všetko, čo žil on, mohli žiť v ňom a on to mohol žiť v nás“. FRANTIŠEK, Pápež. 2018. Gaudete et exultate - O povolani k svätosti v súčasnom svete, Apoštolská exhortácia., www.kbs.sk. [Online], čl.20.

ktorý čelí utrpeniu, prípadne vie, že umrie. Okrem toho, že zobrazuje ľudskú reakciu na bolesť a utrpenie ukazuje aj postoj Márie, anjelov, Ježiša. Modlitba pred ikonou každému odhalí viac duchovných skutočností než len slová. Zotrváť chvíľu pred touto ikonou Matky Ustavičnej Pomoci mi, ako lekárovi, dodáva silu (už od detstva bola pre mňa magnetom). Je možné prežívať vzťah s Pannou Máriou ako Matkou, ktorá nás, podobne ako Ježiša, drží v náručí. Mária je Matkou Ustavičnej Pomoci, je oporou a drží každého z nás takto v náručí a zároveň posilňuje v duchovnom raste k dospelosti. Naše rozhodnutie žiť život nie je osamotené, Matka nás neustále sprevádza na ceste. Je a bude vždy blízko so všetkým láskavým materstvom aké poznáme. Nemusíme vedieť či je ona tou, ktorá hovorí Synovi, že nemáme víno, alebo tou, ktorá nám „len“ načúva, modlí sa a uchováva v srdci všetko, či tou, ktorá nás tak hlboko miluje, že zrazu zakúšame pokoj. Lásku Márie k nám na hostine nášho života tušíme za všetkým. Možno pre nás nie je tak nápadná, ale skôr tichá a nenápadná. O to viac je pravdivé tvrdenie, že jej láskavé srdce nám neustále načúva. Mária je tichá, lebo načúva. Mária nás učí tichému dôverujúcemu postojú k Životu.

Mária je kvet plný lásky, ktorý v srdci budí obdiv, pretože pozná Boha, teší sa z Neho a miluje Ho a rovnako v Bohu poznáva a miluje každého z nás, teší sa z nás a miluje nás. Nijako necloní Bohu, sprítomňuje Ho. Máme duchovnú možnosť obrátiť sa na Máriu, nebeskú Matku, ktorá nás tak veľmi miluje a súčasne nám necháva „priestor“ pre náš rast. Máme dokonalú Matku darujúcu nám Život.

2.4 Dar Cirkvi

Svätosť Cirkvi sa dnes často javí ako len ľuďmi vymyslený konštrukt alebo umelý ideál, či klamlivá reklamná kampaň. Fasáda, ktorá je bez reálneho podkladu a praská i opadáva. Táto, každému človeku na prvý pohľad viditeľná skutočnosť, je však pozvaním objaviť hlbšie skutočnosti nášho života všeobecne. Pod povrchovou fasádou, ktorá skutočne opadá a praská, v praskajúcom obale Cirkvi totiž stretáme živého a jedinájúceho Krista, ktorý tak Cirkev, ako aj nás pretvára. Trápi nás viditeľné pokrytectvo. Ako prijať kontrast ideálu, ktorý je Cirkvou ohlasovaný a ktorý nosíme v srdci vzhľadom na to, čo mnohokrát vidíme (škandály, boj o moc, pokrytectvo)?

2.4.1 V Cirkvi stretáme Krista i zlo, nad ktorým Kristus víťazí

Každý z nás si hľadá cestu k Cirkvi a nielen to svoje miesto v nej. Myslím si, bez idealizovania, že to naše vnútorné „ideálne“, túžba srdca po pravdivej láske, je skutočným pozvaním Krista budovať Cirkev a premieňať ju presne tým smerom, akým nás srdce vedie. Má to však malý „háčik“. Je potrebné „zmeniť Cirkev“. Ten, háčik však znamená začať u seba a nie u druhých, nevynechať seba, len tak zmeníme skutočne cirkev.

Sám pre seba som našiel tri logické argumenty, prečo aj v tejto situácii prijať Cirkev:

- **Prvý z argumentov je dejinný faktor** ako ho podáva pápež František. Pozrime sa na naše srdce, ktoré túži po ohlasovanej Pravde o Božej Láske. Odkiaľ tento hlas je ak nie od Duchu Svätého v našom srdci? A odkiaľ je tento ideál o Bohu Otcovi, Kristovi a Duchu Svätom ak nie skrze Cirkev? A odkiaľ ho má Cirkev ak jej ho nepredal Kristus, apoštoli? Toto je **dejinný aspekt predávania viery, pamäť Cirkvi**, tak ako ju nazýva pápež František.
- **Druhý aspekt je osobný.** To, že zakúšame odpor voči zlu, pokrytectvu, ktoré v Cirkvi vidíme je buď pozvaním k životu v Cirkvi, alebo pozvaním Cirkev ako takú odmietnuť, prípadne ju zničiť, či ísť si svojou cestou. Okrem vlašného postoja, máme teda na výber tieto dva postoje: Buď sme pozvaní žiť v Cirkvi Pravdu svojho srdca a nebyť pokryteckí, alebo máme Cirkev odmietnuť a nájsť nejakú osobnú vlastnú cestu bez Cirkvi. Ak teda odmietneme pokrytectvo a chceme žiť Krista pravdivo, tak zistíme, že nie sme sami, náš osobný pravdivý postoj a život s Kristom nás nutne doveďie do spoločenstva ľudí, ktorí idú s Kristom. V našom srdci potom Kristus, ktorý v nás rastie, naďalej bojuje o náš život v Pravde, podobne ako v živote Cirkvi, v našich blízkych. Na vlastnom živote (tele) potom zakúšame aj to zlo (prázdny obal zdania lásky, ktorý je v nás i v blízkych), nad ktorým Kristus v Cirkvi i našom živote víťazí, zakúšame tak Svätého i to, čo skutočne znamená, že Kristus, ktorý jediný je Svätý, dáva za život sveta, svoj Život. Kde inde ako v Eucharistii a Cirkvi túto pravdu a teda boj nášho srdca o život v pravde a Láske zažívame tak hmatateľne?
- Tretí faktor, ktorý v našom hľadaní vzťahu k Cirkvi zaváži je, že **Kristus sám nám o prítomnom zle v našich životoch viackrát hovoril** a neostáva než prijať, že je to vedomý Kristov postoj ku zlu vo svete. **Kristus sa na zemi vedome nevyhýbal ranám, nevyhýbal sa boju ani zrade a ani smrti, všetko to premohol Láskou.** Sám

Kristus má mimochodom iné merítka k posúdeniu toho kto je a nie je jeho. Takže svätosť podľa Krista je iná ako svätosť podľa sveta.

Ježiš nevrazil: „Vytrhajte kúkol“, ale: „Nechajte oboje rásť spolu až do žatvy. V čase žatvy poviem žencom: Vyzbierajte najprv kúkol a zviažte ho do snopov na spálenie, ale pšenicu zvezte do mojej stodoly.“ (Mt 13,30).

Ježiš sám pripomína, že si vyvolil Judáša: „Ježiš im odpovedal: ‚Nevyvolil som si vás azda Dvanástich? No jeden z vás je diabol.‘ (Jn 6,70).“ Ako rozumieť tomu, že Kristus si sám vyvolil Judáša, nevyhýbal sa mu i keď vedel, že ho zradí a privedie na kríž. Ako chápať, že Petrovi, ktorý ho varoval: „To sa ti nesmie stať!“ (Mt 16,22) povedal, že je pokušiteľom, lebo nemá zmysel pre Božie veci. Je v tom azda aj návod aký postoj zaujať k zlu v človeku, v Cirkvi?

Zmysel pre „Božie veci“ tak, zdá sa mi, priamo vyzýva človeka prijať Cirkev, hoci nie je dokonalá. Nakoniec svätí v Cirkvi sú dôkazom toho istého zápasu. Milovali svojich do krajnosti, aj keď ich vlastní bratia z Cirkvi zrádzali. Svätosť Cirkvi potom znamená **vidieť živého Ježiša, ktorý v Cirkvi pred našimi očami víťazne zápasí o srdce každého z nás**. „Jediný je Svätý, iba jeden je Pán, Ježiš Kristus, na slávu Boha Otca“ spievame vo východnej gréckokatolíckej liturgii. Myslím, že život s Kristom vedie do Cirkvi, skrze ktorú a v ktorej sa odohráva Kristov boj o srdce každého človeka. Rozhliadnime sa po svete, pozorujme a spolu s apoštolom Jánom si položme otázku: „Kto iný premáha svet, ak nie ten, kto verí, že Ježiš je Boží Syn?“ (1 Jn 5, 5). Akú odpoveď pre seba a svoje srdce máme?

Nad smrťou povrchnosti nevyhrávame samostatným bojom ako útekem od „ľudského“, ignorovaním človeka. Ale vyhrávame prítúlením sa k Pánovi, úprimným vyznaním srdca,

že Kristus je Pán⁹⁰ a prijatím jeho Paschálnej cesty i kríža.⁹¹ A prijatím Krista, živého v bratoch a sestrách, v Cirkvi. To je smer, ktorým nás vedie Kristus i Duch Svätý. Spoločenstvo Cirkvi nie je nevedomelá prítomnosť vnútorne osamotených ovečiek, či anonymita. Spoločenstvo Cirkvi je plnosť Lásky.⁹² Je preto dôležité rozpoznať Krista v Cirkvi a nechať sa viesť a pretvárať, hlasom Duchu Svätého ako pozvaním milovať a rásť v Láске.

2.4.2 Sviatosti

Ako lekár pri lôžku terminálne chorých pacientov neraz zažívam uzdravujúcu milosť Kristovej Lásky, skrze sviatosť Eucharistie i sviatosť zmierenia, či pomazania chorých. Milosť stretnutia s Láskou skrze sviatosti uzdravuje.

2.4.2.1 Dar Eucharistie

Dar Eucharistie je konkrétnym dôkazom Pánovej Lásky a moci. Je to dar Lásky, ktorá sa túži darovať celá. Dar Lásky, ktorá je tak mocná, že ju nezastaví ani smrť. Pán oslovuje svojich milovaných, premieňa ich a dáva im život. Eucharistia je tajomná ako život. Kris-

⁹⁰ „Kto býva v úkryte Najvyššieho, odpočíva v tóni Všemohúceho, nech povie Hospodinovi: „**Moje útočisko a moja pevnosť je môj Boh, v ktorého dúfam.**“ On ťa vyslobodí z osídla lovca a zo zhubného moru. Perut'ou svojou ťa prikryje, útočisko nájdeš pod jeho krídlami, štítom a úkrytom je jeho vernosť. Príšery nočnej nemusíš sa báť, ani šípu, čo letí vo dne, ani moru, čo sa prikráda v tmách, ani náказы, čo pustoší napoludnie. Keby ti po boku padli tisíce a desaťtisíce po pravici, teba to nezasiahne. Len čo otvoriš oči, uzrieš odplatu bezbožných. **Ak máš útočisko v Hospodinovi, u Najvyššieho svoj príbytok, nič zlé sa ti nestane, nijaká pohroma sa k tvojmu stanu nepriblíži.** Ved' on svojim anjelom prikáže, aby ťa chránili na všetkých tvojich cestách. Na rukách ťa budú nosiť, aby si si neudrel nohu o kameň. Po levovi a zmiji budeš kráčať, pošliapeš levíča i draka. **Vyslobodím ho, lebo sa ma pridŕža, ochránim ho, lebo pozná moje meno.** Keď ma bude vzývať, odpoviem mu, v sŕžení budem s ním, vytrhnem ho a oslávim. Nasýtím ho dlhým životom, **ukážem mu svoju spásu.**“ (Ž 91,1-10).

⁹¹ Skutočný **Kristov kríž je spojený so životím v Otcovej láske**, nie je izolovaný. Svet mal totiž jediný dôvod nachystať Kristovi kríž, pretože zjavil svetu Otcovu lásku a hovoril, že je Boží Syn. Kristov dôvod prijať kríž, bol iný. Kristus svetom nachystaný kríž prijal, aby svet vykúpil.

⁹² „A tak, ako Kristus v sebe zahŕňa všetkých veriacich, ktorí tvoria jeho telo, kresťan chápe seba samého v tomto tele, v pôvodnom vzťahu ku Kristovi a k bratom vo viere. **Obraz tela nemá zúžiť jeho chápanie ako obyčajnú časť celkom anonymného celku, ale zdôrazňuje skôr životodarné spojenie Krista s veriacimi a všetkých veriacich medzi sebou navzájom** (porov. Rim 12, 4 – 5). Kresťania sú „jeden“ (porov. Gal 3, 28) bez toho, aby strácali vlastnú individualitu, a v službe druhým sa jeho bytie realizuje až do dna. V tomto kontexte chápeme, prečo mimo tohto tela, mimo tejto jednoty Cirkvi v Kristovi, mimo tejto Cirkvi, ktorá – podľa slov Romana Guardiniho – „nesie v dejinách Kristov plný pohľad na svet“, viera stráca svoju „mieru“, nenachádza viac svoju rovnováhu a nevyhnutný priestor, o ktorý sa môže oprieť. **Viera má nutne cirkevnú formu, vyznáva sa vnútri Kristovho tela ako konkrétne spoločenstvo veriacich.**“ FRANTIŠEK, Pápež. 2013, Lumen fidei., Encyklika pápeža Františka., www.kbs.sk. [Online], čl.20.

tus prítomný pod spôsobom chleba a vína je očami neviditeľný, jeho prítomnosť nerozoznáme bežnými očami, len očami viery. Podobne ako v bežnom živote, Krista poznáme len očami viery, očami srdca.

Prijímať Eucharistiu ako liek, zotrvať na modlitbe, všetko vložiť do eucharistického Srdca Ježišovho, je možnosť ako žiť a uzdraviť svoju dušu i telo a prinášať Krista aj svojim bratom a sestrám. Eucharistia je Pánov dar, chlieb večného života. Stretnúť Ježiša zoči voči a prijať ho pod spôsobom chleba a vína je nesmierna a intímna milosť stretnutia s Kristom, ktorá má svoj nutný vplyv nielen na nás, ale aj na naše okolie. Nie je možné hľadať Lásku v srdci a nestretnúť ju. Kristus je takto prítomný a živý uprostred nás. A tak isto nie je možné spoznať Lásku a odísť nezmenený, nie je možné, aby Láska nemenila naše okolie.⁹³

Treba povedať, že Tajomstvo Krista v eucharistii nie je dosiahnuteľné rozumom ani mystickým povznesením. A ako vravím, je intímne a zároveň však všeobecné. Kristus sa daríva každému. Cez to si niekedy kladiem otázku, keď vidím svoj smútok v Cirkvi, či rozpoznávame Krista v Eucharistii?

Ako lekárovi mi príde zaujímavé zdôrazniť ešte jeden rozmer, ktorý vyzdvihol pápež Benedikt XVI.: „Teraz je však potrebné sústrediť sa na iný aspekt: mystika Najsvätejšej sviatosti má aj sociálny charakter - vo sviatostnom prijímaní sa zjednocujem s Pánom tak ako všetci ostatní prijímajúci. „Keďže je jeden chlieb, my mnohí sme jedno telo, lebo všetci máme podiel na jednom chlebe,“ hovorí svätý Pavol (1 Kor 10, 17). Zjednotenie s Kristom zároveň znamená zjednotenie sa so všetkými, ktorým sa dáva. Nemôžem mať Krista iba pre seba; môžem mu patriť len v zjednotení sa so všetkými, ktorí sa stali alebo sa stanú jeho. Prijímaním sa odvraciam od seba a som priťahovaný ku Kristovi a tak aj k jednote so všetkými kresťanmi. Stávame sa „jedným telom“, spojení v jedinej existencii. Láska k Bohu a láska k človeku sú tak skutočne zjednotené: vtelený Boh nás všetkých priťahuje k sebe.“⁹⁴

Kristus je pre mňa Lekár, ktorý ma sám neraz pozýva, aby som mu prinášal aj na sv. omši, či počas adorácie v modlitbe pacientov, kolegov, blízkych.

⁹³ „Ani lampu nezažnú a nepostavia pod mericu, ale na svietnik, aby svietila všetkým v dome.“ (Mt 5, 15).

⁹⁴ BENEDIKT XVI., Pápež. 2005, Deus caritas est. Encyklika pápeža Benedikta., www.kbs.sk. [Online], čl. 14.

2.4.2.2 *Dar sviatosti zmierenia*

*„Dobroreč Hospodinovi, moja duša, nezabúdaj na nijaké z jeho dobrodení!
On ti odpúšťa všetky previnenia, on ťa uzdravuje zo všetkých chorôb.“
(Žalm 103, 2-3)*

Všetko slúži na dobro tým, čo milujú Boha.⁹⁵

Každý má skúsenosť s tým, keď si ho hriech omotá, otrávi mu dušu a snaží sa ho presvedčiť, že on i celý svet sú na nič. Boh nás privádza k tomu, aby sme zažili Lásku a uverili v ňu. Vo sviatosti zmierenia sa nám dostáva veľkej milosti stretnutia s Pánom, Láskou, ktorá objatím potvrdzuje náš život a ukazuje na Lásku v nás. Podobne ako Ježiš vidí a potvrdzuje lásku v srdci „cudzoložnice“, ktorá mu umýva nohy,⁹⁶ hoci ju všetci odmietajú a dáva jej tak silu nehrešiť, alebo hovorí ochrnutému: „Syn môj, odpúšťajú sa ti hriechy!“ (Mk 2,5) a uzdravuje ho, tak podobne Ježiš vidí a ukazuje nám Lásku v našom živote a uzdravuje nás. Boh sám nás privádza k stretnutiu s Láskou a v Láске, aby sme v ňu uverili.

Boh aj skrze osobnú prehru svojou prítomnosťou a Láskou, potvrdzuje výhru človeka nad zlom. Nie je to nič technické, nejde o mazanie hriechov, aj keď sme tomu učení.⁹⁷ Milosť osobného stretnutia s Láskou nám otvára oči a umožňuje uvidieť Lásku v nás (pozri podkapitolu 3.1.1). Mnohí svätí sú tak víťazi, ktorí aj vďaka tejto milosti a dare sviatosti zmierenia, v ktorej znovu našli Otcovu náruč a bezpečný domov, uverili v Lásku akú k nim má Boh. Oprali si rúcha v baránkovej krvi a zvíťazili. Vďaka Pánovi za dar Cirkvi, za kňazov a za sviatosť zmierenia, vďaka za viditeľné znamenia jeho Lásky.

Lekár je tiež Božím nástrojom zmierenia, umožňuje prijatie situácie a zmierenie sa človeka na rôznych úrovniach. Veľakrát sa stane, že lekár je pre chorého človeka v emočne i celkovo vypätej situácii tým, kto načúva jeho bolesti ako prvý a pacient prirodzene

⁹⁵ „Vieme, že všetky veci slúžia na dobro tým, čo milujú Boha, ktorí sú povolani podľa jeho predsavzatia.“ (Rim 8,28).

⁹⁶ Pozri (Lk 7, 36-50).

⁹⁷ „Je mylná interpretácia, že zbavenie sa hriechov zodpovedá použitiu „delete“, pretože vylúčenie „prímesi“ sa deje pohľadom na milosrdného Pána a nie obrátením sa na stroj, na klávesnicu. Tak sme bohužiaľ technicky (a nie personálne) vyučovali katechizmus nemálo detí.“ ALTRICHTER Michal, *Vychází z výsosti*. Olomouc : Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad - Roma, s.r.o., 2020, stránky 54-55.

vkładá do tohto stretnutia svoje veľké očakávania, prináša svoje bolesti, obavy, úzkosť, strach, všetko, čo nesie. Zvlášť v hospici sa opakovane stalo, že mi pacienti doslova bleskovo vylejú svoj život, rekapitulujú príbehy svojho života, vylievajú svoje srdce, bolesti, trápenia, ale aj nádeje a túžby. Je to pre mňa až podivuhodné Kristovo jednanie, nielen psychologický efekt situácie. Sám tomu nerozumiem, ale vidím, že sa to deje. Niektorí hovoria veci, ktoré nikdy nikomu nepovedali. Často je za tým zázračná Božia milosť, či viditeľný samotný Boží zásah rôznych „náhod“ tak, že sa až prezrádza dokonalé prezieravé konanie Toho, kto zasahuje v prospech chorého človeka. Toto vedomie, že Boh koná aj skrze mňa, mi veľmi pomáha a teší ma. Je to moja skúsenosť a niekedy ma dokonca v tejto zložitej situácii napadne taká modlitba: „Tak som naozaj zvedavý, čo s tým teraz Ježišu urobíš?“. Je to celkom zábavné, keď je situácia mimo našu kontrolu. Mnohokrát som zažil, že Boh danú situáciu a pomoc už vopred pripravil. Nachádza chorého človeka s vhodnou nápomocnou rukou ako Prvý, aby mu účinne pomohol, nachádza ho v jeho bolesti a zasahuje. A verím, že ten, kto je pri lôžku pacienta Prvý je aj Posledný: Kristus. Spomínam si na mnoho situácií, keď sa veci udejú na minútu presne, ako skladanka, prídu tí správni ľudia, s ktorými chorý chcel rozprávať a dôjde k zmiereniu, ktoré by už nikto nečakal. Je ich toľko, tých drobností, že som presvedčený, že tieto drobnosti režíruje Boh sám a milosrdne a vynaliezavo pomáha každému chorému človeku prijať Lásku a dôjsť k zmiereniu.

Sú však pochopiteľne aj situácie, ktorým nerozumiem a trápenie je pre mňa doslova nepochopiteľné. Ako hľadám medicínsky aj ľudský spôsob pomoci, niekedy mi vyvstáva obraz scény pod krížom. Pre ľudí milujúcich Krista to musela byť asi až trýznivá bezmocnosť. Pozerat' sa na to ako nespravodlivo a vykonštruovane Ježiša dav odsúdi, ako Ho opl'ujú, ako Ho nechá Pilát zbičovať, ako Ho vláčia hore dole, len aby Ho zabil a nakoniec stáť pod krížom, na ktorom je Pán pribitý, kým neumrie, muselo byť hrozné pre každého, kto miloval Ježiša, pre Máriu zvlášť. A nebolo možné urobiť ľudsky nič iné, než stáť pod krížom a pozerat' sa s láskou na Krista trpiaceho na diaľku, nedalo sa ľudsky dať Ho dole z kríža ani nejako zastaviť besnenie zla. Ak by sme chceli pomenovať jedným slovom celú situáciu okrem bolesti ju charakterizuje „**bezmocnosť**“. Naša bezmocnosť a zdanlivá bezmocnosť Ježiša pribitého na kríži niečo zmeniť a **zastaviť zlo, chorobu, krivdu, násilie**. Je to ľudský rozmer, ktorý je v našom živote prítomný, rozmer, ktorý odkazuje na potrebu spásy a Božej pomoci nám ľuďom, človeku. Rozmer, ktorý odkazuje na Boží zásah a vyžaduje dôveru v Otca a jeho moc, akú nám ukázal Kristus.

Sviatosť zmierenia má podľa mňa pre kňaza aj veriaceho aj tento rozmer, keď ešte nevidíme Božiu moc, ale ona už je prítomná.

2.5 Svätí z prostredia medicíny a ich spirituálny odkaz

Svoju cestu s Pánom v medicínskom prostredí prešli aj mnohí svätí pred nami. Sú to naši priatelia a sú pre nás darom na ceste za Pánom, nielen svojím odkazom, ale aj živou prítomnosťou. V tejto kapitole priblížim cestu troch svätých: Svätej Hildegardy, Sv. Moscatiho a sv. Pampuriho. Každý z týchto svätých je pre mňa darom, inšpiráciou a povzbudením žiť s Kristom. Dokonalá Láska, ktorá si nachádza to správne miesto v srdci človeka je spoločným zdrojom prejavenej dokonalosti u všetkých troch spomínaných svätých. Spoločne nás povzbudzujú: „Uveriť v Lásku.“⁹⁸

Svätá Hildegarda, nauč nás vidieť Pánovu Lásku k nám v celom stvorení, ktoré nás obklopuje, nauč nás žasnúť nad tým, že nás Pán živí a obdarúva konkrétne každý deň, že je tak blízko. Pomôž nám nájsť zdravie v Pánovi a prijímať tak všetko s dobrým srdcom od Pána ako dar, posilu a liek. Vypros nám milosť piecť chutný chlieb nášho života radostným kvasom evanjelia v srdci.

Svätý doktor Moscati, vypros nám široké srdce plné radosti a pokoja. Vypros nám oči, ktoré vidia Pána a uši, ktoré ho počujú a srdce ktoré Ho miluje. Prosíme o milosť objaviť Lásku tam, kde sme a uveriť v ňu.

Svätý Richard Pampuri, prosíme o milosť milovať Pána nado všetko a slúžiť mu celým srdcom. Prosíme tiež o milosť nesúdiť iných, aby sme neboli súdení.

Drahí priatelia, orodujte za nás.

2.5.1 Sv. Hildegarda z Bingenu

⁹⁸ „A my sme poznali a uverili v lásku, ktorú má Boh k nám. Boh je láska a kto ostáva v láske, ostáva v Bohu a Boh ostáva v ňom.“ (1 Jn 4,16).

Sv. Hildegarda (1098-1179) je uchvacujúca svätá žena⁹⁹, ktorá žila v skrytosti do svojich cca 42 rokov (pozri prílohu obrázok 2). Po obdržaní zjavení najprv odmieta písať to, čo vidí a chorľavie. Hneď potom, ako sa chopí pera a zapisuje svoje zjavenia, sa začína uzdravovať.¹⁰⁰ Rozsah jej činnosti a plodnosť jej osobnosti sú neuveriteľných rozmerov a presahujú možnosti tejto práce.

Hildegardin pohľad na život pôsobí prirodzene a celistvo. Je konzistentný, zrozumiteľný a univerzálny i pre nekatolíka, oslovujúc srdce v spirituálnej rovine. Prepojenie dnešného moderného pojatia bio-psycho-socio-spirituálneho rozmeru života, či celostného prístupu k človeku, je v jej obrazoch také dokonalé, že Hildegarda svojim dielom oslovuje človeka na každej úrovni tela, duše, ducha, spoločenstva. Jej učenie je inšpirujúcim obdarovaním zvlášť pre dušu človeka. Do centra duchovného života stavia Boha ako darcu života a lekára duše i tela.

2.5.1.1 Stvorení z Lásky k životu v Láске

Hildegarda vo všetkom vidí Boží poriadok a pokoru pred Stvoriteľom. Toto vníma ako základ správneho pohľadu na život, ktorý pomáha životu v Božom svetle. Duchovno preniká celým Božím stvorením a **Boh celé stvorenie naplňuje krásou**, svetlom, životom, radosťou, pokojom, tichosťou, hudbou, vôňami, chuťou. A to **všetko je konkrétnym darom a výrazom Božej lásky**, ktorá chce priamo živiť a uzdravovať človeka. Sme zasadení do Božskej záhrady a záhrada je naša učiteľka života. Starosť o ňu nás vyučuje životu, zjednocuje, uzdravuje a posväčuje. Prirodzený život v súlade s prírodou nás privádza k Bohu, neprirodzený život nás od Boha odvádza.

Niektoré inšpirujúce citáty k stvoriteľskému dielu plné svetla:

„Boh stvoril **ľudské bytosti a naplnil ich svetlom**, aby tak mohli vidieť čistú nebeskú žiaru a počuť spevy anjelov. Boh zahalil ľudstvo do takej žiary, že sa trblietalo jasom. To všetko sa však pominulo, keďže ľudské bytosti prestali byť poslušné Božím prikázaniam a privodili pád prírody i seba samých.“¹⁰¹

⁹⁹ Vo svojom období si od nej vyžiadali rady pápeži, biskupi, kňazi, králi, dokonca budúci svätci. Je považovaná za mystičku, teologičku, je učiteľkou Cirkvi, skladala hudbu, v Nemecku je považovaná za zakladateľku modernej medicíny.

¹⁰⁰ Porovnaj DEML, Jakub, *Svaté Hildegardy CESTYVĚZ nebo VIDĚNÍ A ZJEVENÍ Kniha I.* Brno-Zábrdovice : nakladatelství Malvern, 2010, str. 7.

¹⁰¹ BOWIE, Fiona, *Moudrost Hildegardy z Bingen.* Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladatelství, 1998, str. 33.

„**Neexistuje nič stvorené, čo by v sebe neobsahovalo určitý jas** – či už je to zeleň, semena, kvetiny či krása – inak by to nebolo súčasťou stvorenia.“¹⁰²

„**Duša je rozumná.** Sídlí v srdci, kde domovom je jej múdrosť. A touto múdrosťou potom **všetko premýšľa a usporadúva**, tak ako otec rodiny, udržiava svoje záležitosti v poriadku.“

„**Duša je posilňovaná plameňom Ducha Svätého** k rôznym dobrým skutkom. Chlad ľahostajnosti a nevšímavosti ju oslabuje. Mocný plameň Ducha Svätého a pokora duše sa v ľudských bytostiach zmiesia a prinášajú dobré ovocie.“¹⁰³

2.5.1.2 *Spiritualita sv. Hildegardy ako inšpirácia pre zdravý život*

Obrazy, ktoré ponúka sv. Hildegarda, môžu veľmi prirodzene pomôcť nachádzať Pána všade vo stvorení. Hildegarda nám s ľahkosťou dokáže ukázať cestu k Pánovi i to, ktorým smerom nás Pán volá. Pán nás volá k tomu, aby sme žili tak, aby sme boli zdraví. Vyberiem len tri podnety od sv. Hildegardy ako návod na „zdravý“ celostný život.

- „**Duša prestupuje telo tak, ako miazga prúdi stromom.**“¹⁰⁴

Nádherný obraz duchovného života. Ako strom, máme korene v Kristovej láske, duchovne čerpajúc z dobra, lásky, ktorú nám Pán dáva, doslova prinášame život ku každej bunke nášho tela. Duša podľa Hildegardy oživuje telo a telo dušu podporuje.¹⁰⁵

Boh, ktorý do prírody, všade okolo nás vložil svoju Lásku v podobe krásy, zdravia, farieb, vôni, svetla, pokoja, spevu, užitočnosti, nás takto živí Láskou každý deň:

- „Ľudia by mali **dovoliť Bohu, aby sa vrátil do stredu ich života** a mali by uznať, že za samotnú svoju existenciu nevďačia nikomu inému než Bohu, ktorý **je tvorcom všetkého.**“¹⁰⁶

¹⁰² Tamtiež, str. 13.

¹⁰³ Tamtiež, str. 15.

¹⁰⁴ DEML, Jakub, *Svaté Hildegardy CESTYVĚZ nebo VIDĚNÍ A ZJEVENÍ Kniha I.* Brno- Zábřovice : nakladatelství Malvern, 2010, str. 83.

¹⁰⁵ Podobný obraz ponúka Písmo: „Požehnaný je muž, ktorý dôveruje Hospodinovi a ktorého nádejou je Hospodin. Bude ako strom zasadený pri vode, svoje korene zapustí pri potoku, nebude sa báť, že príde horúčava, jeho listie zostane zelené. V suchom roku bude bez obáv a neprestane rodiť ovocie. (Jer 17,7-8).

¹⁰⁶ BOWIE, Fiona, *Moudrost Hildegardy z Bingenu.* Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladatelství, 1998, str. 33.

K našej ceste životom nám potom Hildegarda ponúka obraz o pečení chleba dobrých skutkov. Dobré dielo človeka poskytuje duši človeka potravu, človek kráča vo svojom diele a ukazuje dokonalosť svojho úmyslu.

- „Chlieb zaiste na to sa pečie, aby ľudia, požívajúc ho, silili, a tak mohli žiť. Podobne i vôľa celého skutku je silou, hoci zo začiatku malou, a ak to ide z tuha, tak zakladá (miesi) kvas, a ak je vec tvrdá, roztláka, a takto skutok svoj, podobne ako chlieb, úvahou pripravuje a plnou činnosťou svojho zápalu ho dokonale upečie, a takto **viac potravu poskytne človeku skutok než chlieb**, pretože **chlieb časom človek vždycky strávi, ale dielo jeho vôle zostáva v ňom**, dokiaľ sa neodlúči duša od tela, a nech je toto dielo seba rozmanitejšie, či už z mladosti, alebo plného veku, či staroby, predsa **vo vôli kráča a v nej ukazuje svoju dokonalosť**“.¹⁰⁷

2.5.2 Sv. Giuseppe Moscati

Sv. Giuseppe Moscati (1880 –1927) je nazývaný aj „lekár chudobných“ z Neapolu (pozri obrázok 3). **Moscati pomerne náročne a netradične hľadá svoju cestu životom, rozpoznáva, že môže Pánovi slúžiť ako lekár v celibáte a tak „zhodnocuje svoj život“.**

Boh svojou láskou premieňa jeho srdce. Z „perfekcionistického“ snaživca a tak trochu mrzutého moralistu, niekedy pôsobiaceho až veľmi „pracovne vyťažene“¹⁰⁸, sa stáva človek, ktorý má široko prijímajúce srdce schopné pokojne darovať svoj čas a pristúpiť uzdravujúco ku každému.

2.5.2.1 Priatelia Moscatiho ako dar

¹⁰⁷ DEML, Jakub, *Svaté Hildegardy CESTYVĚZ nebo VIDĚNÍ A ZJEVENÍ Kniha I.* Brno- Zábřovice : nakladatelství Malvern, 2010, str. 81.

¹⁰⁸ Je zřejmé, že aj doktor Moscati v živote hľadal svoju cestu. Bolo by naivné si myslieť, že nemal aj povahové rysy, ktoré boli nejakým spôsobom nepríjemné. Profesor Alfredo Bevacqua o ňom prehlásil, že niekedy pôsobil ako moralista, ale v skutočnosti bol veľmi milý spoločník a rád konverzoval s druhými. Medzi tými, ktorí ho poznali z diaľky, prevládalo presvedčenie, že Moscati je mrzutej moralistickej povahy. Pravdou je, ako svedčia niektorí kolegovia, že žil v neustále zrýchlenom rytme pod tlakom rôznych povinností, čo mohlo viesť občas k napätiu a zhonu, aby všetko stihol. Keď mal pocit, že s niečím zbytočne stráca čas znervóznel. Porov. IMMEDIATA, Beatrice, *Doktor Moscati, svatý lékař z Neapole.* Praha 1 : Nakladatelství Paulínky, 2021, stránky 102-103.

Na Moscatiho život s Bohom malo nesmierny vplyv **prostredie priateľov, ktorí svoju vieru aktívne a konkrétne žili**. Hlavné Božie obdarovanie vidím v spontánnej komunite hlboko, pravdivo a činne veriacich ľudí. Spomeniem svätú Katarínu Vopicelli a blahoslaveného advokáta Barto Longa. Dom mladej Kataríny Volpicelli bol akýmsi „komunitným“ centrom života viery. Každodenným programom bola ustavičná adorácia a rozsiahla dobročinnosť celého spoločenstva, do ktorého patrili aj Moscati a blahoslavený **Barto Longo**, ktorý sa v pohnutom osobnom životnom príbehu skrze ruženec, dostáva z pút okultizmu a potom má veľmi čínorodý vzťah k službe rôznym potrebným. Z pôvodného kostolíka v Pompejach sa vďaka jeho činnosti stáva pútnické miesto a bazilika minor Panny Márie Ružencovej.¹⁰⁹ Pre Moscatiho je to miesto, kde môže prísť a načerpať.¹¹⁰ Moscati má dlhodobo vo veľkej úcte Pannu Máriu a má k nej vrelý vzťah. Štyri roky pred smrťou píše: „Panna Mária, vieš, že som sa nechal prehovoriť k tejto ceste, hoci som stratil radosť zo života. Život je pre mňa už len povinnosťou, vezmi moje chabé sily a premeň ich v apoštolát. Márna sláva všetkých vecí a možno i moje ambície ma zviadli na scestie, aby som sa tváril inteligentnejší a bystrejší než som. Spomienky na dávne radosti i strasti mojej rodiny ma posilňujú v tejto modlitbe, v odovzdanosti Bohu“.¹¹¹

Vzťah Moscatiho k Panne Márii bol plný lásky všade. V čase, keď Moscatimu zostával už len rok života,¹¹² necháva v ďalšom Neapolskom kostolíku na poďakovanie vytesať upravený text Piesne piesní, ktorý vystihuje podstatu blízkosti srdca syna a srdca matky:

„Príď, moja holubička v skalnom úkryte, v dutine zrazu,

Ukáž mi svoju tvár, nech počujem tvoj hlas,

Ukáž, že si matkou.“¹¹³

2.5.2.2 Vol'ba zvláštnej cesty - lekár v celibáte

¹⁰⁹ IMMEDIATA, Beatrice, *Doktor Moscati, svätý lekár z Neapole*. Praha 1 : Nakladatelství Paulínky, 2021, stránky 136-139.

¹¹⁰ Tamtiež, str. 141.

¹¹¹ IMMEDIATA, Beatrice, *Doktor Moscati, svätý lekár z Neapole*. Praha 1 : Nakladatelství Paulínky, 2021, str. 156.

¹¹² Tamtiež, str. 148.

¹¹³ (Pieseň piesni 2,14).

Moscatti hľadal svoju cestu ako slúžiť Pánovi celým srdcom. Prosí o modlitbu takto: „Prihovorte sa za mňa u Pána, lebo mám v sebe túžbu byť rehoľníkom a slúžiť Bohu v ústraní“, ihneď však dodal, že vie, že by mal zostať vo svete a slúžiť ľuďom ako laik.¹¹⁴ Raz zaznela otázka študentov: „Pán profesor, je pravda, že uvažujete o zasvätenom živote?“

Moscatti odpovedal: „Mám za to, že **môžem Pánovi slúžiť rovnako dobre vo svojom poslaní byť lekárom**“.¹¹⁵

Moscatti, podľa jeho zápiskov učinil svoj sľub celibátu v roku 1914 pred obrazom Panny Márie Dobrej rady v neapolskej bazilike Madonna del Buon Consiglio.¹¹⁶ V tej dobe netradičná cesta životom bola otáznikom pre mnoho priateľov Moscatiho, ale i pre neho samého. Vysvetlenie sám poskytoval, nie vždy úplne jasne, niekedy sa napríklad vyhovoril, že kým u neho býva sestra, nie je vhodné sa ženit.¹¹⁷

2.5.2.3 Moscatiho „budem lekárom“ zreje v povolanie

Moscatti píše jednému zo svojich študentov:

„Pamätajte si, že keď ste sa dal na medicínu, prijal ste zodpovednosť vznešeného povolania. **Vytrvajte s Bohom v srdci**, nezabúdajte na dobré zásady svojho otca i matky, preukazujte lásku a milosrdenstvo voči chudobným a opusteným s vierou a horlivosťou. Buďte hluchý k chvále i kritike, obrňte sa proti ľudskej závidosti a budete vždy ochotný nasadiť sa pre dobré dielo.“¹¹⁸

Inému mladému študentovi, ktorý ašpiroval na vedeckú kariéru, ale „získal“ len miesto lekára na dedine Moscati otcovsky napísal:

„Ak si **Boh** praje, aby ste svoje vznešené poslanie vykonával medzi ľuďmi na dedine, znamená to, že **chce s vašou pomocou zasievať do ich srdc dobro**. Majte na pamäti, že sa nemáte starať len o ich telá, ale tiež o úbohé duše, ktoré sa k Vám utiekajú. **Koľkým**

¹¹⁴ IMMEDIATA, Beatrice, *Doktor Moscati, svätý lekář z Neapole*. Praha 1 : Nakladatelství Paulinky, 2021, str. 45.

¹¹⁵ Tamtiež, str. 58.

¹¹⁶ Tamtiež, str. 47.

¹¹⁷ Tamtiež, str. 56.

¹¹⁸ IMMEDIATA, Beatrice, *Doktor Moscati, svätý lekář z Neapole*. Praha 1 : Nakladatelství Paulinky, 2021, str. 65.

bolestiam ul'avíte skôr radou a načúvaním než strohým receptom, s ktorým ich odosleto do lekárne!¹¹⁹

A inde hovorí:

„Lekár má privilegované postavenie, lebo sa veľmi často ocitá tvárou tvár ľuďom, ktorí sa ocitajú v medznej životnej situácii, [...] **Blahoslavený lekár, ktorý dokáže porozumieť tajomstvu týchto srdc!**“¹²⁰

2.5.2.4 Moscati „zhodnotil“ svoj život

Moscatiho postoj v službe Pánovi, myslím dobre vystihuje i rada, ktorú poskytol jednej pacientke: „**Zhodnot' te svoj život!**“ Povzbudil ju, aby nestrácala čas premýšľaním o stratenom šťastí a márnym reptaním na svoj osud, ale aby radšej s radosťou slúžila Pánovi.¹²¹

Moscatiho štedrá, radostná a liečivá prítomnosť je v Neapoli prítomná i dnes, po jeho smrti. Mnohí ľudia cez deň spontánne zabehnú do kostola pozdraviť „svojho lekára“, k miestu, kde je pochovaný. Objímajú sochu (pozri obrázok 4), odfotia sa, modlia sa, nosia kvety a podobne s takou spontánnosťou a láskou, že je až uzdravujúco dojemné tam chvíľu sedieť a pozorovať dielo Božej milosti, ktoré trvá aj po Moscatiho smrti.¹²²

2.5.3 Sv. Richard Pampuri

Richard Pampuri (1897-1930) lekár, rehoľník Hospitálskej rehole sv. Jána z Boha, milosrdný brat (pozri obrázok 5). Zomiera veľmi mladý vo veku 33 rokov.

Pri čítaní jeho životopisu som si neraz povedal: Ako môže byť toto tá správna svätosť? Veď tento človek, nerozpoznáva svoje hranice a ničí sám seba! Prenikavá „bezhraničnosť“ jeho milosrdenstva je viditeľná na prvý pohľad v mnohých dokumentovaných skutkoch a mohlo by sa zdať, že je to niečo otrocky a tragicky nepravdivé, prameniace v srdci, ktoré si len zasluhuje ľudské uznanie, ocenenie, obdiv, prijatie a podobne. Spoznať však

¹¹⁹ Tamtiež, stránky 65-66.

¹²⁰ Pozri viac, tamtiež, stránky 60-61.

¹²¹ Pozri viac, tamtiež str. 50.

¹²² „K životu svätých patrí nielen ich pozemská biografia, ale aj ich život a pôsobenie v Bohu po smrti.“ BENEDIKT XVI., Pápež. 2005, Deus caritas est. Encyklika pápeža Benedikta., www.kbs.sk. [Online], čl. 42.

hĺbku postoja Riccarda Pampuriho je možné len vo vzťahu s Pánom. Svätý Richard Pampuri je pre mňa potvrdením dôležitosti autenticity spirituálneho postoja, ktorý **sám seba vidí a hodnotí pod Pánovým pohľadom**.

2.5.3.1 *Postoje a myšlienky Pampuriho vychádzajú z láskavej prítomnosti Pána*

Riccardo Pampuri hľadá blízkosť chorého, nezakladá si na svojom spoločenskom postavení ale naopak vyhľadáva ľudí na periférii, menejcenných členov spoločnosti. Jeho láska patrí starým, slabým, na okraji spoločnosti. Stará sa o nich úprimne. Tak často prekračuje len strohý profesionálny rámec svojich povinností. Napríklad, osobne prevážuje pacientku s dennou návštevou až do jej uzdravenia, keď zisťuje, že rodina ním predpísane ošetrovanie nevykonáva.¹²³

Niet sa čomu diviť, že si mladý lekár časom vyslúžil povest' blázna.¹²⁴

Je mnoho príkladov, v ktorých vidno jeho „poburujúco bezhraničnú“ nezištnú lásku a podporu blízkych, darovanie nových topánok chudákovi a obutie si starých, štedré darovanie peňazí, kupovanie liekov pre chorých, nezištné cesty a venovanie času a podobne. Štedrosť s akou podporoval všetkých ľudí bez rozdielu, viedla nezriedka k tomu, že mal svoj plat už pred koncom mesiaca vyčerpaný a sám si musel peniaze požičať.¹²⁵ O pomoc požiadala Pampuriho aj jedna žena, ktorá sa dopyčovala o jeho veľkorysosti. Ten ju ako obvykle nielen zadarmo vyšetřil a ošetril, ale dal jej obálku s peniazmi. To sa opakovalo niekoľkokrát. Keď bol upozornený, že táto žena vôbec nie je chudobná, odpovedal: „To nech si tá dobrá žena vysporiada s Pánom Bohom“.¹²⁶

Pampuri svoju lekársku službu žije v spojení s Pánom. Silu pre vykonávanie svojho povolania čerpá z hlbkej viery a z dennej účasti na bohoslužbách, ktoré sú pre neho samozrejmosťou i keď je unavený a vyčerpaný.¹²⁷ V dobe, keď sa jeho zdravie rozkolíše, sám hovorí: „Len Boh vie, čo so mnou bude. Ak je jeho vôľa, aby som zostal nažive, zostanem s vami. Ak ma k sebe povolá, rád pôjdem za jeho volaním.“¹²⁸

¹²³ MUTSCHLECHNER, Nicolaus, *Lékař, který zvolil Boha*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladatelství, 1995, str. 33.

¹²⁴ Tamtiež, str. 36.

¹²⁵ MUTSCHLECHNER, Nicolaus, *Lékař, který zvolil Boha*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladatelství, 1995, str. 36.

¹²⁶ Tamtiež, str. 36.

¹²⁷ Tamtiež, str. 37.

¹²⁸ Tamtiež, str. 53.

2.5.3.2 *Spirituálny odkaz Riccarda Pampuriho ako dôraz na postoj jeho srdca*

Pampouri nijako nespochybňuje a nezavrhuje možnosti medicíny. Chápe však chorobu človeka komplexne aj s jej duchovným rozmerom, nielen ako fyzický problém, ktorý nemá iný rozmer. Pampuri je presvedčený, že liečbu nepotrebuje len telo, ale aj duša a tvrdí, že „**choroba je uzavreté Božie posolstvo**“.¹²⁹

S jeho lekárskeym povolaním bola nerozlučne spojená snaha, aby chorým, starým a chudobným bola daná možnosť prežiť svoju vlastnú dôstojnosť (víc 3.2.4).

Túto vnútornú hodnotu človeka vidí v Kristovi a podľa toho jeho srdce spontánne volí postoj služby. Pampuri tak učí nielen lekárov dôležitú pravdu: „**Čo má skutočnú hodnotu je správny, vnútorný a duchovný postoj, bez ktorého všetky diplomy sveta, nemajú žiadnu cenu alebo dokonca v krajnom prípade, môžu byť viac na škodu ako na úžitok**“.¹³⁰

Za jeho bezhraničnosťou v prejavenej pomoci nie je slabosť, ale svätosť. Vidieť sám seba a hodnotiť svoje počínanie skrze Krista, s Kristom a v Kristovi je návod ako nachádzať radosť a pokoj v živote.

Kľúčom k prežívaní správnej spirituality nie je vonkajšie hodnotenie, či ľudsky určená „správna“ miera, ale vnútorný postoj srdca, ktoré zotrúva v Pánovej láske.

¹²⁹ Tamtiež, str. 52.

¹³⁰ Tamtiež, str. 69.

3 Kristus v živote lekára

Kristus, ktorý bol, je a bude ten istý, Boh milujúci človeka, je v našich životoch prítomný. Je v skrytosti a zároveň sa nám dáva poznať ako milujúci Boh. Prinášam pohľad lekára vo svetle viery¹³¹ na Krista prítomného v mojom živote. V tejto kapitole približujem ako rozpoznávam Krista skrze samotné udalosti života, v trpiacom človeku, v kolegoch a ako toho, ktorý ma povoláva byť s Ním. Kristus je ten, ktorý naplňa srdce, dáva život, Kristus je ten, ktorý nás učí vidieť Lásku a uveriť v ňu.

3.1 Kristus skrze udalosti nášho života naplňa naše srdce a dáva život

*„Slová, ktoré som vám povedal, sú Duch a Život“
(Jn 6,63)*

Kristus nás aj skrze udalosti nášho života presvedča o svojej prítomnosti v našom živote. Jeho prítomnosť často rozpoznáme podľa radosti srdca, inokedy keď Pána nepoznávame máme síce v srdci bolesť, ale aj v nej sme povolaní zakúsiť Pánovu moc, moc ktorá prekoná naše očakávania. Boh je Bohom zázrakov. Prítomnosť Krista v udalostiach života ako ju vnímam, podávam v tejto kapitole v analógii biblických udalostí.

Možnosti konania Pána sú nespočetné. V každom prípade skrze udalosti života stretáme Krista často nepoznane, aj v medicíne.

Sú chvíle, keď Boha necítim, pretože vidím len bolesť a sám neviem ako ďalej. Nenachádzam svetlý bod v situácii uprostred bolesti. Neraz som zažil, že Pán moju nemohúcnosť či limit pretvoril na úžasné dobro. On sám zažiaril. Inokedy vidím, že v podstate celý, taký aký som, zapadá do situácie ako „kľúč do zámku“ a Pán skrze mňa koná. Vtedy

¹³¹ „Viera sa rodí zo stretnutia so živým Bohom, ktorý nás volá a odhaľuje nám svoju lásku – lásku, ktorá nás predchádza a o ktorú sa môžeme oprieť, aby sme boli pevní a mohli budovať náš život. Pretvorení touto láskou dostávame nový zrak a zakúšame, že je v nej veľký prísľub plnosti a pred nami sa otvára pohľad do budúcnosti. Viera, ktorú dostávame od Boha ako nadprirodzený dar, sa javí ako svetlo na cestu, svetlo, ktoré usmerňuje naše putovanie v čase. Na jednej strane vychádza z minulosti, je svetlom základnej pamäti – pamäti o Ježišom živote, keď sa jeho láska prejavila plne dôveryhodne, schopná zvíťaziť nad smrťou. Keďže však Kristus vstal a prítahuje nás ponad brány smrti, viera je súčasne svetlo, ktoré prichádza z budúcnosti. Táto viera pred nami otvára nesmierne horizonty a prenáša nás ponad naše izolované „ja“ do plnosti spoločenstva. Tu chápeme, že viera neprebýva v tme; že je svetlom do našich temnôt.“ FRANTIŠEK, Pápež. 2013, Lumen fidei., Encyklika pápeža Františka., www.kbs.sk. [Online], čl.4.

sám žasnem, ako múdro Pán všetko nachystal. Sú však aj chvíle, napríklad rôzne profesijno-ekonomické tlaky, či nehody na pracovisku a podobne, v ktorých Pána zažívam ako Toho, ktorý vypočuje modlitbu môjho srdca a utíši búrku. Je to síce drobnosť ak sa zmení atmosféra na pracovisku, či niečo v mojom srdci, ale nesmierne dôležitá pre mňa i pre ľudí, ktorí v ten deň ako pacienti prídu.

Biblické podobnosti s mnohými udalosťami, ktoré sa odohrali medzi Pánom a apoštolmi, pre mňa nie sú náhodné. Pán je ten istý a my sme tiež ľudia podobní apoštolom. V Písme tak nachádzame sami seba pred Pánom v udalostiach nášho konkrétneho života. Milosť rozpoznanie konania a prítomnosti Pána v našom živote prichádza v správny čas a správnym, originálnym spôsobom pre každého z nás. Biblické udalosti, ktoré uvádzam nižšie, sú podobné s udalosťami môjho života a hovoria k môjmu srdcu.

3.1.1 Pán naplňa srdce

„Videl som Ťa pod figovníkom“¹³², bola pre Natanaela veľká vec, mal však ešte vidieť väčšie veci, pretože po nich túžil. To Natanaelovo „nerozpoznanie“ Pána pod figovníkom, sám Pán premenil na Natanaelov úžas a lásku. To je moc Boha. Podobne ako nechápanie Písma a Ťarbavosť emauzských učeníkov¹³³ nakoniec skrze prítomnosť Pána vedie všetkých k úžasu nad Božím dielom: „Či nehorelo naše srdce..?“ (Lk 24,32). Tak podobne Pán jedná s našou slabosťou a obmedzenými schopnosťami, premieňa ich Láskou a naplňa naše srdce radosťou, vlieva nám do srdca dôstojnosť a ukazuje na skutočný život, skutočné túžby a potreby v nás.

Pánovo povolanie byť lekárom niekedy Ťarbavo chápem, ale zakúšam, že to, čo má prichystané Pán (aj nemedicínsky), jednoducho vedie moje srdce k úžasu a Láске k Nemu. Pán pozná moje srdce a naplňa ho.

Uvediem dva biblické príklady z Písma¹³⁴, ktoré súvisia s pohľadom na človeka v utrpení, slabosti, obmedzení, ponížení či krajnej núdzi. Vidím v nich príklad nesmiernej moci Pánovej lásky v živote každého človeka, ktorá má moc premeniť všetko na dobro.

¹³² „Natanael sa ho opýtal: „Odkiaľ ma poznáš?“ Ježiš mu odpovedal: „Skôr ako Ťa Filip zavola, videl som Ťa, keď si bol pod figovníkom.““ (Jn 1,48).

¹³³ Pozri (Lk 24, 13-35).

¹³⁴ „Evanjelium nás pozýva spoznať pravdu nášho srdca, aby sme videli, do čoho vkladáme istotu nášho života.“ FRANTIŠEK, Pápež. 2018. Gaudete et exultate - O povolaní k svätosti v súčasnom svete, Apoštolská exhortácia., www.kbs.sk. [Online], čl. 67.

Prvý príklad je **žena cudzoložnica, ktorá slzami umýva Ježišove nohy**. Jej hriech, ktorý verejne všetci poznajú, Pán poukázaním na jej lásku k Nemu odpúšťa a ženu samotnú v tom istom momente pred všetkými zdanlivo „dôstojnými ľuďmi“ vyzdvihuje ako príklad autentickej, veľkej lásky, ktorú títo „dôstojní ľudia“ vôbec nevidia¹³⁵. Len Pán rozumie (v tej chvíli i po celý život) jej srdcu. Pán ju miluje a len On ju dokáže prijať. Pán vie povedať, aká skutočne je a len On je oprávnený vysloviť kým skutočne je. Pán napĺňa jej srdce skutočnou radosťou a len On jej dáva radosť. Podobne Pán napĺňa i moje srdce radosťou, pretože viem, že vo svojej slabosti Pánovi môžem spokojne vyznať Ty, Pane ma poznáš a vieš o mne všetko.¹³⁶

Druhý fascinujúci príklad je **lotor na kríži**,¹³⁷ ktorého podľa jeho slov právom odsúdili, ale Pán mu hovorí, ešte dnes budeš so mnou v raji.

Bez nejakého analytického rozvádzania situácie. Toto je Božia moc, toto je moc Lásky. V ktorej všetko slúži k dobrému tým, čo milujú Pána¹³⁸. Zažívam podobnú moc Pánovej Lásky, buď osobne v mojej slabosti, alebo slabosti človeka všeobecne. Pán skutočne pozdvihuje človeka (pozri kapitolu 3.2.2), napĺňa srdce človeka radosťou a dáva život.

3.1.2 Pán dáva život

„Povedal mi: „Človeče, môžu tieto kosti ožiť?“

Povedal som: „Pane, Hospodin, ty to vieš!“

(Ez 37, 3)

Uvedomujem si (spirituálnu) skutočnosť, že **Pánova moc prekoná každé očakávanie a pohľad človeka**. Zoči voči bezmocnosti, či bolesti srdca človeka, Pán má moc, ktorú človek nielenže nepozná, ale ani nepredpokladá. To, že plačúce srdce Márie Magdalény

¹³⁵ Pozri (Lk 7, 36-50).

¹³⁶ „Hospodin, ty ma skúmaš a poznáš.“ (Ž 139,1)

¹³⁷ Pozri (Lk 23, 39-43).

¹³⁸ „Vieme, že všetky veci slúžia na dobro tým, čo milujú Boha, ktorí sú povolani podľa jeho predsavzatia.“ (Rim 8,28).

pred hrobom nerozpozná Pána, ešte neznamená, že Pán nie je prítomný, alebo, že Mária Magdaléna nemiluje. Znamená to jediné, že srdce Márie Magdalény ešte nepozná **moc vzkriesenia** ani ju nepredpokladá, kým nestretne živého vzkrieseného Krista. Moc Kristovej lásky je dokonalá a my vo svojom živote, explicitne povedané, so vzkriesením nepočítame. Máme v srdci bolesť až kým nezažijeme, nestretneme a nerozpoznáme živého Krista.

Ako lekár zažívam v udalostiach života Pána jeho moc, ktorú nečakám. Pacientka, ktorá bola prijatá do domáceho hospicu úplne vyčerpaná už na pokraji smrti, s perspektívnou životom v hodinách, bez merateľného tlaku, dýchavičná, s generalizovaným onkologickým ochorením, vychudnutá na kosť, žila nebojím sa povedať, zázračne a nevysvetliteľne 2 roky. Aj takto sa prejavila Jeho moc, ktorá dáva život a nik (vrátane mňa, personálu, rodiny) ju už nečakal. Rozpoznanie Pána a jeho moci mi aj v takýchto prípadoch doslova vlieva nádej a život.

Ak by niekto predsa len pochyboval o fyzických zázrakoch ako takých a Pánovej moci, tak lekár a historik Jacalyn Duffin ponúka po šiestich rokoch serióznej práce dobre zdokumentovaných 1400 zázrakov (prevažne uzdravení) z kanonizačných procesov. Čerpal vo vatikánskych zdrojoch z procesov svätorečení v obdobiach od roku 1588 do roku 1999.¹³⁹

3.2 Kristus v trpiacom človeku

Dilema, ktorá je pred nami, keď nás niekto žiada o pomoc, je pre vnímajúceho človeka, niekedy až veľmi živá, aj preto, že vieme, že možno v druhom nestretáme len človeka, ale živého Boha. Tušíme, že za požiadavkou o pozornosť a náš čas môže byť konanie samotného Boha.¹⁴⁰ Kristus v človeku býva nepoznaný, pre kresťana samozrejme tiež. Sám o tom hovorí, že dokonca podľa tohto postoja na konci posúdi skutky a konanie každého človeka. Vidíme, že naše srdce, náš prirodzený zdravý súcit s človekom, nás vedie k poznaniu a službe Bohu. Niekedy naša kresťanská snaha rozumovo vidieť a uchopiť Krista v človeku, len zbytočne vytvorí a inštaluje našu predstavu bez toho, aby sme boli schopní prijať živého Krista pred nami. Táto religiózna predstava nám potom môže

¹³⁹ Pozri viac DUFFIN, Jacalyn, *Medical miracles: doctors, saints, and healing in the modern world*. New York : Oxford University Press, 2009.

¹⁴⁰ „Nezabúdajte na pohostinnosť, lebo niektorí vďaka nej prijali ako hostí anjelov, hoci o tom nevedeli.“ (Heb 13,2).

byť prekážkou, ktorá bráni vnímať život v prítomnej chvíli. Vidieť to, čo sa odohráva pred našimi očami, čo Pán sám koná. Správne poznávame srdcom, milovať Pána umožní rozpoznať Ho srdcom v Duchu Svätom. Modlitba srdca umožní nájsť Milovaného. Mnoho ľudí jedná s chorým človekom spontánne súciteľne zo srdca, bez toho, aby o Bohu uvažovali, alebo si Ho do situácie „dosadzovali“. Je to číre a krásne konanie srdca, ktoré vidí potrebu človeka a koná v jeho prospech. A i keď vedome nevie, že je to Pán, spontánne miluje Pána¹⁴¹ a váži si Ho, pretože dokáže spontánne milovať človeka a vážiť si ho¹⁴². Verím, že **príbeh o poslednom súde**¹⁴³, ktorý nám Kristus rozpráva, nám predkladá túto pravdu. Ľudia z oboch skupín bez ohľadu nato ako konali, či už konali dobre alebo zle voči Kristovi, sú na poslednom súde prekvapení a pýtajú sa: „Kedy sme ťa videli chorého?“ (Mt 25,39). Kristus teda pre väčšinu ľudí, pre väčšinu z nás, ak nie pre všetkých, zostáva v skrytosti, kým sa sám nerozhodne, že sa nám dá spoznať.

Do vzťahu s trpiacim Kristom v človeku vstupujeme rôzne. Kristus sám v trpiacom človeku kráča pred našimi očami. Niektorí pristupujú úplne spontánne, súciteľne zo srdca, prederie sa davom a bez dlhého rozlišovania pomáha (Veronika, ktorá odvážne podáva šatku). Iný vstúpi do vzťahu s trpiacim Kristom nie úplne dobrovoľne (Šimon, ktorého vojaci prinútili niesť kríž – okolnosti, ktoré nás prinútiť k službe môžu byť rôzne). Niektorí plačú a nariajú ako plačúce ženy. Iný aj keď vie, že Kristus je Syn živého Boha, radšej povie: Nepoznám toho človeka. Další sa pýta: A čo je Pravda? Niektorí povedia: Preč s Ním! Postáv a obrazov máme na krížovej ceste požehnané. Akokoľvek sa na to vo svetle evanjelia pozrieme zistíme, že v službe núdznemu človeku sme v priamom kontakte s Kristom, aj keď o tom nevieme.

¹⁴¹ „Keďže viera nadobúda podobu cesty, týka sa aj života ľudí, ktorí hoci neveria, túžia veriť a neustávajú v hľadaní. V miere, akou sa otvárajú láske s úprimným srdcom a vydávajú sa na cestu s tým svetlom, ktoré dokážu prijať, už žijú na ceste viery, i keď si to neuvedomujú.“ FRANTIŠEK, Pápež. 2013. Lumen fidei, Encyklika pápeža Františka., www.kbs.sk. [Online], čl.35.

¹⁴² „Ak niekto povie: ‚Milujem Boha‘, a nenávidí svojho brata, je luhár. Veď kto nemiluje brata, ktorého vidí, nemôže milovať Boha, ktorého nevidí“ (1 Jn 4, 20). Tento text však v skutočnosti nevyklučuje lásku k Bohu ako niečo nemožné. Práve naopak, v kontexte Prvého Jánovho listu, ktorý sme práve citovali, sa taká láska vyslovene požaduje, len je tu zdôraznené neoddeliteľné spojenie medzi láskou k Bohu a láskou k človeku. Obe sú tak úzko spojené, že hovoriť o láske k Bohu sa stáva klamstvom, ak sa človek uzatvára pred blížnym, alebo ho dokonca nenávidí. Verš z Jánovho listu treba interpretovať skôr v tom zmysle, že láska k blížnemu je cestou, aby sme stretli Boha, a že zatvárať oči pred blížnym nás robí slepými aj voči Bohu.“ BENEDIKT XVI., Pápež. 2005, Deus caritas est. Encyklika pápeža Benedikta., www.kbs.sk. [Online], čl. 16.

¹⁴³ Pozri (Mt 25,31-46).

Možno je pre nás „rozum“ nepredstaviteľné, že Boh je v trpiacom človeku, alebo že je hladný, smädný, nahý. Lenže podobne „srdcom“ je nepredstaviteľné, žeby v tomto trpiacom človeku, človeku, ktorý potrebuje pomoc, Boh nebol.

Náš postoj v tejto dileme prítomnosti Boha v človeku iste ovplyvňuje aj postoj spoločnosti. Hlbšie korene súčasných postojových pozícií a javov v spoločnosti vidí Ján Pavol II. v oslabení citlivosti na Boha.¹⁴⁴

3.2.1 Milovať je riskantné

Uvidieť kráčať Krista v trpiacom človeku, je pre nás každopádne výzva. Vidieť Krista trpiaceho, otvoriť okno svojej duše a nájsť odvahu milovať je skutočnou výzvou. Kristus v blížnom čaká, čaká na to, že Ho budeme sprevádzať, čaká, že uvidí otvorené okná našej duše.

Pápež František mladým na svetových dňoch mládeže v Lisabone v auguste v roku 2023 počas krížovej cesty povedal tieto slová o Kristovi, ktorý trpí:

„Ježiš kráča, ale na niečo čaká, čaká na to, že ho budeme sprevádzať, čaká, že uvidíme... Neviem, čaká, že uvidí otvorené okná mojej duše, tvojej duše, duše každého jedného z nás.“¹⁴⁵

Každé utrpenie blížneho sa tak stáva Kristovou výzvou nielen otvoriť okno svojej duše blížnemu, ale aj sebe. Zamyslieť sa aj nad vlastným trápením, úzkosťou a túžbami srdca a predložiť ich trpiacemu Kristovi. Takto široko, zasahujúc všetko a všetkých v „malosti a poníženosti“ utrpenia, koná len milujúci Boh.

¹⁴⁴ „Pri hľadaní najhlbších koreňov zápasu medzi "kultúrou života" a "kultúrou smrti" nemôžeme považovať za jeho jedinú príčinu spomínanú zvrátenú ideu slobody. Treba sa dostať až k jadrú drámy, akú prežíva dnešný človek: je ním oslabenie citlivosti na Boha i na človeka, typický jav v spoločenskom a kultúrnom kontexte, ovládanom sekularizmom, ktorého vplyvy prenikajú až do vnútra kresťanských spoločenstiev a vystavujú ich skúške. Kto sa nechá nakaziť touto atmosférou, ľahko sa môže ocitnúť v začarovanom kruhu, ktorý ho strháva do strašného víru: keď stráca citlivosť na Boha, stráca ju aj na človeka, na jeho dôstojnosť a život; na druhej strane systematické narušenie morálneho zákona, najmä vo vážnej materii rešpektovania ľudského života a jeho dôstojnosti, postupne vedie k istému oslabeniu schopnosti vnímať oživujúcu a spásanosnú Božiu prítomnosť.“ Ján PAVOL II., Pápež. 1995, *Evangelium Vitae*, Encyklika pápeža Jána Pavla II., www.kbs.sk. [Online], čl. 21.

¹⁴⁵ FRANTIŠEK, Pápež. 2023, Pápež počas krížovej cesty na SDM: Musíte prijať riziko lásky., www.vaticannews.va. [Online].

„Nech sa každý z nás zamyslí nad svojim vlastným utrpením, zamyslí sa nad svojou vlastnou úzkosťou, zamyslí sa nad svojim vlastným trápením. Nebojte sa, myslite na ne a myslite na túžbu, aby sa duša opäť usmievala.“¹⁴⁶

Pápež František nás povzbudzuje objaviť význam Ježišovej krížovej cesty. Ježiš vzal kríž a podstúpil túto cestu, len kvôli mne, len kvôli nám, aby sme sprevádzajúc Ho na tejto ceste, našli odvahu milovať a boli uzdravení. Kristus prijíma cestu kríža kvôli človeku, podstupuje všetko, dáva svoj život z Lásky, aby sme zahliadli Lásku, boli tak Jeho ranami uzdravení a našli odvahu milovať:

„Ježiš kráča ku krížu, zomiera na kríži, aby sa naša duša mohla usmievať.“¹⁴⁷

„Musíte prijať riziko milovať. Je to riziko, ale stojí za to ho podstúpiť, a On nás v tom sprevádza.“¹⁴⁸

3.2.2 Nepoznaný Kristus sa dáva poznať

Kristovu prítomnosť je možné využiť a spoznať viac srdcom, modlitbou, v Duchu Svätom, než analyticky.

Uvediem príklad z praxe, ktorý som zažil ako chirurg. Táto udalosť mi zostáva v pamäti ako udalosť, v ktorej som zažil markantný rozdiel v tom, ako človeka vníma človek a ako človeka vníma a berie Boh.

Pooperačné delírium¹⁴⁹, nie je výnimočný stav.¹⁵⁰ Pri večernej vizite som sa zastavil pri pacientovi bez domova, v strednom veku, ťažko delirujúceho. Naordinoval som lieky a rozhodol som sa, že pri pacientovi chvíľu zostanem, kým sestra nachystá a donesie lieky.

¹⁴⁶ FRANTIŠEK, Pápež. 2023, Pápež počas krížovej cesty na SDM: Musíte prijať riziko lásky., *www.vaticannews.va*. [Online].

¹⁴⁷ Tamtiež.

¹⁴⁸ Tamtiež.

¹⁴⁹ Pooperačné delírium je chápané ako akútna a kolísavá porucha vedomia so zníženou schopnosťou sústrediť sa, udržať alebo presunúť pozornosť, sprevádzaná zmenami v kognícii a poruchami vnímania. Tento stav sa pooperačne vyskytuje sekundárne, má multifaktorálne príčiny a je známkou aktuálne náročných podmienok pre pacienta, ktoré vychádzajú hlavne z jeho celkového zdravotnému stavu. Tento stav je spojený s vyššou mortalitou.

¹⁵⁰ Elizabeth L. WHITLOCH, BA, Andrea VANNUCCI, MD, DEAA, and Michael S. AVIDAN, MB, BCh, FCASA. *Postoperative delirium*. *www.minervamedica.it*. [Online] 5. Apríl 2011.

Pacientovi v takomto stave slova obvykle veľmi nepomôžu. Vnímal som ťažkosť jeho situácie a kým som čakal na sestru, v tichu som sa za neho modlil. Ako som sa modlil, pacient sa upokojoval a ako keby presvitalo jeho skutočné vedomie. Pozeral sa pred seba, a šeptom hovoril: „Otecko, Ocko..“.

Po podaní liekov sestrou, som dokončil vizitu na oddelení a venoval sa ďalšej práci. Nad ránom mi sestra zavolať: „Pán doktor, ten zmätený bezdomovec zomrel!“

Pri obhliadke tela bol v jeho izbe neuveriteľný pokoj. Tak kontrastný proti tomu, čo bolo večer. Nemyslím prázdno, myslím hlboký pokoj. Ten pokoj sa dokonca rozlieval na celé oddelenie, všetci sme boli zrazu nejakým naplnením pokojom. To ráno na chirurgickom oddelení bolo pokojné a to nebýva pravidlom. Pacientova tvár bola uvoľnená a prežiarená. Ja som pochopil, že tento Boží Syn (ľudsky považovaný za zmäteného delirujúceho bezdomovca), sa túto noc stretol so svojím Otcom a ani sme to netušili, pretože On nemal podobu ani krásu, že by sme na neho hľadeli.¹⁵¹

3.2.3 Prijatie „ľudskosti“, je prijatím „Božského“

Príbeh Jóba a jeho priateľov je hlbkovou analýzou možného prístupu človeka k druhému človeku v utrpení.

Obvinenie z hriechu, vysvetľovanie Božej moci a spravodlivosti, či iný postoj, ktorý je vykorenený od videnia človeka, odpojený od spolupatričnosti, je v skutočnosti nadradený postoj. Nie je pravdou ani o nás samých, ani o chorom človeku. Tento postoj, keďže nie je pravdivý, nie je pomocou.

Paradoxne, vzdialený a nenáležitý prístup je v nás samých, keď sa narýchlo v obave vzdľuujeme od ľudskosti do akéhosi sveta nad týmto ľudským. Zoči voči bolesti a trápeniu človek prirodzene uniká a v situáciách, s ktorými si sami nevieme rady, rýchlo učíme trpiaceho zodpovedným ešte aj za vlastné trápenie, ktoré cítime pri pohľade na neho. Prinesieme vysvetlenie, radu a „posúdime príčiny“ (napríklad: „Keby si ma vtedy počúvol, všetko mohlo byť inak.“, cez výčitku: „Môžeš si zato sám!“, až po bezmocné: „Čo teraz vďaka tvojej chorobe budeme robiť?“, až po iné známky prenosu bolesti nás samých na chorého a neprijatia situácie, v ktorej sa spolu s chorým nachádzame). To všetko je nám štítom, ktorým často získavame odstup od bolesti. Určite chápeme, že krvácajúcemu

¹⁵¹ „Vyrástol pred ním ako výhonok, ako koreň zo suchej zeme. Nemá podobu ani krásu, aby sme na neho hľadeli, ani výzor, aby sme po ňom túžili. Opovrhnutý a opustený ľuďmi, muž bolesti, ktorý poznal utrpenie, pred ktorým si zakrývajú tvár, opovrhnutý, a my sme si ho nevážili. Naozaj, on niesol naše choroby a naše bolesti ho obťažili. My sme si mysleli, že je ranený, Bohom doudieraný a opovrhnutý.“ (Iz 53,2-4).

človeku nebudeme zdôvodňovať, čo mal robiť inak a ani dávať rady o Bohu, ale jednoducho zastavíme krvácanie, zakryjeme ranu a umyjeme ho. Až potom, ak on sám bude chcieť sa rovnocenne pobaviť, čo možno mohol robiť inak. Rešpekt k autonómii situácie človeka, postoj ktorý nevyčíta, nepýta sa nadradene: „Ako to?“, ale prijíma človeka s okolnosťami aké sú, zaujíma sa, skláňa sa k nemu a pomáha, je postoj, ktorému sa učíme celý život. Je tak jednoduchý v Láске, až je možno zložitý, lebo nás nekompromisne núti odhodiť všetko to nadradené, čo jednoducho nie je pravdivé a nefunguje. Pravdivý záujem o človeka, srdcom zvolí správnu cestu, pretože vidí človeka a jeho potrebu.

Podobne býva najprv dôležité rozpoznať základnú núdzu človeka i celkový (emočný, psychický, fyzický i sociálny) stav chorého človeka a poskytnúť cieleňú a vhodnú prvú pomoc. **Dôstojnosť, úcta k človeku, rešpekt vôbec k ľudskosti sú dobrým ukazovateľom správneho prístupu. Poznať Krista a stretnúť Ho môže radikálne zmeniť prístup človeka k človeku.** V návale stresu na ambulancii, či v zhone na oddelení, sú veľmi často práve úcta a dôstojnosť prvé na ráne. Je potrebné mnohé a v tej chvíli nemusí byť jasné, to jedno dôležité, že máme pred sebou chorého človeka, ktorý trpí a potrebuje pomocť.¹⁵²

3.2.4 Dôstojnosť človeka

Vidieť dôstojnosť chorého človeka a neprehliadnúť ju, je liečba postojom srdca, ktoré miluje. Aj Boh nás postojom Lásky k nám takto lieči.

Dôstojnosť je človeku daná Bohom a nemožno mu ju nijako odobrať. Je daná tým, že v nás samých žije Boh a miluje nás.¹⁵³ Je to dôstojnosť a radosť Nevesty, ktorú získava dokonalou Láskou, toho Ktorý Ju miluje. Milovaný Ženich si ju vyvolil, miluje ju a Ona

¹⁵² Na margo veci, ak sme zahľtení prácou a časovo personálne podmienky na prácu sú nedôstojné človeka, v podobe nerešpektovanie zákona a neustáleho preťažovania, sme jednoznačne povolani priznať túto dôstojnosť Božieho dieťaťa aj sami sebe a zvoliť správny krok smerom k nej. Nie sme otrokmi, ale Božími deťmi.

¹⁵³ „Práve na to chcel upriamiť pozornosť sv. Irenej z Lyonu vo svojom známom výroku: "Božou slávou je človek, ktorý žije". Človek je obdarený najväčšou dôstojnosťou, ktorá je zakorenená vo vnútornom spojení so Stvoriteľom: skvie sa v ňom jas skutočnosti samého Boha“ Ján PAVOL II., Pápež. 1995, Evangelium Vitae., Encyklika pápeža Jána Pavla II., www.kbs.sk. [Online], čl. 22-23.

miluje jeho.¹⁵⁴ Je to dôstojnosť, ktorú má márnokratný Syn v Otcovi, danú samotnou Otcovou prítomnosťou. Teda o túto dôstojnosť nie je možné prísť, je však možné ju prehliadnuť, nerešpektovať alebo neprežívať či dokonca ju tupiť.

Boh sa stal jedným z nás, sklonil sa k tomu najposlednejšiemu človeku a v ňom je naša dôstojnosť. Nepýtal sa vzdialene: „Ako to?“, On zvolil blízkosť ako cestu záchranu. Boh zostupuje v Kristovi do konkrétnej situácie človeka a pomáha každému núdznemu k životu. Prinavracia človeku dôstojnosť ako Vykupiteľ človeka. To všetko preto, že sme Jeho.

To, že nás miluje ten najmocnejší a najobdivuhodnejší Otec je naša dôstojnosť. Prijatú takúto dôstojnosť Otcovej Lásky sám pred sebou nebýva ľahké. Láska, ktorá poskytuje človeku nielen pomoc, ale súčasne mu priznáva dôstojnosť v spolupatričnosti (brata, sestry), umožňuje prijať i každý aspekt života všeobecne, nielen v medicíne. Služba Lásky, do ktorej nás Pán pozýva, je tým opravdivejšia, čím viac zažívame to, že sme milovaní. Znovu tak môžeme prežiť Božiu lásku prítomnú v našom živote, ktorá nám priznáva dôstojnosť a spolupatričnosť, neodsúva nás a nepovyšuje sa.

Aké uzdravujúce je ak nejaká autorita berie vážne naše slová. A Boh, najvyššia Autorita berie vážne každého človeka. Najvyšší, berie vážne našu situáciu, prosby, slzy, stav i naše slová, nijako nás neznižuje, ale miluje nás.

Dôstojnosť, ktorú Boh dáva každému pacientovi i lekárovi je liečivá v každom vzťahu, a to obojstranne. Pravdivo priznávaná dôstojnosť pacientovi priznáva dôstojnosť každému človeku prítomnému v miestnosti. Koľkokrát osloví skutočne ľudský prístup smerom k pacientovi nielen pacienta, ale celý prítomný personál, či rodinu. Pretože ľudskosť oslovuje, prináša Boha. Prijatie našej ľudskosti, zostúpenie k srdcu s našou krehkosťou, je cestou k Bohu i k sebe samému. A nejde o to len osloviť alebo zvestovať Pravdu, ale zažívať Lásku a byť jej svedkom. Myslím si, že toto je dielo Ducha Božieho a jeho prejav.¹⁵⁵

154 Boh a človek sú spojení v láske ako Nevesta a Ženich. Nie je možné chovať sa neúctivo k neveste a tvrdiť, že milujem ženicha, alebo obrátene.

155 Podobná možnosť žiť túto pravdu o dôstojnosti človeka ako vodítko správneho postoja sa naskytá v každom medziludskom jednaní, napríklad v jednaní kňaza skrze sviatosť zmierenia, úradníčky v banke, predavačky v supermarkete, alebo v jednaní otca, či matky rodiny voči deťom. Alebo v jednaní dospelých

3.2.5 Vzájomnosť vo vzťahu lekár - pacient a pacient - lekár

Vzťah lekár pacient je vždy vo vzájomnej interakcii. Vzájomnosť má rôzne roviny (telesnú, duševnú, sociálnu i spirituálnu) a intenzitu, od aspexie po operáciu, od vreleho zdieľania, cez povedzme odstup, od ignorovania po empatické vypočutie, od rozhovoru po jednanie. Je to prirodzené a ľudské.

Vzájomnosťou však myslím aj obrátený vzťah pacient - lekár, teda napríklad aj to, že každý pacient okrem toho, že má svoje potreby, je zároveň pre lekára darom už len tým, že je. Je toľko starých zreých ľudí, ktorých vnútorné bohatstvo je priamo darom. Každý pacient vždy niečo prináša¹⁵⁶, neexistuje pacient, ktorý by nebol prínosom. Existuje len emočný stav, ktorý nám nesedí alebo nás vyčerpáva. Pacient však je vždy obohatením (pozri 3.4.5).

Okrem povedzme duchovného prínosu osobnosti pacienta, existuje ešte iný rozmer vzájomnosti. Každý pacient, totiž lekárovi umožňuje uvidieť samého seba, a tiež vidieť a stretnúť Krista. Rozmer vidieť seba samého je pomerne dobre známy paradox – otázky, odporúčenia a rady, ktoré dávame ľuďom okolo, sú často naše vlastné otázky, odporúčenia a rady, ktoré v skutočnosti hovoria o tom, ako sa na svet pozeráme my. Pochopiteľne trpiaci človek sa mi tak stáva i otázkou, čo prežívam ja sám.

V spirituálnej rovine hlavne v hospici zažívam aj rovinu ako **Kristus skrze chorých ľudí sám oslovuje moje srdce** a obdarúva ma a odhaľuje mi, čo mám v srdci.

Uvediem stretnutie, ktoré ma donútilo premýšľať o sebe.

81 ročná pacientka s generalizovaným onkologickým ochorením, metastázami zasahujúcimi celé telo, má páchnuce a secernujúce vredy. Je vyčerpaná natoľko, že žiadny defekt sa nezahojí. Celková bolestivosť a trápenie sú značné, ale pacientka má odhodlanie užívať čo najmenej analgetík, pretože chce byť pri vedomí a chce mať možnosť rozhodovať sa. Má za sebou pohnutý rodinný príbeh s mnohými vzťahovými turbulenciami a fyzickými tragédiami. Úmrtia blízkych v rodine, ale aj vedomé odsunutie príbuzných a uzavretie sa. Jej negativistická deklarácia: „Nemajú o mňa záujem, tak ja tiež nie“, ma vedie

deti, voči starým rodičom. Jednoducho všade je možné žiť pravdivo Pánovu prítomnosť v človeku, ktorá budí bázeň a úžas z Pána prítomného v človeku.

¹⁵⁶ „Starý človek nie je len "predmetom" starostlivosti a služby. Aj on môže prinášať cenný vklad do služby Evanjeliu života. Môže a má využívať bohaté skúsenosti, ktoré získal počas svojho života a odovzdávať múdrosť, svedčiť o nádeji a láske.“ Ján PAVOL II., Pápež. 1995, Evangelium Vitae., Encyklika pápeža Jána Pavla II., www.kbs.sk. [Online], čl. 121., pozn. Analogicky sa toto tvrdenie Jána Pavla II. týka aj chorého človeka.

k tomu, aby som jej venoval čas, v snahe uľaviť jej vnútornej bolesti. Rozprávame sa nejakú chvíľu, keď zaznie:

„Vidím, že premýšľate, je to tak?“

- „Áno...“

„Je niečo, čoho sa bojíte?“

Po chvíli mlčania sa ma pýta:

- „Kto by sa nebál pán doktor? Nikto nevie, čo bude..“

Mlčím a v ľudskej snahe jej pomôcť sa snažím „inštalovať“ Krista a hovorím čosi takéto:

„Jeden sa vraj vrátil (myslím Krista). Jeho príbeh poznáte? Máte tu kríž (pozrieme sa na stenu, pacientka predtým o kríži sama hovorila) a ja verím, že plánuje, že si nás vezme do neba a verím, že sa tam stretneme...“

Usmiala sa a povedala:

- „Dôverujte ľuďom, pán doktor, to bude dobré. Vždy to dopadlo dobre, prečo by to teraz malo dopadnúť ináč?“

Rozhovor pokračoval, ale tieto jej slová: „Vždy to dobre dopadlo, prečo by to teraz dopadnúť ináč?“, vo mne vzbudili otázky.

Zneli mi veľmi podobne ako Ježišove slová: „Čo sa tak bojíte?! Ešte stále nemáte vieru?“ (Mk 4,40).

3.3 Chirurgická skúsenosť

3.3.1 Rozpoznať dôležitosť toho, čo nás stretá

Práve v chirurgickom prístupe k životu je zaujímavá schopnosť vidieť to najpodstatnejšie pre danú chvíľu. Táto schopnosť vyplýva zo skúsenosti ohrozenia života. Sú totiž situácie, kde je voľba „buď/alebo“, ide o takzvanú „vitálnu indikáciu“ k výkonu. Závažnosť stavu a možná strata života nesie so sebou aj zjednodušenie výberu a silu k rozhodnutiu i jasný výber cesty. Pri vitálnej indikácii k výkonu je jasné, čo je treba urobiť. Dilema, ktorú prináša práve možné ohrozenie života, odsúva z pozornosti nepodstatné veci úplne na vedľajšiu koľaj a dáva do popredia jednoznačný profit nášho zásahu v prospech života pacienta. Aj napriek náročnosti celej situácie, je postup zväčša jasný. (Bavíme sa o otázkach vitálnej indikácie. Teda indikácie k výkonu, bez ktorého by pacient ďalej neprežil, ide o život zachraňujúci výkon).

Tento spôsob uvažovania nás učí vidieť to, čo je najdôležitejšie a zvoliť tak správnu cestu. I v duchovnom živote je možné nájsť paralelu „vitálnej indikácie“ (kedy je vhodné vyhládať Krista - Lekára). Ak sme v situácii, keď správna pomoc neznesie odklad akokoľvek bude naša predstava pomoci boľavá, vyhládajme Krista a nechajme sa viesť. Kto iný ako Pán nám dokáže správne pomôcť? Ísť pred Pána je ten správny smer. Pán je totiž vždy plný milosti a vždy má riešenie.

Vieme, že Ježiš zaplakal nad Jeruzalemom,¹⁵⁷ avšak nerezignoval. Vedel, čo to pre Izrael a Neho samého znamená. Zistujem, že Ježišova láska neskončí, neľaká sa, ale premáha všetko a trvá. Ježiš prichádza so svojou milosťou, miluje nás do krajnosti, zachránil svet obetovaním seba samého. Áno, táto možnosť v duchovnom živote a v podstate i v celom našom živote je veľkosť a nepochopiteľná moc Božej lásky, dar jeho milosti, ktorý nám znovu vracia do srdca život.¹⁵⁸

3.3.2 Plánované operácie ako skúsenosť pravdivej komunikácie

Inokedy sú v chirurgii situácie takzvanej plánovanej operácie a tých je väčšina. Stav pacienta bezprostredne neohrozuje jeho život, ale chronicky limituje a vieme, že operáciou môžeme jeho stav vylepšiť. V takejto situácii je naopak dôležité poznať všetky známe okolnosti a rozhodnúť sa po zrelej úvahe a dohode s pacientom a jeho adekvátnom poučení. Najdôležitejšie pre spokojnosť pacienta a vzťah lekár-pacient je vykomunikovanie toho, čo pacient od operácie očakáva a čo je v skutočnosti možné, vrátane komplikácii. Pretože tieto operácie zväčša nie sú nevyhnutné, majú svoje opodstatnenie a prínos a zároveň prinášajú i trvalú zmenu, na ktorú si človek bude musieť zvyknúť.

Paralelou takýchto „operácií“ môžu byť v duchovnom živote životné voľby, ktoré človek činí, môžu a nemusia byť, niečo prinesú ako pozitívum a v niečom sa život zásadne zmení. Napríklad zmena zamestnania, rozbehnutie ambulancie, voľba bývania, hypotéka a podobne. Pre tieto naše možné vylepšenia života, ktoré zasiahnu do života významne, je vhodné pre pokojný priebeh a spokojnosť mať dobre a reálne vyjasnené, čo mi zmena prinesie a čo bude inak než by som chcel. V duchovnom živote si možno niekedy myslíme, že dôvera v Pána je vyložené súhlas bez otázok. Máriin postoj (pri zvestovaní), teda

¹⁵⁷ „Jeruzalem, Jeruzalem, ktorý zabíjaš prorokov a kameňuješ tých, čo boli poslaní k tebe! Koľko rás som chcel zhromaždiť tvoje deti ako sliepka svoje kuriatka pod krídla, a nechceli ste!“ (Lk 13,34).

¹⁵⁸ „Ako spolupracovníci vás napomíname, aby ste Božiu milosť neprijímali nadarmo.“ (2 Kor 6,1).

legitímne otázky „Ako to bude?“, založené na súhlase srdca, sú ten správny postoj, ktorý vychádza zo srdca plného dôvery v Pána. Naopak ak je v našom srdci nedôvera (Zachariášov postoj), tak nás naše otázky nakoniec nútia mlčať a len sledovať hĺbku Pánovho konania, kým neuvidíme dielo Jeho rúk fyzicky pred očami. Je to naša ľudskosť.

3.3.3 Komplikácie ako súčasť cesty – riešenie existuje

*„Hospodin dokončí svoj zámer so mnou.
Hospodin, tvoje milosrdenstvo trvá naveky.
Neopúšťať dielo svojich rúk!“
(Žalm 138,8)*

Ak by si chirurg myslel, že sa nevyskytnú komplikácie, či už predoperačne alebo pooperačne, bol by jednoducho naivný. Ku konštruktívnemu odvážnemu prijatiu skutočnosti, že život nutne prinesie prekážky každej našej „ideálne vysnívanej“ ceste, spejeme skúsenosťou.

Každý chirurg má komplikácie a musí o nich vedieť, mnohým sa totiž správnou operačnou technikou a taktikou dá predísť. Podstatné však je, že ak už komplikácia nastane, mal by vedieť, že je riešiteľná, operácia ňou neskončí ale naopak, musí nájsť riešenie. Presvedčenie, (vnútorná empiricky založená dôvera), že to v pohode zvládneme, nám dáva potrebnú odvahu vidieť aké máme možnosti a konať správne. Myslím si, že toto základné presvedčenie je zakorenené aj v spirituálnom charaktere života, ktorý pokračuje do večnosti. Je to podstata evanjelia, ktorú nájdeme už v samej povahe nášho života. Pretože život je cesta a na tejto ceste sú a budú prekážky, ale cesta pokračuje a my sa na nej učíme a rastieme. Presvedčenie, že cez tieto prekážky prejdeme a Pán nám pomôže, že riešenie existuje, je niečo (evanjeliovo) podstatné. Samozrejme sprvu sa učíme, ako vyriešiť komplikáciu, neskôr riešime komplikácie a životné udalosti sami, prídu situácie, keď znovu potrebujeme pomoc, kým nakoniec uspejeme a nájdeme riešenie. Myslím, že takéto presvedčenie mal i Ježiš, keď predpovedal, že bude mnoho trpieť a zároveň vedel, že vojde do slávy a že Otec jeho dielo dokončí. Nehovorím o naivnom samostatnom narcizme, hovorím o podstate Pánovej prítomnosti v našom živote a „skúsenostnej“ kompetencii, ktorá nás presvedča, že Pán nás vedie a pomáha nám, teda o dôvere v Život.

Každá naša životná cesta prinesie prekážky a mnoho prekážok a utrpenia, ale nakoniec nám ponúkne i riešenie a poradíme si. Naša cesta bude s Ježišom úspešná, dôjdeme do cieľa. Kristom sa možnosť precenenia vlastných síl, vždy skoriguje do pravdy, neveríme totiž v niečo, veríme v Niekoho. Pán cestu pozná, vedie nás a srdcu tak vyvstáva otázka: Pozná Pán vôbec pojem komplikácie, prekážky? Má teda moja cesta skutočne komplikácie, alebo ma len Kristus vedie inak ako by som chcel, čakal?

3.3.4 „Robte, čo môžete, sú len dve možnosti“

Spomínam si na jedného pacienta, ktorého som opakovane prijímal a aj operoval pre rôzne trombembolické príhody. Vždy, aj cez vážnosť situácie pôsobil pokojne a vyrovnané, veľmi vyrovnané. Bol podnikateľom a v živote pravdepodobne „preskákaval veľá“. Odohralo sa to po polnoci. Objemná zrazenina kompletne uzavrela distálnu aortu a obidve tepny, ktoré vedú krv ku dolným končatinám. Pacient mal v úvode náhle kruté bolesti obidvoch dolných končatín. Na chirurgickú ambulanciu dorazil ráno, v stave, keď už nehýbal nohami a necítil bolesť, pretože nervové zakončenia pod vplyvom nedokrvnenia odumreli.

Vysvetlil som mu závažnosť situácie: „Ak to tak necháme, neprežijete to. Ak pôjdeme na sál, obnovíme prítok krvi, ale vyplaví sa toľko metabolitov a rozpadových látok z tela, že vás to môže zabiť.“

Tak ako inokedy, pokojne a odovzdane sa usmial a bez známky strachu povedal: „Pán doktor, robte čo môžete, sú len dve možnosti: Buď sa to podarí, alebo nie“. To boli posledné slova pacienta, ktoré som od neho počul.

Pacient po revakularizácii, tento vzácny človek, napriek všetkej snahe, zomrel nasledujúci deň. Zasiahlo ma to. Bolo to ako zo zlého vtipu, operácia sa podarí, ale pacient nasledujúci deň zomrie.

Lenže v mojej duši už v ten deň na modlitbe zavládol pokoj a pretrvával mi pred očami jeho pokojný úsmev. To: „Pán doktor robte, čo môžete - sú len dve možnosti“ mi príde ako cenný názor a dobrá rada do života. Súkromný pacientov epitaf, dar venovaný mojej duši. Robme to, čo môžeme, ostatné je v Pánových rukách.

3.3.5 Životná skúsenosť s Pánom vedie k dôvere v Život

Fascinujúcu odovzdanosť a dôveru v život som zažil ešte u jednej babičky. Pacientka bola vo veľmi zlom stave. Napriek svojmu veku a stavu bola orientovaná a mladá duchom.

Žila už sama a od prvej chvíle na ambulancii pôsobila, že chce radostne kráčať životom ďalej dopredu cez čokoľvek, čo sa udeje. To zoči voči hroziacej smrti, nie je pravidlo. Pacientka chvíľu spomínala na ťažké životné situácie, ktoré ju stretli. To, ako sa do nich s manželom pustili a ako dobre dopadli. Jej srdce v tom všetkom vedome volilo postoj dôverovať a ísť rýchle dopredu. Výberom sa netrápi, dôveruje, zostáva dobrej mysli, aj keď je jasné, že fyzicky nemá rezervy na rozdávanie a stav v ktorom sa nachádza, s veľkou pravdepodobnosťou neprežije. Jej pokoj na tvári v pozadí vnímanej bolesti a celkového vážneho stavu, odvaha a dôvera sa nestratili ani v tejto chvíli. Držal som ju za ruku, stisla ju a odvážne povedala: „Ideme operovať“. Prežila a s ňou i môj dobrý pocit z dobre vykonanej práce. Jej postoj ma nebadane zoperoval kdesi hlbšie. Nebola to jej starecká naivita, či rezignácia, bolo to čosi zrelé, plne vedomé a odhodlané, čosi čo presahovalo len ľudské konanie. Bola v tom ľahkosť. Postoj k životu, plný dôvery. Videl som jej radostné odovzdanie sa skutočnému Životu. Nebála sa Pravdy a odvážne slobodne vykročila na Cestu. Zažil som veľa pacientov, ale nik nevystupoval tak prirodzene odvážne a v dôvere vo vedenie ako ona. Toto asi umožňuje len vzťah zrelej dôvery, ktorá už má celoživotnú skúsenosť s Božou milosťou a jej mocou bez toho, aby o tom rozprávala.

3.4 Paliatívna medicína a jej spirituálne špecifiká

3.4.1 Prijat' svoje skutočné limity je liečba

„Ved' ty si so mnou, tvoj prút a tvoja palica sú mi útechou.“

(Žalm 23, 4)

Existujú životné situácie, ktoré nám neumožňujú určitým smerom pokračovať. Je možné s nimi neúspešne bojovať a dostávať sa do stavov frustrácie. Alebo je možné ich naopak prijať, ako jasný smer od Hospodina. Spirituálna skutočnosť Božieho vedenia vrátanie nedovolenia niekam ísť, niečo urobiť, je myslím si spirituálnou realitou.

Túto skúsenosť sa pokúsím priblížiť z jedného pracovného „vhl'adu“, ktorý mi prišiel na um. Stalo sa niečo, čo sa mi profesne veľmi nepáčilo. Moje očakávanie a správny návrh postupu bol nadriadenou osobou úplne zamietnutý vykonštruovaným zdôvodnením. Hneval som sa a pýtal som sa Hospodina : „Prečo?“, keď v tom, mi prišli na myseľ slová tohoto žalmu a ja som s úľavou pochopil, že Pán je so mnou a „moje zamietnutie“ je

jednoducho jeho „prút a palica“, ktoré sú mojou záštitou. Hospodin, mi týmto celkom jasne hovorí: „Tade nie, o to sa už neusiluj, spokojne to nechaj. Ak to bude treba, pustím ťa tadiaľ, teraz však jasne vidíš, že toto nie je tvoja cesta“. Toto prijatie jednoznačného limitu ako Božej cesty, bolo pre mňa nielen uľavné, ale dokonca radostné, kedykoľvek som sa vrátil k tejto myšlienke, pochopil som, že Boh ma týmto ochránil a odbremenil. Chápať svoje obmedzenie ako vymedzenie smeru mojej cesty za Pánom je spirituálna možnosť.¹⁵⁹

3.4.2 Nevyčerpáva nás samotná situácia, ale náš postoj k nej

Do hospicu sa obvykle nejde z rozmaru alebo primárneho výberu. Človek sa pre hospic rozhodne väčšinou, vtedy keď už nemá „lepšiu“ voľbu. Život terminálne chorého človeka je tak limitovaný, že stráca sebestačnosť a potrebuje pomoc. Miera sebestačnosti sa s progresiou ochorenia aj v hospici ďalej posúva a znižuje (pacient je v úvode chodiaci s oporou, neskôr zvládne s pomocou presadnúť do vozíka, následne sa už len posadí na posteli a nakoniec zaľahne). Pacientove možnosti i fyzický svet sa postupne zužujú.

Je určite prirodzené a i sympatické ak človek s novými zúženými limitmi bojuje a nevzdáva sa, adekvátne využíva to, čo ešte zvládne a pokračuje v nasadení žiť. Na druhú stranu, ak sa opakovane pokúša o niečo, na čo už fyzicky nemá, pretože s novým limitom nie je zmierený, je evidentné, že si týmto prístupom škodí. Presadnutie si na toaletné kreslo s nutnosťou zavolať si niekoho, aby mu na misu pomohol, vyniesol misu a uložil ho do postele, sú často silným motívom udržať aspoň základnú samostatnosť za každú cenu. Pre terminálne chorého je však i pár krokov niečo, ako výstup na Mont Everest, priamo heroický výkon. Situácia je tak náročná a ponížujúca zároveň, že prijať svoj limit a nechať si pomôcť je veľká výzva pre každého človeka. Zavolať sestru a obťažovať ju minimálne 2x pri každej toalete, alebo bojovať svoj boj a neúspešne sa snažiť posunúť svoj limit?

Zmenou postoja a prijatím pomoci pacienti pravidelne prežijú úľavu. Táto malá zmena postoja, im často umožní našetriť sily a znovu trochu „rozkvitnúť“, napríklad v kontakte s blízkymi. Podobných situácií, v ktorých prijatie vlastného limitu v paliatívnej medicíne uľaví pacientovi je mnoho. Vo všeobecnosti sa dá povedať, že ak sa človek opakovane snaží o niečo, načo sám nemá a nenechá si pomôcť, zbytočne sa vyčerpáva a škodí si.

¹⁵⁹ „Keď prišli k Mýzii, pokúšali sa ísť do Bitýnie, ale Ježišov Duch im nedovolil.“ (Sk 16,7).

Dôvody, prečo tak konáme a nevieme prijať pomoc sú rôzne a nie je potrebné ich rozoberať.

Platí však, že vyčerpanie z opakovaného obťažného dosahovania pre nás hraničných situácií, môže vyžadovať zamyslenie, či nie je čas na nejakú zmenu nášho prístupu, ktorá prinesie úľavu (napríklad zmenu cieľa, spôsobu realizácie, pomoc iného). Skoro pravidelne tak v živote zistíme, že nás nevyčerpáva samotná situácia, ale náš postoj k nej. Situácia sama o sebe je riešiteľná.¹⁶⁰

3.4.3 Byť „dostupný“ srdcom

Ďalšou dynamikou ktorá v hospici prebieha je kontrastný protichodný posun, pokles vonkajšej aktivity a nárast vnútornej intenzity prežívania. Spomalenie a limity choroby spomaľujú celkový beh vonkajších okolností života, deň je pomalý a intenzita vonkajších udalostí klesá. Činnosti sú namáhavé, pomalé a obvykle viazané na jednu izbu, na jednu posteľ. Ak je v človeku čokoľvek, čo ho trápi, utrpenie obvykle zosilnieva. Dokonca u mnohých ľudí sa vnútorný svet zintenzívni natoľko, že je nutný farmakologický zásah. Z nefarmakologických prístupov je dôležité nenechať trpiaceho človeka samého, bez možnosti o tomto vnútornom svete rozprávať a byť mu nenásilne a zároveň plne k dispozícii. Dostupnosť srdcom je iná ako fyzická dostupnosť.

Tieto zmeny v intenzite vnútorného života i mimo hospic sú obzvlášť dnes časté a mnoho ľudí prežíva existenciálne osamotenie, bolesť a podobne v podobných otázkach ako v hospici, aj bez ochorenia. Ticho a spomalenie tempa takmer pravidelne tieto otázky priblíži a zintenzívni. Už len otázka: „Máš to komu povedať?“ môže byť liekom. Mnoho ľudí zostáva v tomto vnútornom svete opustených a pritom prítomnosť či otvorenosť iného srdca ochotného vypočuť bez hodnotenia, kritiky, úplne postačí k tomu, aby človek neuviazol sám v sebe a uzdravil sa.

Dostupnosť srdcom potom pripomína apoštola Jána ktorý nespí, ale modlí sa, (a nielen v Getsemanskej záhrade), či tichú prítomnosť Márie, ktorá sa modlí. Modlitba lekárovi umožní byť „dostupný“.

¹⁶⁰ Pán hovorí: „Pod'te ku mne všetci, ktorí sa namáhate a ste preťažení; ja vám dám odpočinúť. Vezmite na seba moje jarmo a učte sa odo mňa, lebo som tichý a pokorný srdcom, a nájdete odpočinutie pre svoje duše. Veď moje jarmo je príjemné a bremeno ľahké“ (Mt 11, 28-30).

3.4.4 Vonkajšia zmena ako nástroj pre potešenie srdca

Vnútorne stíšenie, zotrvanie v tichu a povedzme kontemplatívny duchovný život, či modlitba sú dobrým liekom. Zmena aktivity v živote je však ako nádech a výdych absolútne nutná (pozri podkapitolu 2.2). V kontexte paliatívnej medicíny zažívam, že zmena činnosti a prostredia (náplň či aktivita) lieči. Jednoduché vyvezenie von na vzduch, posedenie pri čaji, krátka návšteva blízkeho človeka alebo úsmev personálu, majú moc premeniť boľavý deň na deň plný dobra. Zmena umožní prísť na iné myšlienky takmer pravidelne a okamžite, je to mocný a legitímny nástroj, rovnako dôležitý pre srdce človeka a vzťah s Bohom ako zotrvanie v tichu. „Hospitalizmus ako syndróm“ sa u pacienta v paliatívnej starostlivosti „narodí“ pomerne ľahko. Pacient je upútaný na lôžko a jednu izbu, náplň dňa je stereotypná, každý deň je rovnaký, situácia telesná i duševná je neľahká, napriek fyzickej starostlivosti duša i telo oprávnene potrebujú viac.¹⁶¹

Dá sa povedať, že Benediktovo „modli sa a pracuj“ má v hospici, ale aj v klasickom živote stále platnosť v rôznych obmenách. Prirodzené a rozumné striedanie aktivít, prostredia je pre potechu srdca dôležitým nástrojom.

Láska je vynaliezavá, a tak ako sa strieda deň a noc, dokonca ročné obdobia, tak je pre človeka dobré zažívať rôznorodosť. Je to vedenie Pánom, ktoré vlieva srdcu radosť z podobnosti a odlišnosti.

3.4.5 Vidieť krásu a darovať ju

Nechám prehovoriť obrázky jednej 83 ročnej pacientky, ktorá v hospici našla samu seba, skrze maľovanie (pozri prílohu obrázok 6). Po prijatí do hospicu sa postupne vnútorne upokojovala. Konfrontovaná svojim zdravotným stavom a nie úplne najľahším osobným životným osudom, v prostredí kde sa skoro denne stretávala so smrťou iných spolupacientov, dokázala vnímať a prežívať krásu. Jej stav sa stabilizoval. Najprv akosi zvnútra. Upokojila sa a postupne nabrala sil. Keď to v nej nejako vrelo (úzkosť, obavy, smútok), vzala tužku a papier a maľovala, všetko bolo zrazu menej dôležité, až nepodstatné. S humorom mi hovorila: „Pán doktor, ja tam hore hovorím, aby to už skončilo, preto som sem prišla - no a vy mi to kazíte, vy im tam hovoríte, že chcete, aby som tu bola“.

¹⁶¹ Nepochopenie príčin „hospitalizmu“, môže viesť napríklad k nadužívaniu farmakologickej liečby agresivity, depresie, zmätenosti a podobne. Mnohokrát som zažil, že zvlášť ak sa podchyť začiatok, posediť u pacienta a nechať ho vyrozprávať, podať u pohár vody a ponúknuť zmenu režimu, či zistenie skutočnej vnútornej potreby, sú vyložene liečebná prevencia.

Stala sa tak nejako duchovnou „maminou, babičkou, priateľkou“ pre mnohých ľudí v hospici. Neostávala len sama, rada sa rozprávala, hľadala a videla krásu okolo seba. Mnohé pacientky nejakým spôsobom sprevádzala, zdieľala s nimi svoj život a sama dokázala priniesť svoj život do hospicu.

Keď sa jej študenti obdivujúci jej obrázky pýtali, ako to, že maľuje toľko kvetín, odpovedala jednoducho s úsmevom: „No pretože ich dostávam a vidím ich všade“. Iste nebola sama, kto dostával kvety. Pre mňa bolo a je krásne to, že ich videla všade, dokázala vidieť a vychutnať krásu v detaile (v tom malom, čo mala pred sebou) i v stave keď prežívala fyzicky neľahký stav a vnútorne napätie. Toto bol jej spôsob ako prežiť. Zachytiť všetko to pekné, čo vidím. Odišla z hospicu domov.

Premýšľam s Dostojevským. Čo ak Boh uskutoční vzkriesenie podobne, otvorí nám oči a my uvidíme krásu a Jeho Krása nás prebudí k životu?

3.5 Kristus ako Učiteľ

Kristus je v mojom medicínskom živote ako Učiteľ, hovorí k môjmu srdcu aj cez dar kolegov, sestier, sanitárov, upratovačky i riaditeľa. Učí ma prijímať názory iných a tvoriť si vlastný. Naučil ma, že sólo hra a ješitnosti v medicíne i v živote sú obmedzujúce. Dar kolegov, ktorí mi boli vzorom a mali skutočne inšpirujúce myslenie a postoje, asi nie je darom, ktorý je bežný. Ja som ten dar dostal a niekedy náročne a dlho, ale predsa som rozpoznával, že Pán aj skrze kolegov ku mne hovorí. Mal som mnoho kolegov, ktorí ma niečo naučili a v mnohom z týchto stretnutí a spoločných chvíľ čerpám aj dnes. Zároveň som sa na chirurgickej ceste naučil spolupracovať, ale aj samostatne jednať a niesť zodpovednosť, doťahovať veci, premýšľať k čomu vedú a čo môžem očakávať. Naučil som sa, že je dôležité povedať svoj názor v správny čas a správnym spôsobom. Zažil som aj veľa radosti, ľudského prístupu a zábavy. V chirurgickom období môjho života nechýbal skutočný humor. Naučil som sa načúvať, vyšetrovať, diagnostikovať, rozhodovať, komunikovať, operovať, riešiť komplikácie a celkovo voliť cestu, ktorá je pre pacienta správna. Jednoducho medicína v kolektíve je obrovský dar a kolegovia sú nenahraditeľní. Poznáním som dospieval k tomu, že vnímať pacienta komplexne, nielen z jednej strany medicínskeho pohľadu je absolútne zásadné, že neliečime „laboratórny výsledok, či röntgen, ale pacienta“. Zistil som, že názor a schopnosti kolegov sú cenné, že budovať len svoje ego je neúčelné a nezmyselné, ďaleko lepšie je budovať tím a vzťahy. Zistil som, že dôvera pacienta je to, o čo vo vzťahu lekár pacient ide, pretože bez dôvery liečba určite

uviazne. Úprimná komunikácia s pacientom a priame vysvetlenie, čo môže čakať, je cestou ako dospieť k vzájomnej dôvere. Zakrývanie pravdy, je zdrojom nedôvery a nespo-kojnosti. Medicíne sa lekár nenaučí len z kníh a dokonca v praxi si nevystačí sám, potrebuje mať okolo seba dobré prostredie a kvalitných kolegov. Zároveň Pán lekára pozýva, aby sa staral o svoj odborný rast, aby si rozširoval svoj horizont vedomostí a venoval sa oblasti medicíny, kde vidí perspektívu.

Na pracovisku však neboli vždy len vzťahy či prostredie, ktoré by boli pre mňa ideálne. Zažil som aj konkurenčné prostredie, intrigy, podrazy, enormné pracovné zaťaženie, brzdenie vo vývoji, business model a podobné negatívne javy. Celé to obdobie dnes už vnímam aj tak ako požehnanie. Aj na základe tohto prostredia som cítil otázky srdca, ktoré ma smerovali ku Kristovi inak a bližšie, pretože prázdno, ktoré som v srdci mal, dokázal zaplniť len Kristus, samotná medicína už nie. Kto vie, kam by som bez týchto ťažkostí až zašiel. V konečnom dôsledku tak mám dnes iný pohľad na medicínu, práve tým, že sa nevenujem len chirurgii, ale aj paliatívnej medicíne. Skrze túto oblasť medicíny mi Pán daroval priestor vidieť chorobu a utrpenie človeka, ale aj celkový život komplexnejšie. Priblížil mi tak našu púť ako celok, v kontexte konečnosti života na zemi a večnosti. V kontexte vzťahov i samoty, v kontexte Kristovej blízkosti.

4 Lekár je povolaný Kristom

Byť lekárom nie je len zamestnanie. Je uzdravujúce a dobré pochopiť povolanie byť lekárom ako súčasť svojho povolania k životu s Kristom v Láске. Pápež František hovorí:

„Toto poslanie má svoj plný zmysel v Kristovi, a možno mu porozumieť len od Neho počínajúc. Svätosť v podstate znamená žiť tajomstvá jeho života v jednote s Ním. Spočíva v spojení so smrťou a vzkriesením Pána jedinečným a osobným spôsobom, v neustálom zomieraní a vstávaní z mŕtvych s Ním. Tiež však môže znamenať obnovenie – vo vlastnej existencii – určitých aspektov Ježišovho pozemského života: jeho skrytého života, jeho komunitného života, jeho blízkosti posledným, jeho chudoby a ďalších prejavov jeho obetovania sa z lásky. Kontemplácia týchto tajomstiev, ako ju navrhuje sv. Ignác z Loyoly, nás vedie k tomu, aby sme ich vteľovali do našich rozhodnutí a postojov. Pretože ‘všetko v Ježišovom živote je znakom jeho tajomstva’, ‘celý Kristov život je zjavením Otca’, ‘celý Kristov život je tajomstvom vykúpenia’, ‘celý Kristov život je tajomstvom rekapitulácie’, a ‘Kristus spôsobuje, aby sme všetko, čo žil On, mohli žiť v Ňom a On to mohol žiť v nás.’“¹⁶²

Povolanie je dar, ktorý nám Pán daroval z lásky, aby nám i iným slúžil k dobrému. Je to dar, skrze ktorý Pán vyznáva a dáva svoju lásku. Už samotný dar prezrádza, že lekárovi je zverený trpiaci človek. Ľudsky cítime: „Ó, nie Pane, to je jednoducho veľá.“ Privilegium každého povolania však je, že nutne predpokladá zdieľanie „celého života“ s Kristom, pretože daru povolania nikto z nás „nestačí“ sám len preto, lebo v dare povolania sa nedarúva niečo, ale samotný Kristus, ktorý pochopiteľne chce ísť s človekom jeho cestou. Pán nedáva dar, aby nás zničil a ani ho nedáva, aby nás nechal hrať sa s ním „osamote“ a mal od nás pokoj. Pán dáva dar, aby s nami mohol zdieľať svoj Život. Spôsob: „tu ho máš a nazdar“ a „vrátim sa, aby som videl, čo si sním urobil“, je „bez vzťahový“ nezmysel. Bohužiaľ, mnohí kresťania v tejto „opustenosti s darom“ žijú. Byť lekárom je jednoducho nad ľudské sily a Pán to dobre vie. Už v samotnom dare sa dá predpokladať nutná prítomnosť Pána na ceste. A to je na tom to krásne. Pán sa týmto darom daruje Sám. Aj takto nám vyznáva Lásku a pozýva nás byť s Ním. Pánov cieľ je dať nám život v plnosti,

¹⁶² FRANTIŠEK, Pápež. 2018. Gaudete et exultate - O povolani k svätosti v súčasnom svete, Apoštolská exhortácia., www.kbs.sk. [Online], čl.20.

ktorý nespočíva v pomíňajúcej plnosti podľa tohto sveta (veciach, zážitkoch, či „povolání“), ale v plnosti vzťahu s Ním. Pánov cieľ je byť s nami. Prijatý dar medicíny, tak má slúžiť k poznaniu Krista, k stretnutiu, nie k výkonu (Marta a Mária v nás). Nutne potrebujeme pochopiť, že naň nestačíme a nebudeme stačiť sami a tiež, že to nie je jediný dar v našom živote. Potrebujeme pochopiť celok nášho života, ktorým je Kristus sám. Darom teda nie sme otrocky viazaní. Dar nakoniec zakope ten, kto si o Pánovi myslí, že je tvrdý človek. Máme tak hlavné pozvanie spoznať Pánovu Lásku a prijať viac hrivien. Spoliehať sa na Neho,¹⁶³ a tak rozmnožiť naše hrivny. Nemocnica, ambulancia nie sú síce výlučnými miestami, kam Pán prichádza, sú ale miestami, kam Pán chce a túži ísť s nami a to pomerne často. Kam nás pozýva a zároveň On sám hovorí, pôjdem s Tebou kamkoľvek pôjdeš. To je Pánov Duch a kde je On, tam už je sloboda Lásky. Prežívať povolanie lekára ako jediný dar nebude ten najzdravší prístup.¹⁶⁴ Zostať pri „povolání“ bez Lásky je jednoducho málo, nasledovať Krista ako milovaného Učiteľa a Lekára a prijať takto dar medicíny, ako povolanie byť s Kristom, je zdá sa to správne miesto v živote, aké povolanie byť lekárom má. Nie sme povolání utekať od nášho povolania, sme povolání pozeráť sa naň vo vyváženosti celku. K tejto vyváženosti pohľadu, patrí aj zdanlivé „zrelativizovanie“ daru pred Darcom samotným. Totiž, „nie život má poslanie, ale život sám je poslaním“, nemilujem povolanie, ale Krista, podobne ako ma nemiluje a nenapĺňa povolanie, ale Kristus. Povolanie sa upevní zakorenением v láske Krista, len v kontexte celku, teda Krista. Potom je žité ešte pevnejšie a zároveň pružnejšie, flexibilnejšie.¹⁶⁵ „Pevnosť“ duchovného života nie je nepružná rigidita „tvrdosti“ kovovej tyče, ktorá sa zlomí pri bočnom náraze s inakosťou. A nie je to ani trstina zmietaná vetrom. Je to strom, zasadený pri vode, ktorý živo rastie, pevne zakorenený v Kristovi, v Živote samom. Je živý, pružný a pevný zároveň. Dostáva mnoho a berie to, čo potrebuje pre život, a tak mnohí dokážu

¹⁶³ „Tí, čo sa spoliehajú na neho, budú chápať pravdu a verní budú zotrvať v láske pri ňom, lebo milosť a milosrdenstvo patria jeho vyvoleným. (Múd 3,9)

¹⁶⁴ „Toto je pre všetkých nás silné pozvanie, ktorému treba venovať pozornosť. Aj ty potrebuješ pochopiť celok tvojho života ako poslanie. Pokúšaj sa o to počúvaním Boha v modlitbe a spoznávaním znamení, ktoré ti on ponúka. Pýtaj sa vždy Ducha, čo od teba Ježiš očakáva v každom okamihu tvojej existencie, a v každom rozhodnutí, ktoré musíš urobiť, aby si rozoznal miesto, ktoré má v tvojom poslaní. A dovoľ mu, aby v tebe vyformoval to osobné mystérium, ktoré odráža Ježiša Krista v dnešnom svete.“ FRANTIŠEK, Pápež. 2018. Gaudete et exultate - O povolání k svätosti v súčasnom svete, Apoštolská exhortácia., www.kbs.sk. [Online], čl.23.

¹⁶⁵ „Azda nás môže Duch Svätý pobádať k naplneniu jedného poslanca a zároveň od nás žiadať, aby sme od neho utekali, alebo sa doňho nesnažili vložiť naplno – pre zachovanie vnútorného pokoja? Niekedy sme však pokúšaní odsúvať pastoračnú službu alebo nasadenie vo svete na druhé miesto, akoby to boli len „rozptýlenia“ na ceste k posväteniu a vnútornému pokoji. Zabúda sa však, že „nie život má poslanie, ale on sám je poslaním“ FRANTIŠEK, Pápež. 2018. Gaudete et exultate - O povolání k svätosti v súčasnom svete, Apoštolská exhortácia., www.kbs.sk. [Online], čl.27.

zahniezdíť v jeho korune a oddýchnuť si v jeho tieni. Srdce Krista, ktoré stretá človeka, je pozvanie i odpoveď, Alfa i Omega.

4.1 Povolanie byť lekárom

Máme všetko potrebné, aby sme poznali Toho, ktorý nás povolal vlastnou slávou a účinnou mocou.¹⁶⁶

Peter odporúča: „Preto sa tým viac usilujte, bratia, upevniť svoje povolanie a vyvolenie. Keď to budete robiť, nikdy sa nepotknete.“ (2 Pt 1,10).

Ako upevniť svoje povolanie, bez ktorého sa na ceste ako hovorí Peter, môžeme „potknúť“? **Upevniť svoje zakorenenie v Láске Krista.**¹⁶⁷

Lekár, ktorý sa nesnaží upevniť svoje vyvolenie a povolanie v Kristovi, (ktorý netúži prebývať s Kristom, zostať v Jeho Láске a zakoreniť sa hlbšie) sa tak môže potknúť. Môže mať sklon buď dar podceniť (nevšimnúť si ho, nežiť, nerozvíjať apod.), alebo preceniť a stať sa otrokom daru. Plniť funkciu lekára (redukcionizmus), či byť „dobrým“ lekárom v očiach iných (vyčerpávajúca hodnota si zasluhujúca servilita) nie je zas tak zriedkavé. Žiť s Pánom je celkom vzácné, pretože je to úzka cesta Lásky.

Ak pod vplyvom práce strácame milujúci pohľad Krista, vráťme sa k modlitbe srdca, doprajme si v Kristovi, čo potrebujeme a hľadáme Pána, pretože Ním sme povolaní. Upevnime svoje vyvolenie, nielen tu na zemi, ale aj tam hore.¹⁶⁸ Boh totiž žije v našom srdci a ponúka viac než dokážeme prosiť.

¹⁶⁶ „Jeho božská moc nám darovala všetko potrebné pre život a nábožnosť, keď sme poznali toho, ktorý nás povolal vlastnou slávou a účinnou mocou.“ (2 Pt 1,3).

¹⁶⁷ Apoštol Pavol v liste Efezanom prosí takto: „aby Kristus skrze vieru prebýval vo vašich srdciach, aby ste tak zakorenení a upevnení v láske mohli so všetkými svätými pochopiť, aká je to šírka, dĺžka, výška a hĺbka, a poznať Kristovu lásku, ktorá prevyšuje poznanie, a tak aby ste sa dali naplniť celou Božou plnosťou. Tomu však, ktorý pôsobením svojej moci v nás a nad to všetko môže urobiť omnoho viac, ako my prosíme alebo rozumieme, tomu sláva v cirkvi a v Kristovi Ježišovi po všetky pokolenia na veky vekov. Amen.“ (Ef 3, 17-21).

¹⁶⁸ „Kiež dokážeš spoznať, ktoré je to slovo, ten odkaz Ježiša, ktorý Boh chce povedať svetu tvojím životom. Nechaj sa premeniť, nechaj sa obnoviť Duchom, aby sa to mohlo uskutočniť, a aby sa tvoje vzácné poslanie nepremámilo. Pán ho privedie k zavŕšeniu, aj uprostred tvojich chýb a zlých okamihov, ak neopustiš cestu lásky a zostaneš vždy otvorený na jeho nadprirodzené pôsobenie, ktoré očisťuje a osvecuje.“ FRANTIŠEK, Pápež. 2018. Gaudete et exultate - O povolaní k svätosti v súčasnom svete, Apoštolská exhortácia., www.kbs.sk. [Online], čl. 24.

Aspekt jedinečnosti našej cesty (napríklad jej nepochopiteľnosť v očiach ľudí) nás nemusí rušiť, dôležité je zakorenenie v Pánovej Láске. Pápež František vysvetľuje:

„ ‘Každý svojou cestou,’ hovorí koncil. Takže netreba stratiť odvahu, keď človek hľadá na vzory svätosti, ktoré sa mu zdajú nedosiadateľné. Existujú svedectvá, ktoré sú užitočné, aby nás stimulovali a motivovali, ale nie preto, aby sme sa ich snažili kopírovať, pretože to by nás mohlo vzdialiť od jedinečnej a vlastnej cesty, ktorú má Pán pre nás. Dôležité je, aby každý veriaci objavil svoju vlastnú cestu a dostal zo seba to najlepšie; to osobné, čo doňho Boh vložil (porov. 1 Kor 12, 7) a nevyčerpával sa v snahe napodobňovať niečo, čo nebolo zamýšľané preňho. Všetci sme povolaní byť svedkami, ale ‘existujú mnohé existenciálne formy svedectva’. Vskutku, keď veľký mystik svätý Ján z Kríža písal svoj Duchovný spev, uprednostňoval vyhýbať sa fixným pravidlám pre všetkých a vysvetľoval, že jeho verše boli napísané tak, aby ich každý použil ‘podľa vlastného spôsobu’. Pretože Boží život sa nám komunikuje ‘jedným takým a druhým onakým spôsobom’.¹⁶⁹

Nádherne túto **komplexnosť povolania** Pána vyjadruje pápež František ešte inak: „Božie volanie k sebadarovaniu si však rázi cestu postupne, prostredníctvom rôznych situácií: v kontakte s chudobou, vo chvíli modlitby, vďaka jasnému svedectvu evanjelia, čítaniu otvárajúcemu našu myseľ, keď počúvame Božie slovo a vnímame ako sa obracia na nás, v rade brata alebo sestry, ktorí nás sprevádzajú, v čase choroby alebo smútku. **Fantázia Boha, ktorý nás volá, je nekonečná. A jeho iniciatíva a bezplatný dar čakajú na našu odpoveď**. Povolanie je ‘prelínaním Božej voľby a ľudskej slobody’, je dynamickým a podnetným vzťahom, ktorého **partnermi sú Boh a ľudské srdce**. Tak je dar povolania akoby božským semenom, ktoré kľíči v pôde nášho života, otvára nás Bohu a otvára nás druhým, aby sme sa s nimi podelili o nájdený poklad. To je základná štruktúra toho, čo chápeme pod pojmom povolanie: **Boh nás volá tým, že nás miluje a my mu z vd'ačnosti odpovedáme láskou**. Spoznáваме, že sme milovaní synovia a dcéry toho istého Otca a navzájom sme si bratmi a sestrami.¹⁷⁰

¹⁶⁹ FRANTIŠEK, Pápež. 2018. Gaudete et exultate - O povolani k svätosti v súčasnom svete, Apoštolská exhortácia., www.kbs.sk. [Online], čl. 10-11.

¹⁷⁰FRANTIŠEK, Pápež. 2023, Povolanie je milosť a poslanie., Posolstvo pápeža Františka., www.katolic-kenoviny.sk. [Online].

Učiť sa prijímať svoje povolanie, ako prejav Kristovej lásky, ako dar blízkosti Pána, je stále dielo, ktoré v nás koná sám Duch Boží. Oslobodzuje nás tak od postoja staršieho či mladšieho syna. A dáva nášmu srdcu schopnosť vidieť, že to, čo je Otcovo je i naše.

4.2 Pozvanie k sebazpoznaniu

Bez sebazpoznania všeobecne človek v živote tápe. Prijatie povolania lekára vyložene pozýva (podobne ako u kňaza) k tomu, aby pravdivo poznával sám seba prakticky neustále a na základe toho rástol a dozrieval. Dokázať rozpoznať svoje srdce a nachádzať svoje motivácie i spôsoby, i to z „akého ducha“ takto koná, je pre človeka náročné a oslobodzujúce zároveň. Prísť, taký ako som, s vonkajším i „vnútorným životom“ vrátane svojich túžob a potrieb, prázdnoty, bolesti, nepokoja, úzkosti i slabosti v dôvere pred milujúceho Pána, je úzka cesta, ktorá vedie k životu. Je však dôležité predstupovať pred milujúci pohľad nášho Pána, pretože od uzdravujúcej a zrelej lásky, ktorá slobodne hľadá dobro druhého a lieči už samotným prístupom, daruje sa, k deštruujúcej uzavretej seba láske, ktorá nakoniec len hľadá vlastný prospech a má tak potenciál zraňovať oboch (nás samých i pacienta), je v srdci často len malý a nepoznaný krôčik.¹⁷¹

Ján Pavol II. múdro hovorí: „Človek, ktorý chce dôkladne pochopiť sám seba - a to nie iba podľa bezprostredných, čiastočných, často povrchných, ba dokonca zdanlivých kritérií svojho bytia - musí sa priblížiť ku Kristovi aj so svojím nepokojom a neistotou, so svojou slabosťou a hriešnosťou, so svojím životom a smrťou. Musí, aby sme tak povedali, do neho vojsť celou svojou bytosťou, musí si "prisvojiť", asimilovať celú skutočnosť vtelenia a vykúpenia, aby tak znova našiel seba. Ak sa v ňom uskutoční tento hlboký proces, prinesie ovocie nielen klaňania sa Bohu, ale aj hlbokého úžasu nad sebou samým.“¹⁷²

4.3 Spirituálne pozadie „burn out syndrómu“ v medicíne

*„Niektorý muž je síce šikovný a vychováva mnohých,
ale vo vzťahu k sebe je nanič.“*

¹⁷¹ „Nasadenie motivované úzkosťou, namyslenosťou, túžbou ukazovať sa a dominovať, iste nebude posväcujúce.“ FRANTIŠEK, Pápež. 2018. Gaudete et exultate - O povolani k svätosti v súčasnom svete, Apoštolská exhortácia., www.kbs.sk. [Online], čl.28.

¹⁷² Ján PAVOL II., Pápež. 1979, Redemptor hominis., Encyklika pápeža Jána Pavla II., www.vatican.va. [Online], čl.10.

Existuje mnoho rizík v živote lekára, ktoré aj dnes dokonajú svoje strašné dielo. Nie je výnimkou stretnúť lekára so zničeným osobným životom, či zdravím a podobne. O syndróme vyhorenia sa napísalo mnoho¹⁷³ a je to dnes jedna z tém, ktorej nechýba pozornosť. Samotné slovo syndróm, neodráža ani tak kauzalitu, skôr popisuje akési pozorovanie v spoločnosti, ktorého korene sú širšie než len jednotlivá príčina.¹⁷⁴ Deštruktívne následky takéhoto stavu sú katastrofálne, majú ďalekosiahly vplyv na lekára, jeho okolie, rodinu, vzťahy, život všeobecne. Rozvoj syndrómu vyhorenia je obvykle pomalý a nebadaný, preto aj často nepoznaný. Často rozpoznáme, že sa niečo v nás deje až keď to ďalej nejde a poriadne to škripe. To už je život človeka vnútorne vyhasnutý, chýba radosť, energia, vôbec chuť žiť, podlamuje sa fyzické zdravie, klesá psychická výkonnosť, dochádza k izolácii človeka, naruša sa sociálny a rodinný život a podobne.

Lekár je v riziku, že vyhorí jednak vonkajšími podmienkami, požiadavkami, ktoré naň kladie už samotné povolanie, nastavenie podmienok vzdelávania a pracovného vyt'aženia nebýva priaznivé a i vzťahy na pracovisku nemusia byť ideálne, naopak hierarchické usporiadanie a široké lakte pre kariérny rast, často vytvárajú nezdravo konkurenčné prostredie. Práca a nadčasy v mnohých zariadeniach vyložene nerešpektujú zákonník práce. To je ale len jedna, povedzme vonkajšia časť súkolesia, mechanizmu, ktorý nakoniec zničí život človeka. **Tá druhá časť deštruktívneho, pohybujúceho sa mechanizmu,** ktorý vedie k vyhoreniu **je osobné nastavenie v srdci človeka.** Totiž nastavenie srdca, ktoré vedie k tomu, že na túto hru pristúpi a prestane vnímať podstatné, ale hľadá nepodstatné. Myslím si, že srdce lekára, ktoré hľadá len kariérny úspech, ocenenie alebo sa snaží z nejakého dôvodu vyhovieť druhým a prijíma podmienky, ktoré mu nevyhovujú, až do takej miery, že v podstate prestáva žiť, nutne vyhorí. Zjednodušujúco povedané, vždy je rozpoznateľný aj spirituálny deficit vo vzťahu k Bohu, ktorý sa prejaví deficitom vo vzťahu k sebe a k ľuďom. Mnohí naskočia do tohto vlaku práve pridaním si práce

¹⁷³ „Lekári sú rizikovou skupinou pre rozvoj syndrómu vyhorenia, ktorý môže zásadne ovplyvňovať pracovnú výkonnosť, prístup k pacientom aj výskyt pracovných chýb a omylov. Ohrozuje tak teda nielen lekárov, ale aj pacientov a samotný systém zdravotníctva. Prevenciou a terapiou syndrómu vyhorenia sa treba venovať, a to ako na rovine osobnej (aktívnym prístupom k vzdelávaniu, dostatočný voľný čas, sociálna podpora v rodine a ďalší rad špecifických psychologických postupov), tak na rovine systémovej, zo strany zamestnávateľa, systému zdravotníctva.“ PhDr. Radek PTÁČEK, Ph.D. Burn-out syndrom u lekářů. *www.prolekare.cz*. [Online] Oktober 2010.

¹⁷⁴ Problematika vyhorenia je však komplexná a netýka sa len medicíny.

z dôvodu financií, iní možno z dôvodu ocenenia, kariérneho postupu, prijatia do kolektívu, alebo len splynutia s davom, niektorí z potreby utiecť do práce apod.

Práca konaná ako povolanie je skutočne pozvaním, ktorého bremeno neťaží, je darom Lásky a možnosťou prežívať Lásku.

Milovať seba v práci, potom znamená naučiť sa počúvať svoje srdce, rozoznávať hlas Krista a stretávať sa s Ním, žiť s Ním a nechať sa Ním viesť. Znamená to zostávať v Kristovej oslobodzujúcej láske a až tak dávať skutočne s láskou a meniť podľa toho vonkajšok. K tomuto vzťahu s Bohom dorastáme a nie je vždy pre nás jednoduché ho žiť. Intimita s Pánom je spirituálna „prevencia“ vyhorenia, pretože Pán nás v srdci vedie k životu v plnosti, nenecháva sa obmedziť vonkajšími podmienkami, ale premení ich. To je Božia moc Lásky k človeku, ktorá dáva život. **To isté vnútorné osobné súkolesie, ktoré je spojené s Bohom, síce môže zapadať do „rovnakých“ vonkajších okolností, ale bude schopné ich premieňať v pohybe, ktorý je už hnaný Božou mocou, na požehnanie v osobnom živote i požehnanie ľudí v okolí.** Teda objavený Dar života sa stane skutočným darom.¹⁷⁵

4.4 Kristus umožňuje najst' správnu mieru

V Bohu si nič neodporuje, naše potreby či potreby blížneho.

Preto odpočinok a správna miera sú paradoxne základom služby. Je treba si uvedomiť vlastnú hranicu a preukázať lásku sebe. Nik unavený, frustrovaný, bez sily a kapacity nie je schopný pomôcť. Naopak, človek v takomto stave (aj lekár) už potrebuje pomoc. Rozlišujme od neschopnosti pomôcť sám sebe a potreby odpočinúť si.

Smerovať k zdraviu tela, duše a Ducha znamená jednať podľa Neho, s Ním a v Ňom a nachádzať tak správnu mieru veci, nechať sa viesť a počúvať Krista vo svojom srdci je nesmierne dôležité. Ono totiž v medicíne je často človek v pokušení vyhovieť všetkým. Vieme, že potreba uzdravenia ľudstva je skutočne nekonečná a vieme, že ani Pán nebol poslaný ku všetkým (aj keď to Jeho domácich poslucháčov poriadne vyviedlo z miery). Boh v rozpoznaní osobného poslania chráni človeka pred zahltením, ktoré sa môže javiť ako poslanie. Preto spoznať Krista ako osobného lekára, ktorý ma uzdravuje a želá si

¹⁷⁵ „Je dôležité, aby osoba dokázala prijať takzvaný hermeneutický (Hermeneutika - umenie interpretácia, porozumenia) princíp povolania: **Život je v každom prípade prijaté dobro, ktoré má zo svojej podstaty tendenciu stáť sa dobrom rozdávaným.**“ CENCINI, Amadeo, *Směrem k jádru*. Příbram : PB tisk, 2007, str. 33.

moje zdravie je spôsob ako rozpoznať Lásku Pána v mojom srdci a dať jej zelenú vo svojom živote.

4.5 Kristus uschopňuje lekára milovať Ho v blížnom

Ak sa otvárame Láske, Bohu, zažívame mnohé prejavy Božej lásky k nám (pozri kapitolu 2).

Tajomstvo Kristovej Lásky k človeku je natoľko pevné¹⁷⁶, že Ježiša od žiadneho človeka nemožno oddeliť bez toho, aby sme nestrácali pohľad na Ježiša. Na túto súvislosť medzi láskou Boha a láskou k blížnemu upozorňuje Písmo viac krát. Kristus je v blížnom. Pápež Benedikt popisuje, čo sa v srdci deje, ak vynecháme kontakt s Bohom a zároveň poukazuje ako sa „zbožnosťou“, ktorá nerozpozná Boha v blížnom vytráca vzťah s Bohom.

„Ak kontakt s Bohom v mojom živote úplne chýba, môžem v druhom človeku vždy vidieť len druhého a nedokážem v ňom spoznať Boží obraz. Alebo ak v mojom živote úplne vynechám pozornosť voči blížnemu, budem chcieť byť len „zbožný“ a plniť si „svoje náboženské povinnosti“, vytratí sa aj môj vzťah k Bohu. Vtedy je takýto vzťah iba korektný, ale bez lásky. Len moja ochota ísť v ústrety blížnemu a prejaviť mu lásku ma robí citlivým aj voči Bohu. Len služba blížnemu otvára moje oči, aby som videl, čo pre mňa robí Boh a ako ma miluje.“¹⁷⁷

V živote lekára tak konkrétne zažívame ako stretáme trpiaceho Krista v pacientovi, i to ako sa nám sám Kristus dáva poznať (pozri podkapitolu 3.2.).

4.5.1 Ako milovať Krista v blížnom

Život vo svete je sám školou duchovného života. Zisťujeme, čo prospieva a čo zase nie. Ale život v srdci je stred, bod spojenia s Bohom. Ak naše srdce nestretá Lásku, skôr či neskôr sa nechá doslova „šrotovať“ alebo nalákať na zdanie, aby potom zostalo prázdne

¹⁷⁶ „... je tu zdôraznené neoddeliteľné spojenie medzi láskou k Bohu a láskou k človeku. Obe sú tak úzko spojené, že hovoriť o láske k Bohu sa stáva klamstvom, ak sa človek uzatvára pred blížnym, alebo ho dokonca nenávidí.“ BENEDIKT XVI., Pápež. 2005, Deus caritas est. Encyklika pápeža Benedikta., www.kbs.sk. [Online], čl. 16.

¹⁷⁷ BENEDIKT XVI., Pápež. 2005, Deus caritas est. Encyklika pápeža Benedikta., www.kbs.sk. [Online], čl.18.

a nepokojné (pozri 4.3). To odkiaľ človek žije a Kto poháňa jeho život (láska Kristova nás poháňa) určuje ako nakoniec vyzerá dielo našich rúk vo svete a aké ovocie prinášame.

Čo hovorí Kristus vo „vyžadujúcom“ človeku, ktorí vykrikuje: „Ja si ťa platím doktor!“, a ako zostať v Láske, ktorá ma miluje a miluje aj vyžadujúceho človeka?

Na mnohé podobné otázky často nemáme odpoveď ihneď.

Mária nás učí, že duchovný človek nemá odpoveď hneď. Učí nás, že je možné uchovávať to všetko v srdci a premýšľať. Aj takto, len jednoduchým časovým odstupom, časom s Pánom, nastavujeme kormidlo svojho srdca smerom k Láske. V medziľudských vzťahoch je to niekedy doslova otázka ďalšieho vývoja vzťahu. Mnoho napätých situácií vzniká impulzívnym prikladaním do ohňa. Malá zmena kurzu hneď na začiatku vo výsledku prinesie zásadnú zmenu vzdialenosti oboch srdc. V podobných situáciách sprvu postačí vziať si čas, nepriložiť do ohňa a pootvoriť dvere svojho srdca a umožniť tak ďalšiu komunikáciu. Pootočiť tak kormidlo nášho srdca trošičku smerom k Láske, smerom k človeku a podržať takýto kurz. Aj keď nie sme schopní dosiahnuť zmierenie ihneď, smerujeme k nemu. Ak my nezatvoríme dvere svojho srdca, druhý človek môže prísť a Pán môže jednať.

Ako poznáme, kam smeruje kormidlo nášho srdca?

Dobre to poznáme v krehkosti chorých a starých ľudí.¹⁷⁸ Ak budujeme zdanie lásky vo veciach a luxuse a pristupujeme síce vonkajškovo správne, ale naše vnútro voči nim je a ostáva prázdne, veľmi to nepomôže. Ak ich však skutočne milujeme, stačí málo, aby starý človek mohol žiť. Existujú tak manageri v zdravotne sociálnych službách, ktorých požiadavky sú komické. Kontrola uštvanej sestry v službe stláčaním tlačidla pri lôžku pacienta, má priniesť zlepšenie kvality, pretože si predsa nemôžeme dovoliť zaplatiť ďalšieho ošetrovateľa. Spokojné srdce prejavuje štedrosť voči sebe a druhým. Prejavená štedrosť potom vedie a vytvára prostredie k spokojnosti a radosti srdca.¹⁷⁹

4.5.2 Kristus uzdravuje

¹⁷⁸ Spomínam si na jedného pacienta, ktorý stále niečo vnútorne hľadal. Bol preložený na iné oddelenie, kde si priplácal a kde zažil podľa jeho slov „peklo na zemi“, pritom zvonku nemohol povedať vôbec nič, bolo o neho vynikajúco postarané. On tam len nezažíval lásku, a vo svojej krehkosti v tom zariadení neprosplieval natoľko, že keď som ho navštívil mal som obavu, že umrie. S radosťou v srdci sa k nám vrátil a v superlatívoch doceňoval každú drobnosť.

¹⁷⁹ „Púšťaj svoj chlieb po vodnej hladine, lebo po mnohých dňoch ho nájdeš.“ (Kaz 11,1).

Od lekára sa čaká, že neodmietne človeka a prijme ho a pomôže mu v každej situácii. Povieme si, no pochopiteľne, že je to tak. Právom očakávame, že nás lekár neodmietne a pomôže nám. Srdcu však nestačí, že nebudeme odmietnutí, naše srdce túži po Láske, potrebujeme byť milovaní.¹⁸⁰

Ako lekár vidím, že Boh miluje človeka za všetkých podmienok, aj za tých do ktorých sa dostal sám. Boh je skutočný Lekár v ideálnej predstave každého človeka. Vysnívajme si predstavu ideálneho lekára v srdci úprimne a Boh ju svojim konaním naplní, ba ešte prekoná. Prichádza tak, aby sme Ho mohli prijať. Predstava Krista, ktorý sa správa nadradene alebo mení svoj prístup, podľa našej dokonalosti či nedokonalosti, človeka nenaplnuje, pretože to jednoducho nie je hlas, ktorému by Pánova ovečka rozumela a počúvla ho. Hľadáme teda Krista, Lekára, ktorého naše srdce počúva a rozpoznáva jeho hlas. Nie diaboliskú karikatúru božieho hlasu, ktorú naše srdce ani neznesie. Dnes aj vďaka potrebám pacientov viem, že takýto Boh neexistuje, že Pán koná presne opačne, miluje ma vždy, rozumie mi, prijíma, načúva, uzdravuje. On s človekom nikdy nejedná dvojtvárne a viem aj to, že často je v nás toľko strachu a nedôvery, že nedokážeme prísť pred Pána.¹⁸¹ On je Lekár, ktorý nás hľadá, tak ako to robil Pampuri, ako to robil Moscati. Boh je Bohom, ktorý je stále ten istý (včera, dnes aj zajtra), aj v postoji Lásky k človeku. Je Ten, ktorý sa ku mne vo svojej láskavosti skláňa za každých okolností, žehná mi, miluje ma a preto ma stvoril,¹⁸² a: „**Moje srdce počuje Jeho hlas, On ma pozná a ja idem za Ním**“¹⁸³. Táto modlitba ovečky, nech spokojne v dôvere v Pána (ako dobrého Lekára duše) znie v každom úprimnom srdci človeka, ktoré hľadá Boha a hľadá uzdravenie. Skúsenosť takejto lásky u pacientov (i u mňa) zakúšam ako skutočne liečivú a viem, že takéto prijatie potrebujú oni (i ja) a myslím si, že každý človek je takto stvorený. Táto liečba pochádza z Lásky. Nepotrebujeme poučky, ale jednoduché prijatie v Láske, ošetrovanie, uzdravenie, len tak môžeme žiť, uzdraviť sa i napredovať. Takéto prijatie Bohom potrebujem a v medicíne zažívam. A takáto je Láska, takýto je Kristus, miluje ma, miluje nás. Láska prináša každému srdcu uzdravenie.

¹⁸⁰ Ak teda dokáže lekár prijať a hľadať na večernej ulici za dažďa a zimy pacienta s láskou, ako to robili sv. Moscati, a sv. Pampuri, o čo skôr s nami takto jedná Hospodín. Porovnaj: „Keď teda vy, hoci ste zlí, viete dávať dobré dary svojim deťom, o čo skôr dá dobré dary váš nebeský Otec tým, čo ho prosia!“ (Mt 7,11).

¹⁸¹ „Vedomie o našej hodnote, ktorú objavujeme v Kristových očiach je základom nášho pokoja a šťastia“ P.Peter HANNAN, SJ. *Prejavy Božej Lásky*. Bratislava : vydavateľstvo Serafin, 1998, stránky 10-12.

¹⁸² „Boží obraz si vytvárame podľa toho, či sme schopní prijať Božiu lásku. Z nej pramení sila lásku dávať“ Tamtiež, stránky 10-11.

¹⁸³ Porovnaj: „Moje ovce počúvajú môj hlas. Ja ich poznám a ony ma nasledujú.“ (Jn 10,27).

4.6 Kristus v živote lekára, druhý krát

Čo som napísal, to som napísal, teraz sa však vrátim ku Kristovi, pretože On je začiatok i koniec. Krista vidím ďaleko širšie prítomného v mojom živote, už od mala. Priestor na to vyjadriť všetko, čo Pán v živote „lekára“ vykonal, tu nie je. Ani o to nejde. Chcem však len povedať, že pokiaľ mám písať o Kristovi v živote lekára viem, že ma vedie od mladosti. On jednoducho presahuje v mojom živote tému medicíny a **zapíňa celý môj život**. Nielen v medicíne, či skrze medicínu. Viem, že samotná medicína mi nestačí a potrebujem byť s Kristom, len tak má aj medicína význam. Musím povedať, že medicína nie je cieľ. Som len veľmi rád, že som stretol Krista aj takto a zažil, čo som zažil. Jednoducho vidím a poznávam, že Pán ma miluje. Takže najmä takto vnímam Krista v živote lekára.

4.7 Kristus koná tak, aby som uveril, že ma miluje

„Skúste a presvedčte sa, aký dobrý je Hospodin.“

(Ž 34, 9).

Každý máme osobné „dejiny lásky“ života s Kristom¹⁸⁴. Z vyššie uvedeného som presvedčený, že Kristus v mojom živote (a v našich životoch) koná tak, aby sme zakúsili Lásku, akú má Boh k nám, spoznali ju a uverili v ňu¹⁸⁵. Aby sme jednoducho uverili v Lásku. Každému z nás tak znie Kristovo prorocké: „Budete mi svedkami“. Čo iné by tým chcel Kristus nášmu srdcu povedať, než uistiť nás, že aj v našom živote zakúsime jeho Lásku k nám. Kristovo svedectvo o Otcovej láske je verné a pravdivé je každé jeho

¹⁸⁴ „V dejinách lásky, ktoré nám podáva Biblia, nám Boh vychádza v ústrety, snaží sa získať si nás – až po Poslednú večeru, až po srdce prebodnuté na kríži, až po zjavenia sa Vzkrieseného a po jeho veľké diela, cez ktoré prostredníctvom apoštolov viedol kroky rodiacej sa Cirkvi. Pán nebol neprítomný ani v ďalších dejinách Cirkvi: stále nám vychádza v ústrety novým spôsobom – prostredníctvom ľudí, cez ktorých prežaruje; cez svoje slovo a sviatosti, zvlášť cez Eucharistiu. V liturgii Cirkvi, v jej modlitbe, v živom spoločenstve veriacich zakúšame Božiu lásku, vnímame prítomnosť Boha a týmto spôsobom sa učíme aj spoznať ju v našej každodennosti. On nás miloval ako prvý a ako prvý nás miluje aj naďalej, preto my môžeme odpovedať na jeho lásku našou láskou. Boh nám neprikazuje pocit, ktorý by sme si nemohli vyvolať vo svojom vnútri sami. Miluje nás, dáva nám vidieť a zakúšať svoju lásku a ako odpoveď na toto Božie prvenstvo môže aj v nás vytrysknúť láska.“ BENEDIKT XVI., Pápež. 2005, Deus caritas est. Encyklika pápeža Benedikta., www.kbs.sk. [Online], čl.17.

¹⁸⁵ „A my sme poznali a uverili v lásku, ktorú má Boh k nám. Boh je láska a kto ostáva v láske, ostáva v Bohu a Boh ostáva v ňom.“ (1 Jn 4,16).

konanie. Jánovo vyznanie „uverili sme v Lásku“¹⁸⁶ je inšpirujúce a umožňuje každému z nás nahliadnuť do dejín svojho života a rozpoznať ako sa nám Kristus dáva poznať, ako nás miluje. Ján hovorí zo svojej životnej skúsenosti, že zažil Lásku, poznal akú Lásku má Boh k nemu a uveril v Lásku. Podobne aj ja sám **poznávam, že Kristus je prítomný v mojom živote a koná tak, aby som zakúsil jeho Lásku, spoznal ako ma miluje a uveril v Lásku. V dare medicíny som si tak znovu uvedomil Jeho milosť, i milosť slúžiť mu v blížnom.** Tak jednoducho uchopiť životné krédo, svoju vieru, môže pomôcť každému na ceste za Kristom,¹⁸⁷ a to nie len kresťanovi.

¹⁸⁶ Porovnaj „A my sme poznali a uverili v lásku, ktorú má Boh k nám. Boh je láska a kto ostáva v láske, ostáva v Bohu a Boh ostáva v ňom.“ (1 Jn 4, 16).

¹⁸⁷ „**Spoznali sme lásku, akú má Boh k nám a uverili sme v ňu.**“ Uverili sme v Božiu lásku – tak môže kresťan vyjadriť svoje základné životné rozhodnutie. Na začiatku toho, že je niekto kresťanom, nestojí etické rozhodnutie alebo veľkolepá myšlienka, ale skôr stretnutie sa s udalosťou, s Osobou, ktorá ponúka životu celkom nový horizont a tým aj zásadné smerovanie.“ BENEDIKT XVI., Pápež. 2005, Deus caritas est. Encyklika pápeža Benedikta., www.kbs.sk. [Online], čl. 1.

5.1 Zhrnutie

Skrze osobnú skúsenosť predloženú v práci chcem poukázať na všeobecnú teologickú platnosť Pánovho postoja a konania voči každému človeku: „**Kristus v živote každého človeka koná tak, aby sme spoznali a zakúsili jeho Lásku, lásku, akú má Boh k nám a uverili v ňu**“. V tomto postoji Lásky Boha k nám potom môžeme v Láске porozumieť aj sebe samým a svojim túžbam, tomu ako sme stvorení, svetu okolo nás, skrze ktorý nás Pán obdaroval a chápať i našu jedinečnú cestu životom¹⁸⁸. Krista v živote nachádzame ako toho, ktorý „**nás volá tým, že nás miluje, a my mu z vd'áčnosti odpovedáme láskou**.“¹⁸⁹

Pre každého človeka tak platí, že je milovaný Bohom a povolaný prežívať a zažívať Kristovu Lásku k nemu osobne a k ľuďom. **Každý človek má osobné povolanie** ako dar Krista samotného. A každé povolanie je zároveň darom, ktorý človeka povoláva **do vzťahu s blížnymi, kde môže Krista nielen stretávať, ale Mu aj slúžiť**. A tak dorastať do plnosti Lásky.

Svoju osobnú skúsenosť a úvahy, z ktorých vychádzam predkladám v štyroch samostatných kapitolách.

V prvej kapitole nepriamo predstavujem Boha ako toho, ktorý do nás vložil túžbu a tak vytvoril i potrebu po večnom živote a zdraví. Zamýšľam sa nad tým, prečo sa v nás v čase choroby a utrpenia, či pred smrťou vynárajú existenciálne otázky podobné, tým, ktoré zaznievajú v evanjeliu „čo hľadáme“ a „čo dobré máme robiť“ a podobne. Predkladám existenciálnu tému smrti a života a vo svetle viery, potom ukazujem na

¹⁸⁸ „Boh nás miloval ako prvý, hovorí citovaný Prvý Jánov list (porov. 4, 10), a táto Božia láska sa objavila medzi nami, stala sa viditeľnou tým, že „Boh poslal svojho jednorodeného Syna na svet, aby sme skrze neho mali život“ (1 Jn 4, 9). Boh sa stal viditeľný: v Ježišovi môžeme vidieť Otca (porov. Jn 14, 9). Jestvujú totiž rôzne spôsoby, ako vidieť Boha.“ BENEDIKT XVI., Pápež. 2005, Deus caritas est. Encyklika pápeža Benedikta., www.kbs.sk. [Online], čl. 17.

¹⁸⁹ FRANTIŠEK, Pápež. 2018. Gaudete et exultate - O povolani k svätosti v súčasnom svete, Apoštolská exhortácia., www.kbs.sk. [Online], čl. 10-11.

Krista, ktorý svojím vzkriesením prináša človeku do situácie, v ktorej sa nachádza nádej a nevidaný rozmer večného života s Ním.

Skrze ľudstvo ako celok, v ďalšej podkapitole poukazujem na naše dejinné putovanie vývojom v medicíne, v ktorom je neustále prítomný spirituálny rozmer. Túto skutočnosť potom interpretujem ako Božie pozvanie ľudstva k uzdraveniu a poznaniu samotného Boha. Vedecký pokrok v medicíne tak chápem ako cestu ľudstva za uzdravením, a zároveň jednanie Boha, ktorý sa nám skrze nové poznanie dáva hlbšie spoznávať.

V závere tejto podkapitoly popisujem súčasný rozvoj neurolinguistických vied a digitálnej kultúry ako spirituálnu výzvu.

V druhej kapitole predstavujem Boha ako štedrého Darcu. Poukazujem nato, že skrze Krista sme prijali milosť za milosťou. Dávam do pozornosti bežné milosti prítomné nielen v živote lekára. Sú nimi najmä: dar prírody, mesta, dar vzťahov i samoty, zdravia i choroby, modlitby a práce. Chcem tak nepriamo v ich zdanlivej protiľahlosti poukázať na veľkosť Božieho obdarovania človeka v každej situácii. Predstavujem i obdarovanie, ktoré sme schopní vidieť očami viery: Máriu, Cirkev, svätých z prostredia medicíny. V tematike daru Cirkvi je rozpracovaný i osobný pohľad na to, ako sa vyrovnáť so zlom zakúšaným v Cirkvi. V subjektívnom postoji tak hľadám i možné teologické vysvetlenie, aby som vysvetlil svoj vlastný postoj k Cirkvi. Máriu, potom predstavujem pohľadom na Ikonu Matky Ustavičnej Pomoci. V závere druhej kapitoly predstavujem pre lekára inšpirujúce obdarovanie Bohom vo svätých. Z prostredia medicíny predstavujem sv. Hildegardu, sv. Moscatiho a sv. Pampuriho.

V tretej kapitole, predkladám svoju skúsenosť lekára zo života s Kristom.

Predstavujem Krista skrze udalosti života ako Toho, ktorý napĺňa srdce človeka a dáva život.

Poukazujem na to, že Kristus k lekárovi prichádza v trpiacom človeku, že skrze trpiaceho človeka pozýva a učí lekára milovať, učí ho rozpoznať, že prijatie „ľudskosti“ je prijatím „Božského“, učí ho vzájomnosti vzťahu, v ktorej je povolaný vidieť dôstojnosť človeka. Nepoznaný Kristus v blížnom sa tak lekárovi rôznymi spôsobmi dáva spoznávať, zjavuje mu sám seba a vovádza ho do vzťahu s Ním. Podaním praktických medicínskych skúseností z chirurgie a paliatívnej medicíny sa snažím priniesť osobnú skúsenosť s Kristom, ako Učiteľom a Lekárom v mojom živote.

V štvrtej kapitole, rozpracúvam tému lekára, ktorý je povolaný Kristom.

Predkladám ju skrze všeobecnú tematiku povolania Kristom, inšpirovaný hlavne textami pápeža Františka. Povolanie Kristom tak predstavujem ako Dar lásky a darovanie sa samého Krista lekárovi. Ukazujem tak možné spirituálne východiská života lekára s Kristom, poukazujem na dôležitosť sebapoznania, správne prežívanie spirituality lekára. Krista predstavujem ako toho, ktorý lekára obdarúva štedro a povolanie lekára chápem a predstavujem v kontexte celku Kristovej Lásky k lekárovi. Kristus sa mi tak ako lekárovi dáva poznať ako milujúci Boh a Lekár. **Poznávam, že Kristus v mojom živote koná tak, aby som zakúsil jeho Lásku, spoznal, ako ma miluje a uveril v Lásku. V dare medicíny si tak znovu uvedomujem Jeho milosť blízkosti, príležitosť slúžiť Mu v blížnom.**

5.2 Komentár ku vzniku práce

Táto práca bola pre mňa púťou a duchovným cvičením zároveň. (Myslím si, že ešte bude pokračovať v mojom srdci, aj po jej písomnom odovzdaní). Pán ma viedol cestou zjednodušene povedané „od životopisov svätých, k pápežským dokumentom“. Moje osobné skúsenosti tak dostávali vo viere hlbší význam, ktorý doslova nahradil strany mojich úvah jednou objavenou pravdivou vetou. V úvode ma inšpirovali svätí, neskôr pápeži. Zvlášť ma inšpiroval pápež Benedikt XVI. encyklikou *Deus caritas est* a Pápež František viacerými dokumentami, obzvlášť apoštolskou exhortáciou o povolání v dnešnom svete *Gaudete et exultate*. Inšpiroval ma aj Ján Pavol II., (utrpenie, dôstojnosť človeka, práca). Ozrejmovali sa mi tak súvislosti, ktoré rezonujú v mojom srdci pod pohľadom viery na život s Kristom.

Sprvu som vyhľadal sv. Hildegardu, bol som nadšený a inšpirovaný jej obrazmi, ktoré o živote, zdraví a duchovnej ceste jednoducho a krásne prináša. Skrze ňu som hlbšie pochopil, že všetko, čo máme, je odrazom Božej lásky a že Boh nás konkrétne hmatateľne zahŕňa svojou láskou. Neskôr som vyhľadal životopis sv. Moscatiho, ktorého hrob som kedysi navštívil. Moscati ma oslovil ako lekár, ktorý úprimne miluje človeka, lekár ktorého Boh veľmi obdaroval a pretvoril. Jeho cesta za Pánom nebola jednoduchá: Moscati hľadal Pána, až kým rozpoznal, že Ho nachádza v chorých a že sa má starať aj o ich srdce. Nakoniec som vyhľadal životopis sv. Richarda Pampuriho. Skúmal som, či za tým „bláznivo darujúcim“ postojom Pampuriho bola láska. Výpoveď Pampuriho, že, hodnotu má správny duchovný postoj, diplomy sveta môžu byť človeku inak aj na škodu, ma viedla k presvedčeniu, že Pampuri žil s Pánom natoľko intenzívne, že ma to oslovuje.

S pribúdajúcimi poznatkami ma títo svätí priviedli ku Kristovi. Texty som výrazne skrátil a začal som ich viac vnímať ako jeden z darov na ceste k poznaniu Krista. (2).

Zároveň som sa venoval existenciálnym otázkam života chorého človeka, ale aj ľudstva (kapitola 1). V tejto oblasti ma zaujala existenciálna časť o človeku a aj fakt, že sa zintenzívnila moja potreba zdôrazniť, že Boh je dobrý darca, že všetko je dar a že som skrze Krista prijal milosť za milosťou (kapitola 2). Spisoval som jednotlivé obdarovania, ktoré vnímam ako dôležité a pri dare Cirkvi sa vo mne rodili otázniky, ktoré nad Cirkvou mám. Pochopil som, že prijať Cirkev ako dar, aj keď vidím jej negatíva, je zároveň prijatím života. Pri hľadaní svojho postoja k Cirkvi som pozoroval paralelu s postojom v bežnom živote. Aj preto o Cirkvi píšem obširne, pretože som bol zamestnaný hľadaním vlastného postoja.

Otázka ako písomne uchopiť Krista v živote lekára ma priviedla k tomu, že Kristus sám je v mojom živote a ukazuje sa mi a ja Ho stretám (takto vznikala kapitola 3). Spisoval som svoje skúsenosti z pracovného lekárskeho života (ako chirurg a paliater), v ktorých som sám jasnejšie poznával, ako sa mi Pán dáva poznať, ako ma obdarúva.

Hľadal som Krista dlho vo vzťahu lekára k pacientovi. Definoval, čo všetko je „správne“, kým mi Pán neukázal, že prichádza v človeku. V pacientovi prichádza On sám. V bratovi ktorý trpí, mu môžem konkrétne prejavíť lásku a On ma uschopňuje pomôcť mu. Je to pre mňa nové hlbšie uvedomenie. Neskôr som sa zameral nato, čo všetko lekár volí povoláním lekára a ako hľadá Krista a nachádza Ho.

Začal som jasnejšie chápať, že Pán je Ten, ktorý ma na cestu lekára povolal (kapitola 4) a že som si nevybral ja Jeho, ale ON mňa. Zároveň som oslobodzujúco a veľmi silno vnímal, že nie som otrokom práce, ani svojho „správneho“ postoja k práci, ale že Pán jednoducho chce byť so mnou a miluje ma. Vyhľadal som texty, zvlášť pápeža Františka o povolání. Takto chápanému „povolaniu“ som sa rozhodol venovať samostatnú kapitolu (4). Vnímal som i to, že povolanie byť lekárom je súčasť hlbšieho a osobného vzťahu s Kristom, časť jeho osobného „vyznania“ Lásky, ktorú zakúšam a ktorú som povolaný zakúšať. Pán chce a koná tak, aby som uveril v Lásku, poznal milujúceho Boha a mohol budovať život, mal odvahu milovať. Boží úmysel, ktorý som si touto prácou uvedomil je, že Pán som mnou jednal tak, aby som zažil Jeho Lásku ku mne, a uveril v Ňu. Pán v mojom živote potom takto konal, koná a bude konať. Zároveň vnímam, že takto miluje každého z nás, a že toto môžeme vyznať i spoločne, Pán s nami jedná tak, aby sme zažili, poznali jeho Lásku a uverili v Ňu. Skrze to, že som lekár, potom nanovo vidím zvláštnu milosť (možnosť) stretávať Ho a prejavíť Mu lásku, konkrétne v trpiacom človeku.

Vďaka Pánovi som skrze túto prácu došiel znovu k poznaniu, že On sám ma miluje a koná v mojom živote. Koná v Láске tak, aby som spoznal akú lásku ku mne má a uveril v Ňu. Uvedomujem si tak znovu a hlbšie, že povolanie lekára je skutočne jedinečný Pánov dar, ako osobný dar Jeho Lásky ku mne, ktorý zapadá do celku môjho života s Ním. Znovu nachádzam hĺbku daru povolania byť lekárom, ako možnosť stretávať Krista v chorom, trpiacom i umierajúcom človeku. Zhrňujúc môžem povedať, že som znovu viac poznal a zakúsil Jeho Lásku.

5.3 Možný prínos práce

Prínos práce vidím v niekoľkých úrovniach.

Verím, že môže inšpirovať a povzbudiť kolegov, pracovníkov v zdravotníctve alebo sociálnych službách, i každého človeka, ktorý pracuje v kontakte s blíznymi. Prinesením svojho pohľadu na život s Kristom, na povolanie, tak prajem každému čitateľovi, aby mohol podobne ako ja, znovu zahliadnuť či len inak uvidieť, ako ho Kristus osobne povolal a obdaroval.

Práca môže predstavovať aj inšpiratívny podklad pre ďalšie teologické skúmanie duchovného života lekára, aspektov povolania lekára, či vzájomného vzťahu lekára a pacienta v rôznych rovinách. Taktiež môže slúžiť ako dobré empirické východisko či podklad napríklad k formovaniu teologického pohľadu na Krista ako Lekára.

Verím, že môže byť i možným empiricko-teologickým náhľadom pre niektoré etické oblasti medicíny, napríklad: dôstojnosť človeka, utrpenie, autenticita postoja atď. Zvlášť môže pomôcť „zreálnit“ niektoré očakávania a možnosti medicíny v osobnej rovine i vo väčšom „celku“.

Téma, ktorú som predložil sa môže rozvinúť aj ďalšími smermi. Možné je teologické rozvinutie otázky ako prežívať Krista v povolani lekára a povolanie lekára v Kristovi (Lásku v živote a život v Láске). Ponúka sa mnoho pod otázok: Ako hľadať hranice v pomoci? Som oprávnený vôbec skúmať pravdivosť požiadaviek? Žiť Lásku ako príkaz ktorý, vedie srdce k úzkosti, až kým ho nerozhnevá alebo prežívať Lásku ako neustále požiadavky, ktoré nakoniec srdce v snahe vyhovieť unavia a vyprázdnia? Ako prežívať Lásku ako darujúcu Život, ktorá uzdravuje a teší srdce a umožňuje mu prijímať požiadavky ako pozvanie, či obľúbiť si príkaz ako smerovanie? Požaduje vôbec niečo Láska, ak sa daruje? Ako chápať bezpodmienečnosť Lásky? Možných otázok je veľmi veľa. Práca otvára a načrtáva mnoho tém, niektoré sú len naznačené, iné sú spracované viac. V celku práce si uvedomujem „empirickosť“ i „nekompletnosť“ podania niektorých tém. Z časti je to dané osobnými možnosťami a z časti volím tento prístup zámerne, nemám ambíciu všetko vysvetliť, práve s odkazom na hľadanie osobného stredu čitateľa.

5.4 Summary

Through the personal experience presented in the work, I want to point out the general theological validity of the Lord's attitude and actions towards each person: "Christ acts in the life of each person in such a way that we know and experience his Love, the love that God has for us and we believe in Him". In this attitude of God's Love for us, we can then in Love understand ourselves and our desires, the way we are created, the world around us, through which the Lord has gifted us, and also understand our unique path in life. We find Christ in life as the one who "calls us by loving us, and we respond with love out of gratitude."

It is true for every person that he is loved by God and called to live and experience Christ's Love for him personally and for people. Each person has a personal vocation as a gift from Christ himself. And every vocation is at the same time a gift that calls a person into a relationship with their neighbors, where they can not only meet Christ, but also serve Him. And thus grow into the fullness of Love.

I present my personal experience and considerations on which I base myself in four separate chapters.

In the first chapter, I indirectly present God as the one who put the desire in us and thus created the need for eternal life and health. I am thinking about why, in times of illness and suffering, or before death, existential questions similar to those that sound in the gospel "what are we looking for" and "what good should we do" and similar arise in us. I present the existential theme of death and life and in the light of faith, then I point to Christ, who by his resurrection brings to man a situation in which there is hope and an unprecedented dimension of eternal life with Him.

Through humanity as a whole, in the next sub-chapter I point to our historical journey through the development of medicine, in which the spiritual dimension is constantly present. I then interpret this fact as God's invitation to mankind to heal and know God himself. Thus, I understand scientific progress in medicine as humanity's journey to healing, and at the same time the action of God, who allows us to get to know him more deeply through new knowledge.

At the end of this subsection, I describe the current development of neurolinguistic sciences and digital culture as a spiritual challenge.

In the second chapter I present God as a generous Giver. I point out that through Christ we have received grace after grace. I draw attention to the common graces present not only in the life of a doctor. They are mainly: the gift of nature, the city, the gift of relationships and solitude, health and illness, prayer and work. In this way, I want to indirectly point out, in their apparent oppositeness, the greatness of God's endowment of man in every situation. I also present the endowment that we are able to see through the eyes of faith: Mary, the Church, saints from the medical environment. In the theme of the gift of the Church, a personal view of how to cope with the evil experienced in the Church is also elaborated. In a subjective attitude, I am also looking for a possible theological explanation to explain my own attitude towards the Church. Then I present Mary by looking at the Icon of the Mother of Perpetual Help. At the end of the second chapter, I present the inspiring gift of God in the saints for the doctor. From the environment of medicine, I present St. Hildegard, St. Moscati and St. Pampuri.

In the third chapter, I believe that it is inspiring, I present my experience as a doctor from life with Christ.

I present Christ through the events of life as the one who fills the human heart and gives life.

I point out that Christ comes to the doctor in a suffering person, that through the suffering person he invites and teaches the doctor to love, teaches him to recognize that the acceptance of "humanity" is the acceptance of the "Divine", teaches him the mutuality of the relationship, in which he is called to see the dignity of man .

In this way, the unknown Christ in his neighbor makes himself known to the doctor in various ways, reveals himself to him and brings him into a relationship with Him. By giving practical medical experience from surgery and palliative medicine, I try to bring a personal experience with Christ as Teacher and Physician in my life.

In the fourth chapter, I develop the theme of the doctor who is called by Christ.

I present it through the general theme of vocation by Christ, inspired mainly by the texts of Pope Francis. Thus, I present the vocation of Christ as a gift of love and the gift of Christ himself to the doctor. Thus, I show the possible spiritual starting points for a doctor's life with Christ, I point out the importance of self-knowledge, the correct experience of a doctor's spirituality. I present Christ as the one who generously gifts the doctor, and

I understand and present the doctor's profession in the context of the totality of Christ's Love for the doctor. As a doctor, Christ makes himself known to me as a loving God and Physician. I know that Christ acts in my life in such a way that I experience his Love, recognize how he loves me and believe in Love. In the gift of medicine, I am once again aware of His grace of closeness, the opportunity to serve Him in my neighbor.

Abecedný zoznam skratiek

Atd'.	A tak ďalej
min.	Minúta (vyjadrenie času videozáznamu)
NLP	Neurolingvistické programovanie
Porov.	Porovnaj
Pozn.	Poznámka
sek.	Sekunda (vyjadrenie času videozáznamu)
t.j.	To jest

Biblické skratky sú uvedené podľa Ekumenického prekladu (zdroj www.biblia.sk)

Písmo a cirkevné dokumenty:

1. **Slovenská biblická spoločnosť. 2023.** Biblia.sk. *Ekumenický preklad*. [Online] 1. Január 2023. [Dátum: 20. 10 2023.] <https://biblia.sk/citanie/seb/mk/1>.
2. **BENEDIKT XVI., Pápež. 2005.** Deus caritas est. *Encyklika pápeža Benedikta*. [Online] 25. December 2005. [Dátum: 20. Október 2023.] <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-deus-caritas-est-boh-je-laska>.
3. **FRANTIŠEK, Pápež. 2018.** Gaudete et exultate - O povolání k svätosti v súčasnom svete, Apoštolská exhortácia. *www.kbs.sk*. [Online] Konferencia biskupov Slovenska, 19. Marec 2018. [Dátum: 20. Október 2023.] <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/apostolska-exhortacia-gaudete-et-exsultate>.
4. —. **2018.** Gaudete et exultate - O povolání k svätosti v súčasnom svete, Apoštolská exhortácia. *www.kbs.sk*. [Online] Konferencia biskupov Slovenska, 19. Marec 2018. [Dátum: 20. Október 2023.] <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/apostolska-exhortacia-gaudete-et-exsultate>.
5. —. **2013.** Lumen fidei, Encyklika pápeža Františka. *www.kbs.sk*. [Online] 29. Júl 2013. [Dátum: 20. Október 2023.] <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-lumen-fidei>.
6. —. **2019.** O Otčenáši – Posvěť se jméno tvé. *Vaticannews.va*. [Online] Dicasterium pro Communicatione Copyright © 2017-2023, 27. Február 2019. [Dátum: 20. Október 2023.] <https://www.vaticannews.va/cs/papez/news/2019-02/o-otcenasi-posvet-se-jmeno-tve.html>.
7. —. **2023.** Povolanie je milosť a poslanie. *www.katolickenoviny.sk*. [Online] Redakcia Katolíckych novín P. O. Box 276 810 00 Bratislava 1, 30. Apríl 2023. [Dátum: 20. Október 2023.]

<https://www.katolickenoviny.sk/spravodajstvo/category/vatikan/article/povolani-e-je-milost-a-poslanie-hovori-papez-na-nedelu-dobreho-pastiera.xhtml>.

8. —. **2023**. Pápež počas krížovej cesty na SDM: Musíte prijať riziko lásky. *Vatican News*. [Online] Dicasterium pro Communicatione Copyright © 2017-2023, 04. August 2023. [Dátum: 20. Október 2023.]
<https://www.vaticannews.va/sk/papez/news/2023-08/papez-pocas-krizovej-cesty-na-sdm-musite-prijat-riziko-lasky.html>.
9. —. **2014**. www.radiovaticana.va. *Pápež v homílii: V Božom pohľade manželstvo nie je iba „prípád“*. [Online] RADIOVATICANA. VA, 28. Február 2014. [Dátum: 20. Október 2023.]
<http://www.radiovaticana.va/proxy/slovak/RGarchi/sk2014-02-28.html>.
10. **Ján PAVOL II., Pápež. 1995**. *Evangelium Vitae*. www.kbs.sk. [Online] Konferencia biskupov Slovenska, 25. Marec 1995. [Dátum: 20. Október 2023.]
<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/evangelium-vitae>.
11. —. **1979**. *Redemptor hominis*. www.vatican.va. [Online] 4. Marec 1979. [Dátum: 20. Október 2023.] https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/sk/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_04031979_redemptor-hominis.html.
12. —. **1989**. *Redemptoris custos. Apoštolská exhortácia o osobe svätého Jozefa a jeho poslaní v živote Krista a Cirkvi*. [Online] 15. August 1989. [Dátum: 25. Október 2023.] <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/redemptoris-custos>.
13. —. **1998**. *Salvifici doloris. Apoštolský list pápeža Jána Pavla II. (11. februára roku 1984)*. [Online] 1998. [Dátum: 22. Október 2023.]
<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/salvifici-doloris>.

Primárna literatúra:

1. **ALTRICHTER, Michal. 2007**. *Příručka spirituální teologie*. Olomouc : Refugium Velehrad- Roma s.r.o., 2007. s. 141. ISBN 978-80-86715-00-1.

2. **ALTRICHTER, Michal. 2020.** *Vychází z výsosti.* Olomouc : Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad - Roma, s.r.o., 2020. ISBN 978-80-7412-342-9.
3. **Daniel P. SULMASY, O.F.M., M.D. 2006.** *THE REBIRTH OF THE CLINIC - An Introduction to Spirituality in Health Care.* Washington, D.C. : Georgetown University Press, 2006. s. 246. ISBN 13 978-1-58901-095-6.
4. **IMMEDIATA, Beatrice. 2021.** *Doktor Moscati , svatý lékař z Neapole.* Praha 1 : Nakladatelství Paulínky, 2021. ISBN 978-80-7450-370-2.
5. **BOWIE, Fiona. 1998.** *Moudrost Hildegardy z Bingenu.* Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladatelství, 1998. s. 48s. ISBN 80-7192-323-0.
6. **MUTSCHLECHNER, Nicolaus. 1995.** *Lékař, který zvolil Boha.* Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladatelství, 1995. s. 73. ISBN 80-8552796-0.

Sekundárna literatúra:

1. **SKANDAR, Hanna. 2018.** *Myšlenky svatého Šarbela.* Praha : Karmelitánske nakladatelství, 2018. ISBN 978-80-7195-913-7.
2. **CENCINI, Amadeo. 2007.** *Směrem k jádru.* Příbram : PB tisk, 2007. s. 47. ISBN 978-80-86949-35-2.
3. **Aurel ŠTEFKO, SJ. 2023.** Hospic - miesto nádeje. *STUDIA THEOLOGICA 11.* jaro 2023, ročník 5 , č.1 (11 průběžně), s. 71-72.
4. **DEML, Jakub. 2010.** *Svaté Hildegardy CESTYVĚŽ nebo VIDĚNÍ A ZJEVENÍ Kniha I.* Brno- Zábřdovice : nakladatelství Malvern, 2010. s. 150. ISBN 978-80-86702-80-3.
5. **P.Peter HANNAN, SJ. 1998.** *Prejavy Božej Lásky.* Bratislava : vydavateľstvo Serafín, 1998. s. 316. ISBN 80-85310-99-6.
6. **DICASTERY FOR COMMUNICATION. 2023.** Towards Full Presence. www.vatican.va. [Online] 28. Máj 2023. [Dátum: 15. Október 2023.] https://www.vatican.va/roman_curia/dpc/documents/20230528_dpc-verso-piena-presenza_en.html.

7. **DUFFIN, Jacalyn. 2009.** *Medical miracles: doctors, saints, and healing in the modern world.* New York : Oxford University Press, 2009. s. 285. ISBN 978-0-19533650-4.
8. **ŠÍDLOVÁ, Jana. 2017.** Možnosti využití empirických metod v (praktické) teologii. *caritasetveritas.cz.* [Online] Júl 2017. [Dátum: 1. 11 2023.] <https://caritasetveritas.cz/pdfs/cev/2017/02/23.pdf>.
9. **Elizabeth L. WHITLOCH, BA, Andrea VANNUCCI, MD, DEAA, and Michael S. AVIDAN, MB, BCh, FCASA. 2011.** Postoperative delirium. *www.minervamedica.it.* [Online] 5. Apríl 2011. [Dátum: 30. Október 2023.] <https://www.minervamedica.it/en/getfreepdf/WjBGT0xLYTdHVkFQeUFab1FWZnlvRGpZUThoaUsxMVJrWDh0T0tFWlg4cVhnd1EwUVE0T0dnSk51OTY1YkxISQ%253D%253D/R02Y2011N04A0448.pdf>.

Internetové zdroje:

1. **PhDr. Radek PTÁČEK, Ph.D. 2010.** Burn-out syndrom u lékařů. *www.prolekare.cz.* [Online] 10 2010. [Dátum: 20. 10 2023.] <https://www.prolekare.cz/casopisy/prakticky-lekar/2010-10/burn-out-syndrom-u-lekaru-33241>.
2. **Logos.tv. 2023.** Utiereň Vzkriesenia. *Logos.tv.* [Online] 10 2023. [Dátum: 31. Október 2023.] https://www.logos.tv/docs/bratislava/nedela_06_00.pdf.
3. **Na Rovinu Online. 2023.** MUDr. Martin Jan Stránský (neuroológ, Yale University). *Sociálne siete sú ako kasíno.* [Online] Youtube.com, 20. Jún 2023. [Dátum: 20. Október 2023.] <https://www.youtube.com/watch?v=03Ce9VQ4I0I>.
4. **Lucie VÝBORNÁ, Magda ARNOŠTOVÁ. 2023.** Radiožurnál. *Rozhlas.cz.* [Online] Český rozhlas, 23. September 2023. [Dátum: 20. Október 2023.] <https://radiozurnal.rozhlas.cz/posiluji-kazdy-den-abych-mohla-zpivat-i-nejak-vypadala-usmiva-se-zpevacka-marika-9076985>.

Iné:

1. **JOSHI, Siddhesh. 2022.** Richard-Pampuri. *Alchetron*. [Online] Alchetron, 17. Oktober 2022. [Dátum: 30. Oktober 2023.] <https://alchetron.com/Richard-Pampuri#richard-pampuri-58eac510-ad9c-412e-bd91-5545dc1bdbf-resize-750.gif>.
2. **HOOPES, Tom. 2020 .** Our Lady of Christmas? Popular Icon Sums It Up. [Online] Media.benedictine.edu, 29. December 2020 . [Dátum: 1. November 2023.] <https://media.benedictine.edu/our-lady-of-christmas-popular-icon-sums-it-up>.
3. **HOKR, Boris. 2019.** Dobrodružství lingvistiky v těch báječných světech fantazie. [Online] Česká televize Art, 23. Júl 2019. [Dátum: 30. Oktober 2023.] <https://art.ceskatelevize.cz/360/dobrodruzstvi-lingvistiky-v-tech-bajecnych-svetech-fantazie-O7xnw>.
4. **NICOLAO, Ser Amantio di. 2007.** Giuseppe_Moscati. [Online] Wikipedia, the free encyclopedia, 8. August 2007. [Dátum: 10. Oktober 2032.] https://en.wikipedia.org/wiki/Giuseppe_Moscati.
5. **SVOBODA, Martin. 2023.** Citaty-slavnych.sk. [Online] Martin Svoboda, Stavební 13, 466 06 Jablonec nad Nisou, Czech Republic 1. Jún 2023. [Dátum: 20. Október 2023.] <https://citaty-slavnych.sk/citaty/292146-viktor-frankl-kto-sa-pyta-po-zmyslu-zivota-kladie-otazku-zle-o/>.
6. **Elán. 2023.** Karaoketexty. *Karaoketexty*. [Online] TISCALI MEDIA, a.s., 2023. [Dátum: 30. Október 2023.] <https://www.karaoketexty.cz/texty-pisni/elan/mam-kym-nemam-7714>.
7. **— . 2023.** Karaoketexty. *Karaoketexty.cz*. [Online] Tiscali Media, 2023. [Dátum: 30. Október 2023.] <https://www.karaoketexty.cz/texty-pisni/elan/neviem-byt-sam-7702>.
8. **Nadační fond Edity Steinové. 2013.** *K problému vcítění (sebrané spisy Edity Steinové)*. [ed.] Vladimír Petkevič. Praha : Nadační fond Edity Steinové, 2013. 978-80-905351-0-7.

Prílohy

1. Ikona Panny Márie Matky Ustavičnej Pomoci	104
2. Ikona sv. Hildegardy	105
3. Sv. Moscati	106
4. Socha pri hrobe sv. Moscatiho	106
5. Sv. Pampuri	107
6. Koláž malieb pacientky zachycujúcich denný život v hospici	108

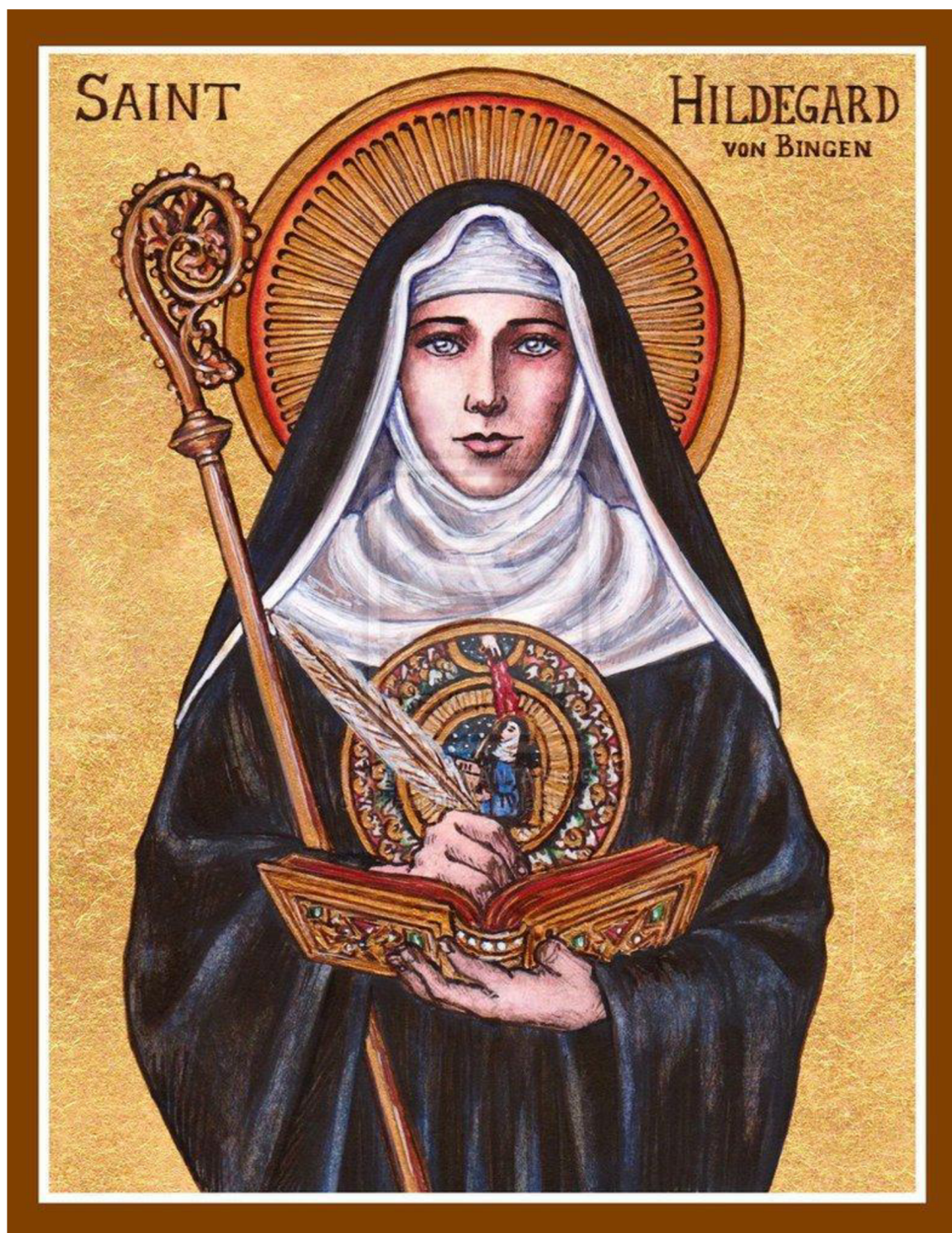
Ikona Panny Márie Matky Ustavičnej Pomoci

Obrázok 1¹⁹⁰

¹⁹⁰ HOOPES, Tom. 2020 . Our Lady of Christmas? Popular Icon Sums It Up. [Online] Media.benedictine.edu, 29. December 2020.

Sv. Hildegarda

Obrázok 2¹⁹¹

¹⁹¹ HOKR, Boris. 2019. Dobrodružství lingvistiky v těch báječných světech fantazie. [Online] Česká televize Art, 23. Júl 2019.

Sv. Moscati

Obrázok 3¹⁹²

Obrázok 4¹⁹³

¹⁹² NICOLAO, Ser Amantio di., Giuseppe_Moscati. [Online] Wikipedia, the free encyclopedia, 8. August 2007.

¹⁹³ Fotografia z miesta kde je pochovaný sv. Dr. Moscati (osobný archív).

Sv. Riccardo Pampuri

Obrázok 5¹⁹⁴

¹⁹⁴ JOSHI, Siddhesh. 2022. Richard-Pampuri. *Alchetron*. [Online] Alchetron, 17. Oktober 2022.

Koláž malieb pacientky zachycujúcich denný život v hospíci

Obrázok 6 ¹⁹⁵

¹⁹⁵ Venované pacientkou.